

מתווכים

גליון רכ"ז
משפטים, תשפ"ה

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"א
מקושרים
ליקוט פנימי בפני כותבי וכתבי תורת התפילה
מס' אהרן הכהן

עמ' כ"ה
ובחרת בהיים
מלך ספריי בכשתן מור הוציא תחיים התי יצירא

עמ' כ"ט
מכתלי
בית ההוראה

חדש בהיכל <<<

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

תניא ביאור משולב ד (פרקים כו-לא)

'ליקוטי אמרים תניא' להרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זיע"א, במהדורה חדשה ומפוראת. עם ביאור משולב בתוך דברי רבינו המחבר זיע"א, כדי להועיל להבנת הדברים, ובתוספת ציונים והרחבות. עם ליקוט ביאורים נרחב פירושים והוספות לדבריו הק'. כל הספר הוגה עפ"י דפוסים ישנים, עם הוספות ותיקונים רבים. נסדר מחדש, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, כותרות לכל קטע. כל אלו נסדרו בכלי מפורא, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

פרי צדיק ביאור משולב ה (שמות ב) בשלח-משפטים

'פרי צדיק' להרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א, על התורה ומועדים, עם ביאור משולב בתוך דבריו הק', במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפוי"ע עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה בכתב מרובע ובניקוד מלא, ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, ועם תולדות המחבר.

סדרה זו אמורה לכלול בע"ה 20 כרכים מספרי הרה"ק מלובלין זיע"א, עד עתה יצאו בסדרה 7 כרכים, והם הספרים 'צדקת הצדיק' (2 כרכים), ו'פרי צדיק עניני שבת (1 כרך), ו'פרי צדיק עה"ת (3 כר'), בראשית א' ב' ג' (שמות א), כאשר עתה מצטרף לסדרה הכרך החדש על חומש שמות פרשיות בשלח, יתרו, משפטים.

דגל מחנה אפרים המבואר ה - דברים, ליקוטים

דגל מחנה אפרים על התורה מאת רבי משה חיים אפרים מסדילקוב, נכדו של הבעל שם טוב הקדוש. מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וציונים, הספר כולו הוגה ע"פ דפוסים ישנים עם הוספות ותיקונים רבים, ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, נוספו כותרות ביאור לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות. כל אלו נסדרו בכלי מפורא, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

להזמנת ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

חשיפה: הסוד מאחורי התלמיד חכם שכל התורה פרוסה לפניו והיה חוזר על הפתחים | עמ' ד

ווארט מהאור החיים הק': בעליו עמו פטור רק ביד אדם ולא ביד שמים | עמ' ב

אקטואליה: האם מותר לתובע או נתבע לקחת אדם שיש לו הסמכה כעו"ד ונטוען רבני | עמ' י

אבותינו שילמו תשלומי ארבעה וחמישה על חטא העגל, בכך שמתו במדבר

כי יגנב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה (כא, לו).

בגמ' (בבא קמא סב, ב) מובא, שהגונב שור או שה, נקנס להשיב לבעלים פי ארבעה או חמישה משווי הגניבה.

אמנם במדרש (שמות רבה וילנא פרשה ל) אנו מוצאים תשלום שונה לחלוטין. המדרש מספר: "אמרו ישראל להקב"ה. לפי ששור גנבנו ועשינו עגל, לפיכך, ה' בקר שילמנו תחתיו שמתו תחתיו אבותינו במדבר."

המהר"ל דיסקין זצ"ל עומד על מדרש פליאה זה, מה כוונת המדרש באומרו שאבותינו שילמו תשלומי ארבעה וחמישה על חטא העגל, בכך שמתו במדבר?

ומבאר באופן נפלא בספרו על התורה (דף ק"ז): כידוע, בני ישראל שהלכו במדבר, תרמו פעמיים מחצית השקל, לבניין המשכן ולקרבתות הציבור (עין רש"י שמות ל, טו). יוצא אפוא, שבני ישראל שמנו שש מאות ריבוא נפש, נתנו שש מאות אלף שקלים.

והנה, בחטא העגל השתתפו שלשת אלפים איש (שמות לב). עבור חטאם, על שניצלו את ממונם של הקב"ה לעשיית עבירה חמורה מעין זו, היה עליהם לשלם פי חמישה מערך עצמם. ערכו של אדם מגיל עשרים עד גיל חמישים, הוא חמישים שקל כמבואר בפרשת רכין. אם כן, לצורך כפרתם היה צורך בסכום של שבע מאות וחמישים אלף שקל, שהוא הסכום של פי חמישה מערכם.

ולפי שכאמור לא שילמו בני ישראל אלא שש מאות אלף שקלים, שהם ארבעה תשלומים, אך התשלום החמישי נמצא חסר. על כך אומר המדרש, ששלושת האלפים איש שהרג משה לאחר חטא העגל היו עבור אותו תשלום, שהרי 3000 כפול 50 = 150,000 וזוהי כוונתו ה' בקר שילמנו שמתו אבותינו במדבר."

דף על הדף (ב"ק שם)

הקשר בין מו"מ באמונה לעתים לתורה

מדבר שקר תרחק (כג, ז). הנה אמרו חז"ל (קידושין מ:): אין תחילת דינו של אדם אלא על דדברי תורה. והקי' שם התוס' מהא דא' בשבת דכשמכניסין אדם לדין אומרים לו לראשונה נשאת ונתת באמונה, יע"ש מה שתי' בזה. ו"ל עוד בדרך צחות, דהנה הרבה בבני

אם הלה יטען 'הילך' - לזה אין לי מה לענות לו!

ואלה המשפטים אשר תשים לפניך (כא, א) הגאון רבי רפאל שמואלביץ מראשי ישיבת מיר: אהב לספר על אדם שהתייעץ עם חברו להכין את עצמו לקראת דין תורה. העלו ביניהם את כל האפשרויות מה הבעל דין שכנגד יטען, והכינו מענה לכל אחת מן הטענות.

לבסוף, פנה לחברו ואמר לו, "כעת אני מוכן לכל טענה שיתען השני, חוץ מטענה אחת. מה אעשה אם הלה יטען 'הילך' [כלומר, קח את הכסף] - לזה אין לי מה לענות לו!"

קרן אור פניו (ח"ב עמ' 42)

לא רצו חז"ל לכנות מזיק בלשון "אדם"...

וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו (כא, יח). סיפר הגה"צ רבי אהרן ישעי' פעקעטע זצ"ל אב"ד העלמעץ: בעת שהרה"ק מסאטמאר זיע"ע בחן את הבחורים, מצא לנכון לעוררם על דברים הצריכים תיקון.

זכור לי מקרה אחד, כשכמה מבחורי הישיבה הקימו לפני חג הסוכות את הסוכה על גג שעל בית המדרש הישן ב"נעפ מענשאן", וזה היה מאוד מסוכן, כיון שלא היה שם גדר, וגם ממוני הפייער לעשער (=מכבי האש) מנעו את הדבר, כשנודע הדבר לרבי זיע"ע, היטב חרה לו, וצויה שתיכף ומיד יפרקו את הסוכה.

בזמן החורף הבא למדו בישיבה מסכת בבא קמא. ובהגיע הבחור אשר עמד בראש מקימי הסוכה הנ"ל להיבחן על למודיו, צוה לו הרבי להתחיל במשנה ראשונה של המסכת. הבחור התחיל "ארבעה אבות נזיקין השור הבור המבעיל וההבער", שאלו הרבי מה פירוש "מבעה", והבחור ענה שזה פלוגתא בגמרא, לחד מאן דאמר זה "שן", ולחד מאן דאמר זה "אדם".

ושאלהו הרבי, בשלמא למ"ד "מבעה" זה "שן", מובן מדוע נקרא "מבעה", והרבי החל למנות כמה מהלכים בראשונים ע"ז. אבל למ"ד "מבעה" זה "אדם", למה לא מבואר במתני' בהדיא "אדם", הבחור שתק ולא ידע מה להשיב.

אמר לו הרבי: אגיד לך טעמא דמילתא, לפיכך לא כתיב "אדם", שאי אפשר לקרוא למזיק "אדם", אין זה מנימוסי בני אדם להזיק... לכן לא רצו חז"ל לכנות מזיק בלשון "אדם"... באילנא דחיי (ח"ג עמ' קפה)

פניני אביר יעקב עמ' ה מסר מספרי אביר יעקב לפרשת השבוע עמ' ד

ווארט מהאור החיים הק'

בעליו עמו פטור רק בידי אדם ולא בידי שמים

זכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת וגו' אם בעליו עמו לא ישלם וגו' (כב, יג-ד).

כתב האור החיים הק' אף ששאלה בבעלים פטור, הפטור הוא רק מדיני אדם אבל חייב בידי שמים.

הגאון רבי מאיר אריק אבד"ק טארנא בספרו טל תורה הקשה עליו ממה דאיתא בגמ' בבא מציעא (דף צז.) אמר רבא: מי שרוצה לשאול דבר מחבירו, ופטור מאחריותו, יאמר לו בזמן השאלה תן לי מים לשתות דהוי שאלה בבעלים, מפני שהמשאל עושה מלאכה לשואל בזמן השאלה. ואי פקח הוא המשאל, ויודע שפטור בעלים תלוי בזמן השאלה יאמר לשואל שאל את הדבר קודם, ואחר כך אתן לך מים] ואין זו שאלה בבעלים ע"כ.

ומקשה הגר"מ אריק: וצ"ע דא"כ שחייב אדם בידי שמים איך נתן רבא עצה לעשות כן לכתחילה, והרי ישאר חייב בידי שמים. ומתרחץ שיש ליישב: אולי כוונת האוה"ח בנאבד בפשיעה אבל באונס פטור אף לצאת ידי שמים, והבא לפטור מאונס קאמר רבא. ומסיים הגר"מ אריק: ועם כל זה הדבר חידוש ולא נזכר בפוסקים עכ"ד.

אמנם יש לציין לדברי המאירי (שם) שכתב שהעיקר שבה רבא ללמד הוא עצה למשאל להיזהר מרמאותו של שואל, שלא יסכים לתת לו מים בשעת השאלה [וזה לשונו: מאחר שביארנו שכל שהמשאל במלאכת השומר בשעת שאלה פטור השואל כל שרוצה לשאול ומתכוין לרמות את חברו ואומר לו השקני מים, ומכוין שיעתר לו לכך ושיעשה שאול לו בשעה שהוא קונה את הבהמה להיות שואל עליה, יהא הלה [המשאל] פקח ויאמר לו משוך וקנה תחלה ואח"כ אעשה שלא יעשה עצמו נעתר לשאלתו עד שנעשה הוא שואל] עיי"ש. ולפי דבריו אתי שפיר, שהעיקר בא רבא ללמד למשאל איך להתחמק מהשואל, ולא לשואל איך להיפטר מהמשאל ודו"ק.

ישן גם הבחור המשב"ק, והעירו משנתו וציווהו שביאי לו מיני מזונות.

וסיפר בנו הרה"ק בעל הדברי יואל מסאטמאר, כי הדבר הזה לפלא בעיניו, בידעו שאביו מקפיד מאד שלא להעיר אף אחד מבני ביתו או משמשו משנתם, ובכל פעם שנכנס לחדרם, היה רגיל לחלוץ מנעליו ולילך בפוזקמאות כדי שלא יקיצם משנתם, על כן הרהר בלבו, שאביו חלוש והזוקק לאכול משהו לחזק כוחו, אבל בהיות הדבר לפלא בעיניו, שוב לא היה יכול לישן כל הלילה, כי רצה לראות מה יהיה בסופו של המעשה.

וראה שהקדויו"ט נטל את המזונות מיד המשב"ק אבל לא אכלו רק הצניעו סמוך להחלון, והיה דבר זה לפלא גדול, שלא הורגלו בכך לראות את הקדושת יו"ט מצניע מזונות.

עברו מספר שעות. הרב מנירבאטור בא לפנות בוקר לחדר הקדושת יו"ט, ואמר לו, שבלילה קיבל טלגרם שהוא צריך לנסוע לביתו תיכף ומיד, ועל-כן בא כדי להתברך בברכת פרידה, כי בבוקר נוסע ברכבת מסיגט. הקדושת יו"ט נטל את המזונות מהחלון ואמר לו, בהיות שמעלת כבודו נוסע דרך עיר נידערהאז, על כן הנני בבקשתי ממך קח את המזונות ויתננו לאיש פלוני שהוא חולה מסוכן, כדי שיהיה לו השיריים לסגולה לרפואה.

והקדושת יו"ט הזכיר דברי האוהב ישראל בפרשתן עה"פ ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך וגו' והסירותי מחלה מקרבך, על דרך שאמרו חז"ל (פסחים ק"ב, ב) כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך, והיינו לאשר היתה הברכה שורה בכל אשר לו, לזה כל שנטל ממנו איזה דבר שכבר שרתה עליו ברכת ה', הוא גם כן מתברך. וזהו שאמר הכתוב, ועבדתם את ה' אלקיכם, הבטיחנו השי"ת וברך את לחמך וגו' והסירותי מחלה מקרבך, היינו שהשי"ת יברך את לחמו ומימו של הצדיק העובד את ה', וכל מי שיאכל ויטעום אצלו כלום ישלח לו השי"ת מבוקשו הצריך לו, כגון רפואה למי שצריך רפואה וכדומה שאר מבוקשים בגשמיות וברוחניות, עכד"ה"ק.

סיים בנו הרה"ק רבי יואליש מסאטמאר זצ"ל: שהיה זה לפלא גדול בעיניו, לא עצם המופת והרוח הקודש, שחזה הקדושת יו"ט ז"ל מראש שהרב מנירבאטור יבוא בבוקר ושהאיש ההוא צריך רפואה והכין מראש מזונות לשיריים לרפואה, זה לא היה כל כך פלא אצלו, רק הפלא היה בעיניו, מה שאביו אמר על עצמו דברי האוהב ישראל הנ"ל, שהיה דרכו בקודש בהצנע לכת יתירה והסתיר מעשיו מאד, ואז עשה עסק משיריים שלו שמסוגל לרפואה, וזה היה חידוש גדול בעיניו.

זמירות דברי יואל (דף צ"א)

אדם מתנצלים שמה שאינם עוסקים בתורה משום שראשו עליו ככרמל ואינו מיושב מחמת הצרות והדאגות וכדו', והנה אדם תם נושא ונותן באמונה, כי לרמות ולשקר צריך חריפות השכל ודעת האיך לעשותה, אבל מי שהוא בעל ערמה וחריף השכל ויודע לעשות כל מיני עסקות שונות בכל מיני האופנים עליו מתעוררת הקושיא למה לא עסקת בתורה, ואם תאמר דאין לך ראש מיושב לזה הלא חזינן דיש לך ראש מיושב לכל מיני ערמימיות ועסקים שונים, וא"כ אף לתורה ראשך מסוגל ומיושב ומדוע לא למדת תורה, ולפי"ז מיושב השאלה עסקת בתורה עם השאלה דנשאת ונתת באמונה מאוחדים ועולים יחד בקנה אחד.

שארית מנחם - ליקוטים (להרה"ק רמ"מ מווישווא זצ"ל)

לעלות לרגל ברגלי (ברגליים) מחם

שלש רגלים תחג לי בשנה (כג, יד). מסופר על הרה"ק בעל הלב שמחה מגור זצ"ל: בשנים הראשונות להנהגתו נהג רבינו לצעוד רגל ביום טוב ראשון של סוכות, אל הכותל המערבי בלווית כל הקהל.

בשנים המאוחרות יותר, כשגברה חולשתו, היה נוסע ביום הראשון של חול המועד ברכב, אולם גם אז, למרבה חביבות המצוה הקפיד לרדת מן הרכב בעוד כברת דרך, ולעלות משם ועד הכותל רגלי, והיה אומר הלא המצוה היא לעלות ברגליו, שכך שנינו (חגיגה ב א) הכל חייבין בראיה חוץ וכו' ומי שאינו יכול לעלות ברגליו פטור מן הראי'. [וראה ברבינו בחיי (כאן) וז"ל: "...למה נאמר רגלים בלשון רגלים, פרט לבעלי קבין, להוציא את החיגר והסומא ואת החולה והזקן והקטן שאין יכולין לעלות ברגליהם. ובמדרש: (פסיקתא זוטרתא פסוק יז) "שלש פעמים", "שלש רגלים", ולהלן הוא אומר: (ישעיה כו, ו) "תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים", אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם, וכן הכתוב אומר: (שיר השירים ז, ב) "מה יפועמך בנעלים בת נדיב עכ"ל].

לבם של ישראל (ח"ב ע' קט)

השיריים ששלח הרה"ק הקדושת יו"ט לחולה ברוח הקודש

ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרת מחלה מקרבך (כג, כה).

פעם אחת ביקר הגה"צ מוה"ר נפתלי טייטלבוים זצ"ל אבד"ק נירבאטור אצל הקדושת יו"ט, והיה בדעתו לשובת בשבת קודש בסיגט, והיה בליל ששי אחרי חצות הלילה (שעה שתיים לערך) נכנס פתאום הקדושת יו"ט לחדר השינה שלהם, שם היה

זמני כניסת ויצאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		ניו יורק		לונדון	
מסכת השבת	רבינו חם	מסכת השבת	רבינו חם	מסכת השבת	רבינו חם	מסכת השבת	רבינו חם	מסכת השבת	רבינו חם
16:55	18:09	17:10	18:10	17:20	18:29	17:11	18:18	18:40	18:40

מחוברים
מחילים את הימים!
הגה"צ רבינו נפתלי טייטלבוים אור לישראל
שירות למילוי האיש: להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו 'מחוברים'
שע"י ממלכת התורה עוז והדר
02-803-9999
לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8
או למייל: rav@abiryaakov.com

מחוברים
ניתן להשיג את הגיליון מדי שבוע בכל סיניפי "ספרי אור החיים"
הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישראל

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבוקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל ניצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הר"ן 9 | חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמ"ב 10 • נתניה: הר"ם 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר והיהודי הגדול בעולם

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ניצוב ועימוד: שוקי קער

ויצאה חנם:

האב שאל וברר אצל בן זקוניו, מה יעשה עבורו לאחר מאה ועשרים, במקום תשובה בפה,
לקח אותו הבן לטיול בעמקי מערה חשוכה, הסכיתו ושמעו:

עשרות תלמידי חכמים וצדיקים שיתפללו לעילוי נשמתך. בבית ידלק נר זכרון, שמן זית זך, עד כלות כל הימים, וספר חידושי תורה מאת טובי הלמדנים ייצא לאור לזכר נשמתך.

היטב דיברת, פלט ר' געצל, ותחושת נחת פשטה בכל גופו.

בנו השני של ר' געצל העפיל ברעיונותיו על אחיו הבכור. כל אלו, אבא, דברים פשוטים הם, אשר ברור כי יש לעשותם למען העלות את נשמתך ממדרגה למדרגה עד הגיעה למקומה הראוי. אני אקים ישיבה גדולה שתקרא "זכרון געצל", ועל כל ספר קודש מספרי הישיבה יכתב, כי יש ללמוד בו לעילוי נשמת ר' געצל בן ר' פייבל, ובכל ... היטב דיברת, קטעו ר' געצל, שלפתע חש בלבו ומיהר לבקר בבית בנו השלישי.

יודעי דבר אמרו עליו, על בנו השלישי של ר' געצל, כי הוא נטל את פקחותו של אביו ואת שנינותה של אמו, ומשניהם את חכמתם. את בן הזקונים שלו חיבר ר' געצל עד מאד, ובמהלך נסיעתו למעונו הרהר ר' געצל אלו רעיונות יעלו במוחו המבריק. נשיקות לנכדים, דרישת שלום למחותנים, ור' געצל הסתגר עם בנו השלישי בחדר ופרס לפניו את בקשתו.

להפתעתו ביקש ממנו בנו להמתין קמעא, יצא את החדר וכעבור זמן קצר שב ובידיו חבילת נרות. טוב מראה עיניים ממשמע אזניים, ציטט הבן באזני אביו את המשפט המוכר. אבקש ממך להתלוות אלי אל מקום מסויים מחוץ לעיר שם אבהיר את עצמי. בתוך כך חפן הבן בידיו שני נרות וביקש מאביו: הכנס גם אתה נרות אחדים לכיסך, אנו עומדים לפסוע במקום חשוך. ר' געצל קצר רוח היה, ופטר את בנו: אין צורך. די בנרות שנטלת עמך. יהי כן, פלט הבן, והשניים יצאו לדרכם.

עמד ר' געצל עם בנו בפתחה של מערה חשוכה במעבה היער, ובראשו מרצד סימן שאלה גדול: מה הוא רוצה להראות לי? שילב הבן את זרועו בזו של אביו המופתע, והשניים פסעו אל תוך המערה. לאחר צעדים אחדים לא יכלו השניים להמשיך לצעוד, עקב האפילה המוחלטת שאפפה אותם מכל עבר. הבן שלף נר שעווה והציתו, ולאורו המשיכו האב והבן בדרכם. הלאה, הלאה, אנחנו צריכים להכנס למעמקי המערה, דרבן הבן את אביו הסקרן. חלפו עברו להן כעשרים דקות, ושלבת הנר החלה לרקד ולהקפיץ את צלליותיהם על קירותיה המשוננים של המערה. הם הספיקו להבחין כי תהום פעורה לימינם ומאורת זוחלים רוחשת משמאלם, כאשר האש הבלחה באור גדול וכבתה באחת.

פיק ברכיים תקף את ר' געצל. שמונים ושבע שנותיו חלפו איכשהו, ועתה הוא נקלע לעסק ביש שכזה. ירחם ה'. נו, דחק בבנו, הצת כבר את הנרות שלך. אבא, לאט הבן באזנו של אביו ההמום, אין לי נרות. תוציא בבקשה את הנרות מכיסך! אני, רעד קולו של הישיש, לא נטלתי עמי נרות. בני יקירי, סמכתי עליך!!! הבן חיבק את אביו. זה בדיוק מה שרציתי לומר לך אבא! אל תסמוך על אף אחד! אתה בעצמך, כל עוד נשמתך באפק, אסוף זכויות לעילוי נשמתך. למד משניות וגמרא, קבע עיתים לתורה והרבה במצוות ובמעשים טובים. ביקרת אצל כל אוהביך, כדי לברר מה הם יעשו לעילוי נשמתך. ראשית היה עליך להתיישב מול המראה ולשאול את עצמך:

מה אני, געצל, עושה לעילוי נשמתתי???

(גליון מאורות הדף היומי)

ריח הטחב חדר לראותיהם. ינשופים סהרוריים שנחרדו לשמע המבקרים הבלתי-קרואים, חגו בצווחות בסמוך להם. חרדתם העמיקה והפכה לפחד מוחשי למשמע תזמורת ססגונית של קולות אשר נפלטו מגרונותיהם של מגוון בעלי חיים.

היה זה לפני שנים רבות, כך מספרים בעלי המעשיות. ר' געצל, איש בא בימים, אשר לאחר מלאת ימיו ושנותיו יספידוהו: "איש חסד, תם וישר, ירא אלוקים ומוקיר רבנו", נודע בסביבתו כאדם אמיד, אשר רכושו יכול לפרנסו ולכלכלו ברווח גם אם היה מאריך ימים ושנים מעל ומעבר לקצוב לו משמים.

אדם עירני היה ר' געצל. לאחר שקם משנתו יכול היה לתאר בפרוטרוט לבני ביתו ההמומים את אשר שוחחו בלחש בעת שענינו היו עצומות. חושיו הדרוכים וכשרונו החריף סייעו לו לצעוד קדימה עוד לפני שהסובבים אותו ידעו כי יש לפסוע כלל. אותו חורף פולני תקף את עצמותיו ללא רחם, ור' געצל חש כי מה שהיה כבר לא יהיה. אין דרך חזור.

מחלון דירתו המפוארת השקיף ר' געצל על הדרך המובילה אל בית העלמין, בו טמונה רעייתו, וליבו אמר לו כי לא תחלוף תקופה ארוכה ובני אדם אחרים ישקיפו מחלון זה על השביל המוביל לקברו של ר' געצל.

בכל מהלך חייו נהג ר' געצל לסדר את ענייניו על הצד הטוב ביותר, וכך צרר ר' געצל מעות רבות בתרמילו, זימן את עגלונו הוותיק ויצא לדרך. היה זה מעין מסע פרידה מן העולם הזה. ר' געצל הורה לעגלונו כי בדרכם למחוז חפצו יסייר עמו בכל הירידים הגדולים, בערי הבירות הגדולות של אירופה, במרכזי הסחר ובשווקי הבהמות העצומים.

במעד לחלון עגלתו בהה ר' געצל במתרחש, תוך שהוא מעלה בזכרונו את הימים בהם היה מהלך במחוזות אלו, מוקף בפמליית מזכירים ומשרתים, בדרכו מרכישת להקה אדירה של אווזים במחיר אפסי מפריץ שיד מנכסיו, אל עסקה מוצלחת אחרת בה יחתום על שותפות בעסקת יבוא פולי קפה מעבר לים.

העגלה חלפה ביעף על פני אתרי הזכרון של ר' געצל, ובעוד ראשו שקוע בימים עברו, התעורר ר' געצל אל קרקע המציאות בעזרת נכדיו הקטנים, שאפפהו בחום מכל עבר.

בנו בכורו נאחז התרגשות לרגל ביקורו הבלתי צפוי של אביו, ולאחר סדרת הברכות המתבקשת הסבו השניים בחדר סגור, ור' געצל פתח את סגור לבו.

בני בכורי. הנה זקנתי ושבת, נאנח ר' געצל, ונשאתי הנה את עצמותי הלאות כדי לשמוע מפין, מה תעשה למעני לאחר שתשובו מהלוויית! מאז ומעולם נהג ר' געצל לדבר ישירות ללא גינונים, אך למשמע דבריו אלו של האב, צללו אזני בנו. אבא. מדוע הנך שח כך. בעזרת ה' עוד נכוננו לך ימים טובים ורבים... מה בפין, האיץ בו ר' געצל. אל תעכבני. עלי לבקר גם אצל שני אחיך.

משלא נותרה בידו ברירה, פרס בנו בכורו של ר' געצל בפני אביו את כל הרעיונות ששמע אי פעם על הנצחת נפטרם כבודים. אקים בית כנסת על שמך, ובכל יום זכרון אכניס בו ספר תורה לעילוי נשמתך. בבית כנסת זה תוקם חברת התהילים הגדולה ביותר בעולם, ועל קברך יעלו מידי שנה

ואלה המשפטים:

במה ניחם מן הגר"ח שמואלביץ אברך שבתו היחידה נפטרה ל"ע, והסוף הטוב שנוולדה לו עשרה ילדים:

לאחר שמונה שנות ציפייה, אחרי טיפולים מסובכים, והייתה מחמד עיניהם, ופתאום אסון שכזה! סכנת חיים שתוך יום אפשר למות ממנה!

רבי חיים אמר מיד: "אנחנו נתחזק בלימוד, והלימוד יהיה לרפואתה."

אך האברך פרץ בבכי: "זה כבר אחרי הכל... לפני זמן קצר היא נפטרה."

התבונן רבי חיים בגיס הממרר בבכי ואמר: לך כעת לגיסך ותגיד לו ששלחתי אותך לומר את הדברים הבאים. כשלאדם יש הרבה כסף, והוא מחפש מה לעשות בו, עומדות לפניו שתי אפשרויות. האפשרות האחת היא להלוות אותו לאדם עני. אפשרות זו תזכה אותו במצוות חסד גדולה ביותר, אך מאידך קיים בה סיכון, שכן יתכן שכספו לא יחזור אליו. האפשרות השנייה

ככל שאדם מרום יותר כך הוא מצליח לשלוט במעשיו, ולקחת בחשבון מראש את כל ההשלכות היוצאות מהם, כך שלא תצא חלילה תקלה תחת ידו, ולא יגרם לאף יהודי צער או עגמת נפש.

הרב סילבר שליט"א, ראש ישיבת דרך חכמה, סיפר כי בצעירותו למד בחברותא עם הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר. באחד הימים, במהלך הלימוד המשותף, נכנס אל רבי חיים אחד האברכים בישיבת מיר, כשהוא שבור ורצוצ, וסיפר כי בתו היחידה של גיסו - שגם הוא אברך בישיבת מיר ותלמידו של רבי חיים - חלתה בחיידק הטורף.

צער גדול מילא את החדר. לא הייתה זו רק בת יחידה. היא נולדה להוריה

שאם אפילו אני בכיתי ולא ידעתי מה לומר, סימן שהאסון הוא באמת נורא. לא רציתי להוסיף לו צער ברגעים הקשים האלו!

עמד הרב סילבר והשתומם מן השליטה ברגשות. התפרצות בכי כתוצאה מאסון נורא היא לכאורה בלתי נשלטת. כמה כואב לרב לשמוע על טרגדיה כה קשה שאירעה לאחד מתלמידיו הקרובים! אך רבי חיים לא נתן לצער מקום כשבאופן שכלי היה צריך לעצור אותו!...

בשולי הסיפור הוסיף, כי באורח פלא נולדו לאותו אב שכול עשרה ילדים נוספים!

את השליטה הזו והמחשבה על השני, שאמורה להקדים כל פעולה, מלמדת אותנו התורה הקדושה בפרשת משפטים, שהיא הראשונה שנבחרה להיאמר לישראל לאחר מתן תורה.

הרוממות הגדולה שהגיעו אליה במעמד הנורא של מתן תורה - תכליתה להביא את האדם למחשבה אמיתית על הזולת, ולשקילת כל מעשיו באמת המידה שציוונו הקב"ה בתורתו.

(הגאון רבי גואל אלקריף שליט"א - דורש טוב)

שעומדת לפניו היא להפקיד אותו אצל אדם עשיר שיעשה בו עסקים. כאן מרבית הסיכויים שהכסף יחזור אליו, אך עלולה להיות כאן בעיה של ריבית וגם את מצוות חסד הוא מפסיד. יש רק אחד שאפשר להשקיע אצלו ולהיות בטוחים מכל הבחינות - גם זוכים במצוה וגם מקבלים את ההשקעה בריבית דריבית: אצל הקב"ה.

לך אמור לגיסך: הקב"ה נתן לך בת, וכעת הוא לקח אותה בחזרה. ה' נתן וה' לקח. אבל כשמשקיעים אצל הקב"ה מותר לקבל החזר בריבית דריבית. תקבל את הגזירה באמונה ואל תתלונן על כך, והקב"ה יחזיר לך בריבית דריבית על כך!

האברך יצא לעבר בית גיסו, כדי למלא את השליחות שהוטלה עליו. רק נסגרה הדלת אחרי גבו, ורבי חיים פרץ בבכי נורא על האסון.

שאל הרב סילבר: "מפני מה בוכה הרב רק כעת? מדוע לא בכה קודם לכן?"

אמר לו רבי חיים: "הוא היה מפורק לגמרי מרוב צער. אילו היה רואה אותי בוכה ומצטער, היה הדבר מעצים אצלו את התחושות. הוא היה מרגיש,

רק שבתו יתן:

החולה היתה כבר על ערש דווי כשהחברא קדישא' נסובים סביבה, ואז התרחש הפלא הגדול,

חתיכת חלה של שבת הבריאה אותה לחלוטין:

המאכלים שהכינו לכבוד שבת אז תתחזקי ותבריאי, ותזכי עוד היום להדליק נרות של שבת!.

הנוכחים מיהרו לקיים את דבריה, אמנם מאכלי שבת עדיין לא היו אז, כי אף אחד לא חשב להכניס במצב דחוף כזה, אבל החלות כבר היו מוכנים מיום האתמול, ולקחו חתיכה קטנה מן החלה וטבלוה בחלב, והקריבו אותה לפיה, וראה זה פלא, כאשר אך טעמה החולה מחתיכת החלה מיד ניכר שינוי לטובה, ותוך שעה קלה כבר עמדה על רגליה כאחד האדם, ובאותו יום כבר הדליקה בעצמה את הנרות של שבת כהבטחת זקינה, ולאחר מכן עוד האריכה ימים עד המלחמה. ע"כ המעשה.

ויש להסמיק לכך את הפסוק (בפרשתנו כא, ט): 'רק שבתו יתן, היינו מאכלי השבת, 'ורפא ירפא'.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גליון המאיר)

סיפר הגה"צ ר' אלעזר גלאנץ ז"ל מבארדיוב מעשה פלא שבדידיה הוי עובדא.

בערב שבת אחד בשנת תרצ"ג הגיע לו טעלעגראם (-מברק), ושם נכתב שאמו מרת רבקה, בת בנו של הרה"ק ר' שמואל מפרעמיסלא זצ"ל, שהיתה נכדת הבני יששכר וצדיקת גדולה, והיתה כבר אז בת תשעים, שוכבת על ערש דוי, כיוון שהיה בנה יחידה, התבקש להגיע בדחיפות להיפרד ממנה.

מיהר הרב גלאנץ ונסע ברכבת הראשונה לוורשה, שם התגוררה אמו. בבואו שם ראה שכבר התאספו המון עם ליציאת נשמה, ומן הבית נשמעו בכיות של נשים. הוא נכנס וראה את אמו גוססת על מיטתה, ואנשי החברא קדישא קוראים סביבה הפסוקים הנהוגים.

פתאום הזדעזעה החולה והתעוררה, ואמרה לסובבים: 'ראיתי עכשיו את זקיני הבני יששכר, והוא אמר לי 'אני מבטיח לך שאם תטעמי עכשיו מן

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

עצות וסגולות:

ענייני ענווה (ב')

העניו מוחל גם לעושים לו רעה

כא ללמד המדות שצריך להתנהג בהם הענו. צריך אפילו מי שעשה לו רעה, לא יעשה לו מדה כנגד מדה, רק מוחל על עלבונו ועובר על מדותיו. ועוד צריך שיהיה שפל רוח בפניו כל אדם, קטן וגדול. ומי יביאנו לידי ענווה זו, יזכר כי סופו להיות רמה ותולעה ואיך ירום לבבו, וכמו שאמר התנא (אבות פ"ד מ"ד) מאד מאד הוי שפל רוח בפניו כל אדם שתקות אנוש רמה, דקדק ואמר 'בפני כל אדם', לומר אפילו פחות שבפחותים הוי שפל רוח בפניו. (פיתוחי חותם פרשת נח, ד"ה ויקטן ילד)

העניו מונע את משבחי מלשבו

כתבו בצלי המוסר, דהענו השלם במדותיו וחסידותו, כשמשבחים אותו ומזכירים מעשיו הטובים לפניו, אומר להם שתקו, הס כי לא לתזכיר, כי אין אתם יודעים כמה רעות יש בידי, ואלו הייתם יודעים אותם תדעו פחיתות ערכי לפני המקום, לכן די לכם מקול שבחי. (פיתוחי חותם שם)

התורה מתקיימת רק באדם שפל

מי ימצא רצה לומר דהרופא לזכות בה ירדף מדת הענווה, ויהיה קורא על עצמו 'מי אנכי', דהתורה נמשלה למים (תענית ז'), וכמו שהמים אינם רודפים רק מקום השפל, כך התורה אינה מתקיימת רק באדם השפל. (דורש טוב, דרוש ט' לנפטרים)

עיקר היראה באמצעות ענוה

עקר קיום התורה וחכמתה ביד האדם הוא שתהיה בו מדת השפלות והענווה, כמו שאמר התנא עליו השלום (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, ועקר יסוד היראה היא הענווה, כמו שנאמר (משלי כב ד) 'עקב ענוה יראת ה', דמי שאין בו ענוה בטלה יראתו ובטלה חכמתו, לכן עקר קיום היראה והחכמה היא הענווה.

(מעגלי צדק, אות צ', ד"ה צעיר אנכי)

ע"י ענוה מעלה נפשו מעשיה ליצירה

הצרי הגדול המועיל לאדם להצלוח נפשו מהעשיה ליצירה היא מדת הענווה, וזה שאמר דבקה לעפר נפשי, דהינו מאחר שנפשי במקום העפר כאמור, גם אני עשיתי עצמי שפל וענו כעפר, שאני מתנהג בענוה יתרה ונפשי כעפר לכל היתה, ועל זה חזני כדברך, שהבטחתני ד'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוה' (שם נא יט), ועל זה אני מבקש ממך חניו והקימני והעלני מעולם העשיה לעולם היצירה כאמור.

(מחשוף הלבן פרשת צו, ד"ה דבקה לעפר)

פנינים על הפרשה:

עצה להתגבר על היצר הרע

ואלה המשפטים אשר תשים לפניך (שמות כא א). אפשר לרמוז המשפטים גימטריא 'גוף נשמה', לרמוז דכשיצר הרע יתגבר על האדם ומבקש להעבירו על דעת קונו, וכוה מאבד גופו ונשמתו, יזכר האדם דינים וענשים של אותו עולם, וכוה יכנעו גופו ונפשו. וזהו אשר תשים לפניך, לפני גוף ונשמה הנרמזים בתבת המשפטים. והנה ראשי תבות כל הפסוק אותיות 'לתאוה', לרמוז, מי שנתגברה עליו תאוה היצר, יזכר המשפטים, הם הדינים של אותו עולם: (פיתוחי חותם פרשת משפטים)

תפילה בלשון רבים

ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך וגו' (שמות כג כה). למה פתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד. דידוע דהתפלה נתקנה בלשון רבים, ואף על גב דאם אדם צריך לפרנסה או לרפואה וכיוצא, לא יאמר אני אפרש שאלתי לפני הקדוש ברוך הוא לבדי שאני צריך לה ואבקש על עצמי לבדי, אינו צריך לזה, דכל השאלות נתקנו בתפילה והכל בדרך כללות בלשון רבים, והקדוש ברוך הוא משגיח בפרטות, והצריך לאיזה דבר הקדוש ברוך הוא עושה לו צרכו, דהכל גלוי לפניו, ואין צריך האדם להודיע לו בפרטות: וזהו שאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, היא התפלה שנקראת עבודה, אמרו אותה בלשון רבים כמו שנתקנה, ואין היתיר הצריך לאיזה דבר צריך לפרט לעצמו לבקש על עצמו בלשון יחיד, כי הקדוש ברוך הוא משגיח על כל פרט ופרט, ואם אתה צריך לפרנסה אין אתה צריך לפרט, שהוא יתברך שמו משגיח וברך את לחמך ואת מימך, ואם אתה צריך לרפואה, הרי הוא משגיח וישלח לך רפואה, וזהו וחסרתי מחלה מקרבך:

(פיתוחי חותם פרשת משפטים)

קריאת שמע בלא תפילין וכוונה - כמעיד

עדות שקר

לא תשא שמע שוא אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס (שמות כג א). אפשר לרמוז על פי מה שאמרנו בגמרא (ברכות יד): דהקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר, דבקריאת שמע כתיב (דברים ו ח) 'וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניך', וכשקורא קריאת שמע בלא תפילין הרי מעיד עדות שקר. עוד, תבת 'שמע' ותבת 'אחד' (שם פסוק ד) חתום בהם 'עד' בסוף, ומשום הכי עינ' ד'שמע' גדולה ודלת' ד'אחד' גדולה, כלומר דהקדוש ברוך הוא עושה עד על האדם שמקבל אלהותו ואהדותו כאמורה, ומקבל על מלכותו ועל מצותיו, ואם האדם מקים מצותיו יתברך ומקבל על מלכותו באמת, הרי קריאתו שקורא קריאת שמע אמת, והקדוש ברוך הוא נעשה עליו עד שקבל אלהותו באמת, וזה האדם מוסיף כח

בקדשה. ואם הוא פושע ואינו מקים המצות וקורא את שמע, הרי הוא מתיש כח הקדשה ומוסיף כח בסטרא אחרת רחמנא לצלן ומגביר אל אחר, ומשום הכי ר"ש ד'אחר' (להלן לו יד) גדולה כדלת של 'אחד', דזה לעמת זה עשה האלהים:

ק"ש בלא תפילין הוא 'שמע' של שוא

לכן צריך האדם לשמר עצמו שלא לתן כח לאל אחר, דכמו שאם היה אדם שלם עם השם ומקבל מלכותו כאמורה הוא נתן כח בקדשה והקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו נעשה עליו עד, כך בהפך חס וחלילה, כשהוא רשע ואומר בפה כזב קריאת שמע, הרי הוא נתן כח בסטרא אחרת, ואל אחר נעשה עליו עד לרעתו ולחובתו. וזה שאמר לא תשא שמע שוא, דהינו לא תקרא קריאת שמע בלא תפילין, שהרי אתה מעיד עדות שקר, וזה נקרא 'שמע' של שוא:

הקורא ק"ש בלא תפילין מעיד עליו הס"מ חובה

ועוד, דע לך והבט והבן באותיות 'עד' החתומים בפסוק 'שמע', שהכוונה היא כשתקבל עליך על מלכות שמים ותקים מצותיו, אז הקדוש ברוך הוא מעיד עליך ושכרך צפון עמו, ואם חס וחלילה בפה כזב אתה קורא קריאת שמע, הרי נתת כח לאל אחר, והוא נעשה עליך עד לרעתך ולחובתך, וזה שאמר אל תשת ירך עם רשע, רשע זה הוא סמ"ל שהוא אל אחר, דהינו אל תהיה רשע כמותו שיהיה חלקך מחלקו, דכוה אתה משימו להיות עד עליך, שהוא עד חמס המעיד על החמס, וזהו להיות עד חמס, דהינו להיות ולעשותו להיות עד עליך, דזהו עד חמס, המעיד על החמס:

ק"ש בלא תפילין ומצוות הוא פיתוי שפתיים

ואפשר דלזה כון שלמה המלך עליו השלום שאמר (משלי כד כח) 'אל תהי עד חנם ברעך והפתית בשפתך', 'עד' האמור כאן הוא עד החתום בפרשת 'שמע', וכא להזהיר שלמה המלך עליו השלום את האדם, שישים עד שבפסוק 'שמע' בין עיניו, וישמר עצמו מלקרות שמע בלא תפילין, ועוד ישמר עצמו מלהיות רשע לפני המקום, ותהיה קריאת שמע עליו ללעג וקלס, שהרי עד החתום בה הפנהה היא כמו שכתבנו, שהקדוש ברוך הוא מעיד עליו שמקבל עליו על מלכותו ועל מצותיו, וכשהיה רשע חס וחלילה חזרה העדות לאל אחר שהוא סמ"ל, שמעיד עליו שהוא רשע, אם כן נמצא קריאת שמע שקורא אינו רק פתוי שפתיים, וזה שאמר 'אל תהי עד חנם ברעך', 'עד' הוא עד החתום ב'שמע', 'רעך' הוא הקדוש ברוך הוא, דהינו אם אתה קורא שמע ואתה עומד ברשעך, היאך מתקים עד החתום בה, כיון שאין אתה מקבל על מלכותו, בטלה העדות לגבי דידך, ועד החתום ב'שמע' לגבי דידך הוי עד חנם, דלחנם הקבע בה, דחזרה העדות לאל אחר, אם כן קריאת שמע שאתה קורא אין זה רק פתוי שפתיים, וזהו 'הפתית בשפתך', לכן השמר לך:

(מחשוף הלבן פרשת משפטים)

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

**כ"ק אדמו"ר
מבעלזא
שליט"א: וזהו
החשיבות במה
שהקדימו בני
ישראל נעשה
לנשמע, דכוונתם
היתה, שאין אנו**

**רוצים לשמוע מה כתוב בתורה, דהיינו
שנעיין אם אנו יכולים לקבלה ולקיים את
מצותיה או לא, אלא מה שהשי"ת רוצה
ליתן לנו נעשה, דיש לנו אמונה ובטחון
שנוכל לקיים את התורה, והשי"ת לא יתן
לנו מצוות רק מה שאנו יכולים לקיים.**

**בני ישראל האמינו בהשי"ת שיוכלו לקיים
את התורה**

**ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר
דבר ה' נעשה ונשמע (כד, ז).**

הגמרא אומרת (שבת פח, א), "אמר רבי אלעזר,
בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת
קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת
משתמשין בו".

ויש להבין מה היא המעלה הגדולה והיתרון של
הקדמת נעשה לנשמע.

אלא הפשט בגמרא הוא כך, דהנה איתא בגמרא
עבודה זרה (ב, ב) וביתר אריכות בספרי בפרשת
ברכה (פיסקא שמ"ג) על הכתוב בפסוק (דברים לג,
ב): 'ויאמר ה' מסיני בא ונרח משעיר למו', כך הוא
הלשון בספרי: "כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל,
לא על ישראל בלבד הוא נגלה, אלא על כל האומות.
בתחילה הלך אצל בני עשו ואמר להם מקבלים אתם
את התורה, אמרו לו מה כתוב בה", ומאריך שם.

רואים מזה שכשהשי"ת הלך אצל אומות העולם
ואמר להם שרוצה ליתן להם את התורה, חוץ מזה
שלא רצו לקבלה לבסוף, הדבר הראשון שאלו מהו
התורה ומה כתוב בתורה, האם יכולים לקבל דבר
שאינן יודעים מה

זה, הרי קודם צריכים לשמוע מה רוצה השי"ת
ליתן להם ואחר כך יראו אם יכולים לקבלו אם לא.

אבל בני ישראל, לא רק שקיבלו את התורה, אלא
הם בטחו בהשי"ת והבינו שביין כך ובין כך בלי עזר
השי"ת אינו שייך שיוכלו לקיים את התורה, ממילא
אם כבר זוכים לעזר ה', מהו הנפקא מינה, מה
שהשי"ת יתן להם, הרי בטוח שהשי"ת יתן להם את
הכח שיוכלו לקיימו.

וזהו החשיבות במה שהקדימו בני ישראל נעשה
לנשמע, דכוונתם היתה, שאין אנו רוצים לשמוע מה
כתוב בתורה, דהיינו שנעיין אם אנו יכולים לקבלה
ולקיים את מצותיה או לא, אלא מה שהשי"ת רוצה
ליתן לנו נעשה, דיש לנו אמונה ובטחון שנוכל לקיים
את התורה, והשי"ת לא יתן לנו מצוות רק מה שאנו
יכולים לקיים.

(כ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א -

קביעות שיעור אור ליום פרשת נח תשס"ג-דער
בעלזער קוואל)

ארכיון 'עוז והדר'

**הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א: קם רבי יוסף
חיים זוננפלד על רגליו, ופנה ואמר בתקיפות רבה
למקללים: "שמעו היטב, אם אמנם צודקים אתם ואני
פסקתי שלא כדון, אז אני מתפלל לד' שלא יביא
אותי לידי תקלה, אלא יגרום לי להכיר את האמת.
אבל אם אני צודק, ואתם גידפתם אותי לחינם..."**

מה יהיה עונשם?

**כעבור רגע נשמע קולו: "או אז... או אז... אני מודיע לכם שאני מוחל לכם
במחילה גמורה!". באותו רגע השפילו המגדפים את פניהם לקרקע
והסתלקו משם בבושת פנים...**

תגובתו של אדם גדול לפגיעה בכבודו

אלהים לא תקלל וגו' (כב, כז). הרי זו אזהרה... לקללת דיין (רש"י)

אחת מן ההתמודדויות שנכוננו לדיין בשעה שהוא מוציא את פסק דינו, הינה ההתמודדות עם
אותם אלו שפסק לרעתם, אשר, לעיתים, מתקשים לקבל את הכרעתו ומתקוממים על העול
שלדבריהם נעשה להם.

פרק מוסר מאלף היא התנהגותו של הגה"צ רבי יוסף חיים זוננפלד רבה של ירושלים, במקרה
כזה: באחד הימים לאחר שהכריע נגד פלוני, עלו בני משפחתו לביתו והחלו לגדפו בחמת זעם.
רבי יוסף חיים עצמו ישב כל אותה העת ולמד בשלווה, אך הרבנית לא יכולה היתה להישאר
שוות נפש ופרצה בבכי.

או אז קם רבי יוסף חיים זוננפלד על רגליו, ופנה ואמר בתקיפות רבה למקללים:

"שמעו היטב, אם אמנם צודקים אתם ואני פסקתי שלא כדון, אז אני מתפלל לד' שלא יביא
אותי לידי תקלה, אלא יגרום לי להכיר את האמת.

אבל אם אני צודק, ואתם גידפתם אותי לחינם..." הוא עצר לרגע, וחרדה לפתה את השומעים,
מי יודע מה יהיה עונשם?

כעבור רגע נשמע קולו: "או אז... או אז... אני מודיע לכם שאני מוחל לכם במחילה גמורה!..."
באותו רגע השפילו המגדפים את פניהם לקרקע והסתלקו משם בבושת פנים.

אחד השכנים שהיה עד למתרחש פנה ושאל את הרב מדוע הוא מיהר למחול להם?

נענה רבי יוסף חיים ואמר: "בעוד ימים אחדים יחול ראש השנה, ואין ספק כי ככל יהודי,
גם הם יערכו חשבון נפש ויבינו שלא היו צריכים לעשות את מה שעשו וכי עליהם לבקש את
סליחתו. אלא שאז יגבר עליהם יצרם הרע וישפיע עליהם שלא לבקש סליחה ממני, וכך יצא
שהם ישרו ללא מחילה בראש השנה, חס וחלילה.

לכן החלטתי למחול להם מראש, שכן אז יקל עליהם לבוא ולבקש את מחילתי".

בערב יום כיפור, כאשר רבי יוסף חיים שב מן הכותל, הגיע אליו אחד מן המקללים הללו
וביקש את סליחתו. הרב ניצל את ההזדמנות ללמדו עד כמה גרוע היה המעשה שעשה, תוך
שהוא שואל: "האם כבר רכשת אתרוג?"

"ודאי", ענה האיש, "אתרוג מהודר שבמהודרים!", ואף נקב במחיר שהיה גבוה במיוחד.

אמר לו הרב: "יהודי חייב להוציא עד שליש מכספו כדי לקיים מצוות עשה, אך מצווה להוציא
את כל הוננו על מנת שלא לעבור על מצות לא תעשה. "אלהים לא תקלל" זו מצות לא תעשה,
והיא חלה גם אם פסק הדין שלא כדון. וברור שלכך התורה התכוונה, שהרי אם הייתי פוסק
לטובתך לא היו צריכים לצוות אותך שלא לקלל הדיין..."

את מוסר ההשכל שאותו למד רבי יוסף חיים עצמו מאותו מעשה, הוא השמיע מאוחר יותר
למקורביו, ובכך האיר לנו מימד חדש אודות האופן שבו מתייחס אדם גדול באמת, לפגיעה
בכבודו, וכה היו דבריו:

באותה שעה למדתי פירוש חדש לפסוק (משלי טז, ז): "בְּרָצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבֵי
יִשְׁלַם אֹתוֹ", כאשר הגיעו האנשים והחלו לגדף ולצעוק, נחרדתי: מדוע ד' עשה לי כך? והגעתי
למסקנה שכנראה משהו אצלי לא כשורה. על כן מיד גמרתי אומר לקבל על עצמי להוסיף פי
שניים על לימודי, אם הייתי לומד כל יום שבעה דפים, מאותו יום למדתי ארבעה עשר דפים...
ראה היצר הרע ש"נכנס לבוץ", כי חשב שיצליח ליצור מחלוקת, ובמקום זאת אני מחלתי להם
ועוד הוספתי על לימודי... מה עשה היצר הרע? שידל את האנשים לבוא ולבקש ממני סליחה,
ובלבד שאתרפה מן הקבלה שקיבלתי על עצמי להגביר את לימודי.

זהו שאומר הכתוב "ברצות ד' דרכי איש", כשאדם הולך לפי מה שד' רוצה, אז "גם אויביו ישלם
אתו" - יצר הרע משדל את האויבים שיבואו להשלים עם אותו אדם, ובלבד שלא יתחזק בתורה
וביראת שמים...

(הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א - מתוק האור)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: ואמר השפת אמת, שצעקה זו ששמע בינקותו עדיין מהדהדת באזניו, כך צריכה להיות השמיעה בציווי של 'לא תגנוב', שהוא מורה לאדם שאין ליגע אף במה שנדמה כהפקר כי באמת העולם אינו הפקר וכך יש לשמוע ולקלוט היטב את כל דברי התורה...

לא תגנוב

איש לא העלה על דעתו את התפנית החדה שתחול לפתע בין החתן לחותנו לאחר הנישואין שנערכו ברוב פאר והדר. העתיד היה נראה מבטיח והסערה לא נראתה באופק.

היה זה אחד מטובי הסוחרים בעיר מרקישוב שביקש למצוא חתן לבתו שהגיעה לפרקה. לאחר חיפושים נרחבים וברירות מקיפים, שבמהלכם נפסלו שמות רבים של בחורים שלא התאימו לאותו סוחר, עלה שמו של בחור מצוין, בר אוריין ובר אבהן, תלמיד חכם וירא שמים, ממשפחה מיוחסת בישראל, שיושב היה על התורה ועל העבודה והכל מפליגים בשבחו. הסוחר המרקישובי יצא לבדוק את ההצעה וגילה כי אכן זהו ה'אתרוג' אותו הוא מחפש - פרי עץ הדר לגאון, לשם ולתפארת.

ביקש הסוחר המרקישובי מהשדכן שהעלה את ההצעה לקדם אותה ולהציע את בתו ככלה עבור אותו בחור מצוין, תוך כדי שהוא אינו עומד על המקח: אמור להורי הבחור כי הורי הכלה מתחייבים בזה לתת נדוניה של עשרת אלפים רובלים, ומלבד זאת אף יחזיקו את הזוג הצעיר 'קעסט', כשכל ההוצאות יהיו על חשבונם, במשך עשר שנים.

לשמע ההצעה המיוחדת נענו הורי החתן ואמרו כי גם עליהם לברר הן על הכלה והן על המחנות, והם מבקשים ארכה של שבועיים כדי למצות את הדרישות והחקירות בנידון. עד מהרה נודע להורי החתן כי הכלה המוצעת היא אכן בחורה מהוללה ורבת פעלים, רבות בנות עשו חיל והיא עלתה על כולנה. ראויה היא להיות עזר כנגד בנם המצוין.

גם על המחנות ביררו ההורים האם אמנם ביכולתו לעמוד בהבטחה שנתן, וגם בזה הוברר להם כי מדובר בסוחר ממולח שידיו רב לו בעסקאות שונות, והוא נחשב כבעל בעמיו במרקישוב. ב"ה, הפרוטה, ועוד יותר, מצויה בכיסו בהרחבה, ובידו האפשרות לקיים את שאמר והבטיח כנדוניה לזוג הצעיר.

כיון שהגיעו הורי החתן לידי החלטה כי השידוך מוצא חן בעיניהם, בבחינת 'ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל', הודיעו ההורים לשדכן כי מבחינתם ניתן להתקדם וכי הסוחר ממרקישוב יכול להגיע לעירם על מנת לומר לדבק טוב ולסגור את השידוך כראוי.

כששני הצדדים, הורי החתן והורי הכלה, ישבו נרגשים בטרם האירוסין, עלה הנידון המתבקש, עליו שנינו במסכת קידושין (ט:): "אמר רב גידל אמר רב: כמה אתה נותן לבנך? כך וכך? לבתך? כך וכך? עמדו וקדשו - קנו, הן הן הדברים הנקנים באמירה". שני הצדדים שאלו זה את זה מה ההתחייבות של הצד שכנגדם, והם הגיעו אל עמק השווה: הורי החתן התחייבו להלביש את החתן במלבושי כבוד של שבת וחול כראוי וכיאות, גם ליתן לבנם סבלונות וטבעת קידושין לפי כבודו. הורי הכלה התחייבו להלביש כך גם את בתם, ואף ליתן סבלונות, ומלבד זאת התחייבו נדוניה גדולה: עשרת אלפים רובלים, וגם להחזיק את הזוג הצעיר 'קעסט' במשך עשר שנים.

כיון שהעלו את הדברים על הכתב ביזכרון

להשקיע את הכסף. החתן אמנם לא הבין את דברי חותנו, אך הוא סמך עליו בעיניים עצומות, הנהן בראשו בשמחה רבה, ונפרד ממנו לחיים ולשלום.

כשחלפו שלשת החדשים לא חשב החתן כי ראוי לשאול את חותנו היכן הכסף והיכן הרווחים, אולם כשכבר חלפה חצי שנה ואין קול ואין עונה מצידו של החתן, העז החתן ושאל את החתן בעדינות על כסף הנדוניה ועל הרווחים המובטחים. להפתעתו הרבה, החתן התחמק מתשובה ברורה וענה דברים שלא ממין הטענה.

לאחר שהחתן חזר ושאל את החתן במשך החדשים הבאים שוב ושוב על הכסף, הוא הבין לפתע כי הכסף נעלם ואיננו. החתן פנה לברר אצל יודעי דבר וחיש מהר נודע לו כי אין ולא הייתה מעולם השקעה כזאת בתנאים כאלה, וכי כל הסיפור היה אמתלה גרידא להוציא ממנו במרמה את כספי הנדוניה.

לדאבונו הרב של החתן האומלל, הסיפור לא הסתיים בכך. היה זה בלילה אחד, כשהוא הגיע לאכול את ארוחת הערב בביתו של חמיו, והנה הוא רואה שהבית חשוך ודלתותיו מוגפות. באותו לילה הוא מצא לעצמו דבר מאכל כדי לא ללכת לישון כשהוא רעב, אלא שגם למחרת בבוקר, בשעה הקבועה לארוחת הבוקר, שוב הוא רואה שדלתות הבית מוגפות. הוא התקרב באיטיות ולהפתעתו הוא שמע קולות מתוך הבית. הוי אומר, הוא הבין, דלתות הבית ננעלו בפניו, למען לא אוכל לבוא בשערים על מנת לאכול.

המום כולו, חוזר האברך לבית המדרש, ושם הוא פוגש את חותנו ממתין לו. בפנים חתומות אומר לו החתן: דומני כי גם אתה מבין שדבר מאוס הוא לאכול לחם ו'נהמא דכיסופא' על שולחני מדי יום ביומו. אין זה טוב עבורך וגם עבורי, ולפיכך, החל מרגע זה ואילך, מתכבד אתה למצוא לעצמך מלאכה מפרנסת, כשכל עבודה מכבדת את בעליה, ומהכסף שתרוויח תוכל לחיות אתה ואשתך.

דמעות נצצו בעיני האברך האומלל כשהוא מצא את עצמו מהלך מהפח אל הפחת, והוא שאל את חמיו: הלא בתנאים סוכים שאקבל עשר שנים קעסט - לאכול על שולחןך, והנה לא חלפה אפילו שנה אחת כשאתה מנשליני מכל אשר לי, כשתחילה הוצאת ממני את כל כסף הנדוניה במרמה ובכחש, ועתה מסרב אתה לקיים את הבטחתך לפרנסני.

החתן אפילו לא טרח להשיב. הוא חיך בערמומיות ואמר שוב: הלא לא תחפוץ למות ברעב?! כדאי לך תיכף ומיד להשכיר עצמך למלאכה נאותה כדי שיהיה בכדי עבור מחייתך.

החתן אובד עצות, עומד המום, כאילו אחז בו השיטוק. מחשבותיו מתרוצצות בבהלה עצומה, ולפתע הוא נזכר ברבי אשר גם הוא וגם חותנו נמנים בין מקהלות חסידי: הרה"ק רבי מרדכי יוסף אלעזר מראדין זיע"א, והנה הוא שומע את עצמו אומר לחותנו: אין אתה מותר לי כל ברירה אלא לנסוע לרבינו בראדין ולתנות בפניו את כל מסכת הצרות שאתה מסב לי על לא עוול בכפי.

החתן שהתגלה כאיש ערל לב וחסר מצפון לא השאיר אחריו ספיקות בנידון מידת היראת שמים והאמונת חכמים שלו, והוא גיחך בביטול וענה:

דברים' ובאו הצדדים על החתום, שתו 'לחיים' בשמחה גדולה, כשהכל מהללים ומשבחים את החתן ואת הכלה אשר הוא ממש 'זיווג מהשמים', יען כי ארבעים יום קודם יצירת הוולד כבר אמרו עליהם בת פלוני לפלוני, ובוודאי יקמו בית נאמן בישראל.

עוד קודם החופה שנערכה במרקישוב, מקום מגורי הכלה, ביקשו הורי החתן את המחנות הנכבד אבי הכלה כי יקיים את הבטחתו על הנדוניה שהבטיח בשעתו. המחנות האדיב לא התאחר, הוא ניגש אל הכספת הגדולה שעמדה בחדר עבודתו, שלף ארנק מיוחד בו היה מוכן מראש חבילת שטרות של עשרת אלפים רובלים, והושיט לחתן שלא ידע את נפשו מרוב התרגשות, מאחר ומעולם לא עלה בידו להחזיק סכום כסף כה גדול.

לאחר החתונה וימי השבע ברכות שנחוגו בשמחה גדולה נסעו הורי החתן לביתם, והחתן נשאר במרקישוב, כשהוא סמוך על שולחן חמיו. סדר יומו של האברך היה מוקפד מאוד והוא שקד על לימוד התורה בהתמדה רבה: מדי בוקר מהלך היה בשעה מוקדמת אל בית החסידים, שם היה שוהה שעה אחת ויותר קודם תפילת שחרית, וגם לא אחריה היה לומד עוד שעה ארוכה. לאחר שהיה אוכל פת שחרית בבית חמיו, היה האברך שוקע בלימוד מעמיק של גפ"ת במשך שעות ארוכות, עד לשעות הערב, ולאחר תפילת מנחה וערבית שוב היה חוזר לבית חמיו שם היה אוכל את סעודת הערב כדי המלך.

לא זמן רב חלף מהחתונה כשבאחד הימים, לאחר שהאברך סיים לאכול את סעודת הערב, שהייתה באותו היום טובה ודשנה מתמיד, והנה הוא רואה את חמיו ממתין מולו ומבקשו לבוא עמו לחדר עבודתו, שכן דבר חשוב יש לו לשוחח עמו. לאחר דברי נימוסין מתבקשים ניגש החתן לתכלית השיחה:

שמע נא חתני היקר, דע לך שיש בידי הזדמנות עסקית נדירה ביותר בו יכול אני להכפיל ולשלש כל סכום שיהא בידי. כל אלף רובל יכול להיעשות לאלפיים או לשלשת אלפים רובל בלי כל טרחה מיוחדת, תוך פחות משלשה חדשים. כמובן שאני כבר הנכנסת בזה את כל כספי והסכונותי מכל השנים, והיות שדורש ומבקש אני את טובתך, עצה טובה אייעצך: תן לי את עשרת אלפים הרובלים שנתתי לך, ועוד כשלשה חדשים אשיב לך כפליים או שלש פעמים. אני אשקיע זאת עבורך במסחר הגדול, ואתה תיטול לעצמך את כל הרווחים.

החתן שמע את ההצעה והתלהב מאוד: הקלה היא בעיניו רווח של עשרת אלפים רובל או עשרים אלף רובל? הלא גם סוחר היגע במסחרו אינו מרויח סכומים כאלה כלאחר יד, ובפרט שהכסף הרי שוכב אצלו ללא כל שימוש והנה יכול הוא לעשות רווחים מופלאים. נענע החתן בראשו כמי שמסכים להצעה ורץ במהירות אל ביתו, שם הוציא ממקום המחבוא את כסף הנדוניה והביא אותו בשלמותו לחמיו.

החתן לחץ את ידו של חתנו ואמר לו כי הוא יכול להיות סמוך ובוטוח שעוד שלשה חדשים הוא הופך לגביר בזעיר אנפין. במילים גבוהות הסביר החתן את טיב המסחר בו עומדים

איני מפחד ממנו כלל ועיקר! יכול אתה לומר לו ככל שעולה על דעתך, שהרי אין בכוחו לעשות לי ולא כלום.

כשמוע החתן מילים מזועזעות אלו, נפלה בליבו ההחלטה: עכשיו ממש הוא נוסע ממרקישוב לראדזין, אל הרבי, מספר לו את שאירע ומבקש ממנו עצה ותשייה.

הסמיך החתן מחשבה לעשייה, והנה הוא עומד מול הרבי ובוכה ממר נפשו עליו: אין צערי על כסף הנדוניה שחמי עשק ממני שלא כדת ושלא כדין, ובוודאי שאין אני מיצר על הרווחים שהוא הבטיח ליתן ולא נתן. כל שכוואב לי הוא זה שחמי מכריח אותי לעזוב את כתי בית המדרש ולהפסיק להגות בתורה יומם וליילה. בעזות מצחו הוא הצהיר כי הוא חדל מלתת לי את ה'קעסט' שהבטיח לי, ואם רצוני שלא למות מרעב - על כרחי לצאת לשוק העבודה ולמצוא לעצמי ולמשפחתי מזון ומחיה.

הרה"ק מראדזין שמע את הדברים בדומיה, ולאחר מחשבה קצרה ענה לו כמסיוחו לדבר אחר: אל לך להיות בצער ובעגמת נפש על כך שחמיך מסרב לתת לך 'קעסט' ועל כרחך מוכרח אתה להתבטל מלימודך כדי לעבוד; לא ולא, יכול אתה לשבת יחד עם שאר האברכים היושבים כאן בבית המדרש בראדזין, ומדי שבוע אשלח לך, כמו לשאר האברכים, סכום כסף ממנו תוכל לחיות. האברך המשתומם לנוכח התשובה הבין כי אין לו ברירה אחרת וכי עליו לעקור את מקום מושבו ממרקישוב לראדזין, וכך יוכל להמשיך כרצונו בלימוד התורה.

באותם הימים געשה ורעשה ארץ פולין לנוכח הידיעה כי רבה של קהילת וואנוואליץ הסמוכה ללובלין, הגאון רבי שלמה זלמן הכהן, המכונה 'רבי זלמן ליכואו' נתפס עובר על חוקי המדינה והוא הוטל לבית האסורים. ומעשה שהיה כך היה: השלטונות הפולניים נתנו תקרה מסוימת לסכום אותו מותר לגבות כריבית על הלוואות. עיקר שוק הלוואות בריבית נתון היה ביד יודים בעלי הון שעשו רווחים גדולים מכספים שהלוו לגויים תמורת ריבית. הלהיטות של שני הצדדים, הלוחים והמלווים, להשיג הלוואות גרמה לכך שאחוזי הריבית הפכו להיות גבוהים מאוד, והשלטונות הפולניים אמרו לעשות לכך סוף: נקבעה תקרה של אחוזי ריבית, ומתן ולקיחת ריבית באחוזים גבוהים יותר הייתה עבירה פלילית חמורה ביותר.

אין לדעת מה בדיוק היה שם אולם רבי זלמן ליכואו המשיך בשלו והיה נתון הלוואות לגויים תמורת אחוזי ריבית גבוהים יותר מהמותר בחוק. החגיגה הכספית נמשכה עד שאחד מלקוחותיו של רבי זלמן החליט לנקום בו והלשין עליו לשלטונות. עוד באותו היום הגיעו שוטרים חמושים לביתו של רבי זלמן, הוא הושלך לבית האסורים, כשהסכום לשחרורו בערבות עד למועד קיום המשפט עמד על סכום עתק של שלשים אלף רובלים.

העסקנים היהודיים עשו הכל כדי להשיג את סכום הכסף הענק שנדרש עבור שחרורו בערבות של רבי זלמן, והנה, ללא כל קשר, ממש באותם הימים הגיע הרה"ק מראדזין לעיר לובלין לשהות בקרב חסידיו המקומיים ואלו שהתגוררו בעיירות הסמוכות כמו מרקישוב וכיצא בזה.

אחד מאלו שהגיעו לקבל את פני הרה"ק מראדזין היה חתנו של אותו אברך, וכשעבר

לקבל שלום מהרבי, פתח הרבי ואמר לו בתמיהה: האם אתה מסתובב כאחד האדם, חופשי ומשוחרר?! היה דומה עלי כי גם אתה מוטל בבית האסורים בדומה לרבי זלמן ליכואו.

החתן שהיה איש גס ומחוספס לא הבין, או לא רצה להבין, את שאלת הרבי, והמשיך בדרכו מבלי להשיב מאומה. כך בדיוק גם היה בשעה שהרה"ק מראדזין עמד לחזור מלובלין לביתו בראדזין, שוב הגיע החתן לברכת פרידה ושוב שאלו הרבי כשאלה זו על היותו חופשי ומשוחרר, וגם בזו הפעם לא הטה האיש אוזן שקבת לשאלתו הרבי ולמשמעות העמוקה המצויה בדברים אלו.

עם שובו של החתן לביתו במרקישוב המתנה לו הפתעה לא נעימה: מכתב הזמנה דחוף לבית המשפט! האיש שנבהל מאוד רץ אל עורך דין בכיר שיבדוק את הסיבה בעבורה הוא נקרא למשפט, והוא הפתע לשמוע כי אחד הסוחרים הגדולים, גוי שונא ישראל, עימו עמד בקשרי מסחר ענפים תובע אותו באשמת גבייה כפולה.

אותו סוחר העמיד שורה של עשרים עדים שיעידו כי הסוחר היהודי המרקישובי תובע הימנו חוב שאותו כבר שילם במלואו. העדים טענו בערכאות כי הם בעצמם ראו את תשלום החוב, ועתה מבקש היהודי לעשות הון שלא בצדק והוא תובע שוב את תשלום החוב שכבר נפרע, והם תובעים מבית המשפט להעניש את הסוחר היהודי בעונש מאסר ארוך כפי שקובע החוק.

הסוחר המרקישובי שראה כי כלתה אליו הרעה, לא זו בלבד שהוא עומד להפסיד את כסף החוב שלפי האמת כלל לא שולם אלא הוא גם עומד להיות נמק שנים ארוכות בבית האסורים, הבין למפרע כי על זה בדיוק רמז לו הרה"ק מראדזין בשאלתו האם הוא עדיין חופשי ומשוחרר. בשעה שהרבי שאל אותו זאת, המכתב מבית המשפט כבר נשלח אליו, והרבי ברוח קדשו ראה כל זאת.

תחילה ביקש האיש לנסוע בעצמו אל הרבי ולבקש את ברכתו, אלא שלפתע הוא הבין את המשמעות העמוקה שיש בדבר: אין זה צירוף מקרים גרידא, בוודאי זה עונש מהשמים שבא עליו על כך שהציק לחתנו החף מפשע, גזל את כספו, נטל את מזונותיו ושיקר עליו ללא הרף. יש דין ויש דיין. התבייש האיש לנסוע אל הרה"ק מראדזין, והחליט לשלוח את חתנו השני שיסע עבורו אל הרבי ויבקש את ברכתו.

ויהי כשמוע הרה"ק מראדזין את דברי החתן השני של הסוחר המרקישובי לא השיב לו מאומה על עצם דבריו, רק אמר לו: הנה בית המדרש לפניך, שב ללמוד שם עד אשר אצווה לקרוא לך משם.

ובמרקישוב, יושב הסוחר אובד עצות. חתנו הראשון נסע לראדזין ולא שב משם. עתה גם חתנו השני אינו חוזר מראדזין, ויום המשפט קרב ובא. אם יורשע במשפט - הרי שאת השנים הקרובות הוא יבלה מאחורי סורג ובריח. מה לא יעשה האדם עבור נפשו ועבור חירותו?! קם הסוחר המרקישובי ונסע בעצמו אל הרה"ק מראדזין.

עם כניסתו לחדר, עוד בטרם פתח את פיו בדברים, פנה אליו הרבי ושאלו בקול תקיף: הלוא התפארת ואמרת שאינך ירא ומפחד כלל, כי מה אפשר לעשות לך, ומדוע באת עכשיו

לכאן?! הסוחר, נבוך ומבוש, החל לבכות בקול ולהתחרט על מעשיו הרעים. במשך שעה ארוכה חזר בתשובה שלמה על מעשיו הרעים וקיבל על עצמו על העתיד להטיב את דרכיו, ובכלל זה להחזיר לחתנו האברך הצדיק את כל אשר גזל ממנו ולמלא אחרי כל ההתחייבות שהבטיח לו, ולהוסיף לו כהנה וכהנה כדי לפייסו ולסייע בידו ללמוד במנוחת הנפש.

ראה הרבי כי הוא אכן מתחרט בלב שלם וכי יש בדעתו לשנות את דרכיו לטובה, ואמר לו: מבטיח אני לך כי תצא זכאי בדיוק, ולא זו בלבד אלא שתוכל גם לנקום כראוי באותו גוי שונא ישראל שהעליל עליך את עלילה זו. ראה נא לנקום בו כראוי ולתבוע ממנו סכומי כסף גדולים על האשמת שווא זו שהטיח בך. עתה שלח הרה"ק מראדזין לקרוא לשני חתניו והורה להם לנסוע חזרה עם חותנם למרקישוב.

הגיע יום המשפט, אלא שלהפתעת הסוחר הגוי התובע, העדים עליהם ביסס את תביעתו לא הגיעו לבית המשפט. כנראה שהעדים נתקפו בפיק ברכיים עקב פחדם להעיד עדות שקר והם סירבו להגיע. הסוחר ראה כי העדים אינם מגיעים, וביקש מאנשי בית המשפט שיביאו אותם על כרחם.

היה זה צעד אוילי מצידו של הסוחר הגוי שכן אותם עדים שהביאו אותם בעל כרחם לא הסתירו את האמת וסיפרו לבית המשפט גופא דעובדא היכי הווה: סוחר זה ביקש להעליל עלילת שקר על היהודי החף מפשע וביקש מהם להעיד כדבריו. אנו מסרבים לעשות כדבריו, שכן האמת היא נר לרגלנו, ונבקש מבית המשפט להעניש את הסוחר המעליל כראוי לו. שמע זאת הסוחר הגוי ומיהר להתחנן לפני היהודי שלא יתבענו לדין על עלילת שקר זו, והוא ניאות לתת לו סכום כסף ענק תמורת ויתור זה.

מני אותו היום והלאה כיבד הסוחר המרקישובי את חתנו מאוד ותמך בו ככל יכולתו בכדי שיוכל לשבת וללמוד בהתמדה רבה, ואף למד על כוחם הגדול של הצדיקים ועל רוח קדשם (מסיפוריו של הגה"ק רבי יצחק הכהן הוברמן זצוק"ל מרעננה).

דרש הרה"ק הפני מנחם זיע"א ('אוצר דרשות' ח"א עמ' פ): השמיעה והרצון צריכים להיות בטוב וכראוי. ואמרו ז"ל (מכילתא פרשת משפטים) מה ראתה אוזן שתמצע מכל אברים, היה רבן יוחנן אמרה כמין חומר: אוזן שמעיה לא תגנוב והלך וגנב, היא תמצע מכל אברים. וקשה, הרי הגניבה נעשתה באמצעות הידים ולא על ידי האוזן והיה לה להיד להירצע. והגיד החידושי הרי"מ ז"ל, שאילו היתה שמיעת האוזן כראוי והיה לימודו כדבעי לא היה ביכולתו כלל לגנוב ולכך רוצעים את האוזן. השפת אמת ז"ל סיפר, שכשהיה בקאצק בהיותו בן תשע שנים נגנב מהטיש גביע כסף. נכנס ר' פייבל משמש ואמר: וכי פלא הוא שנגנב, הרי הכל הפקר כאן? ושמע זאת הרבי מקאצק מהחדר האחר וצעק: אה הפקר היכן הוא לא תגנוב?! ואמר השפת אמת, שצעקה זו ששמע בינקותו עדיין מהדהדת באזניו, כך צריכה להיות השמיעה בציווי של 'לא תגנוב', שהוא מורה לאדם שאין ליגע אף במה שנדמה כהפקר כי באמת העולם אינו הפקר וכך יש לשמוע ולקלוט היטב את כל דברי התורה.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השבוע במדור:

האם מותר לתובע או נתבע לקחת עורך דין - טוען רבני? לקחת אוכל מה'חדר אוכל' לחדרי האירוח | התארוחו בדירה ושכחו לנתק את מערכת ה'אזעקה' - בירור בד' העיטור בענין אמירה לנכרי בשבת | טלטול קופסת טבק בשבת שלא לצורך

הגאון רבי יעקב גרינוואלד שליט"א רב ביהמ"ד בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הביד"צ דקהל 'מחזיקי הדת' באר"

טלטול קופסת טבק בשבת שלא לצורך

שאלה: האם מותר לטלטל קופסת טבק בשבת שלא לצורך?

תשובה: בספר מנחת שבת (סי' פח ס"ק נג) כתב: 'ראיתי שכמה פעמים מורי ורבי התנא איש אלוקים קדוש [הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זצ"ל], כמה פעמים אשר בעת התחזק בדבקותו בשבת קודש, טלטל בשבת קודש את ה'פישקאלע טאביק' בידו הקדושה ונענע בו, הגם שלא היה מריח בו, ודבר זה ידוע בודאי שיש לו כוונה בזה, ומייחד בזה איזה יחוד, כידוע שאין עושה תנועה בלי כוונה לשם שמים'.

עיינ שם שכתב, שאף על פי שנפסק שאין לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך, מכל מקום כל שמטלטלו לאיזה כונה שהיא, יהיה מה שיהיה, שוב נקרא הטלטול טלטול לצורך, ומותר, ואף הרה"ק מטשורטקוב היה נחשב אצלו טלטול זה לצורך, כיון שייחד בזה יחודים.

ברם, לכאורה נראה שיש לדון להיתר בטלטול קופסת הטבק מצד נוסף. והוא, שבכלי המיוחד לאוכל ויש בתוכו מהאוכל, הכלי בטל לאוכל, ומותר לטלטלו אפילו הוא כלי שמלאכתו לאיסור אפילו מחמה לצל, וכפי שמוכח לגבי מדוכה שיש בה שום (שבת קכג); בית יוסף סי' שח), שנתבאר שאם דבר ההיתר הנמצא בכלי הוא מיוחד לשימוש בכלי זה, ככולי עלמא מותר הכלי בטלטול.

לפי זה היה נראה פשוט בקופסת טבק, שודאי הטבק הנמצא בה הרי הוא מיועד להיות בה, והכלי הוא כלי שמלאכתו להיתר, אם כן לכאורה כל שכן שכלי שמלאכתו להיתר שיש בו היתר המיוחד להיות בו, שמותר לטלטלו. אולם עד כאן לא מצינו היתר אלא לטלטל מחמה לצל, אבל לא התירו שלא לצורך כלל.

איברא, שהשו"ע הרב (סי' שח סעי' כב) כתב לגבי מדוכה של שום, שבאופן שהכלי טפל להאוכל שבתוכו, הרי הוא נחשב כהאוכל ממש, ומותר לטלטלו אפילו שלא לצורך כלל. ולפי זה לכאורה כל כן שהוא הדין בכלי שמלאכתו להיתר שמותר לטלטלו שלא לצורך. אך המדייק בלשון השו"ע הרב יראה, שלא כתב כן אלא כשהביא את דעת המחמירים, הסוברים שלא התירו אלא באופן שנתן במדוכה דבר המיוחד לה, אבל אם נתן לתוכה כיכר או תינוק שאין המדוכה טפילה להן אסור לטלטלה.

אבל אחר כך כשמביא את דעת המקילים, שאפילו אם נתן לתוכה כיכר או תינוק שאין מיוחדים לה, מכל מקום מותר לטלטל את הכלי שמלאכתו לאיסור מחמת דבר ההיתר שנמצא בה, וכפי שפסק השו"ע (ס"ג), לא הזכיר בשו"ע הרב 'שלא לצורך כלל', אלא כתב שהקילו בו לטלטל 'אף לצורך הכלי עצמו', היינו מחמה לצל וכיוצא בזה, אבל שלא לצורך כלל לא התירו.

והטעם בזה, שלפי דעה זו אין ההיתר משום שהכלי בטל להיתר המונח בתוכו, שהרי אינו שייך לכאן, אלא שכיון שמטלטל את ההיתר מטלטל גם האיסור עמו, וכמו בהיתר של כיכר או תינוק. ולפי דעה זו נמצא שאין לנו כל מקור להתיר לטלטל שלא לצורך כלל, ואף בכלי שנמצא בו דבר היתר המיוחד להיות בו. אך עדיין יש לומר שגם לפי דעה זו, על כל פנים בכלי שמלאכתו להיתר יש להתיר אפילו לטלטל שלא לצורך כלל אם מונח בו היתר השייך לו, וכדוגמת קופסת טבק.

אולם יתכן שאין נידון זה דומה כלל לענינינו. שיש מקום לומר שאין לטבק דין אוכל כלל, לגבי זה שיהא מותר לטלטל אפילו שלא לצורך כמו אוכלין ומשקין, ואם כן אפילו אם נטפלת הקופסא לטבק, יתכן שעדיין אסור לטלטל שלא לצורך כלל. שהנה הפרי מגדים (סי' שח א"א ס"ק י) מצדד לגבי מאכל בהמה, שאין להם דין אוכל, ואסור לטלטלן שלא לצורך. ויש לעיין מהו דין הטבק המיועד לריח, האם יש לו דין אוכל לענין זה. ואם נאמר שאין לו דין אוכל בזה, נפל כל ההיתר הנ"ל, ואם כן יש להזהר שלא לטלטל קופסת טבק שלא לצורך.

שוב מצאתי בקצות השלחן (סי' קיא בדי השלחן אות 1) שדן בדברי הפרי מגדים הנ"ל לגבי מאכל בהמה, ובתוך דבריו מבואר שנקט בפשיטות שדברים הנעשים להריח לא שייך בהם ההיתר של אוכל, ואסור לטלטלם שלא לצורך כלל. ולפי זה אכן אין שייך להתיר לטלטל קופסת הטבק מטעם זה, וכנ"ל.

מן פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

ארכיון 'עוז והדר'

עורך דין - טוען רבני

שאלה: האם מותר לתובע או נתבע לקחת עורך דין - טוען רבני?

תשובה: השאלה אם ליעץ אדם לכך, שהרי אמרו חז"ל באבות (פ"א מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים" וע"ש ברמב"ם שפירש וז"ל הם אנשים שלומדים הטענות והדינין

עד שיהיו בקיאים בני אדם בדיניהם שהם מחברים שאלות ותשובות כשיאמר הדיין כך ענה כך וכשיטעון בעל הדין כך תהא תשובתך כך כאילו הם עורכים הדין ובעלי הדין לפנייהם ולזה קראוהו עורכי הדיינים כאילו ערכו הדיינין לפנייהם והזהירם מהדמות להם רצה לומר ללמד אחד מבעלי הדין טענה שתועילהו ויאמר לו אמור כך או תכחש על דרך כך וכך, ואף על פי שידע בו שהוא העשוק ושחבירו טוען עליו שקר לפי מה שהוא חושב באמת עם כל זה אין מותר לו שילמדהו טענה שתצילהו ותועילהו כלל, עכ"ל.

ולעיקר השאלה נראה דתלוי בזה: אם נוהג כהרבה עורכי דין המלמדין אותו מה לטעון לזכות אפילו שזו טענת שקר, אין לך חטא גדול מזה, שעובר בלפני עור לאיסור שקר וגזל, ובכזה"א אפילו אם לדעתו הצדק עם מרשו ג"כ אסור ללמדו טענות הפוטרות אם אינן אמת.

אבל עורך דין שרק שומע כל טענות הבע"ד ומברר הדברים במקורות כפי המגיע לו בדין תורה, ואח"כ מסדרם לב"ד כיון שמרשו אינו יודע לסדרם, בזה ודאי מותר ואפילו מצוה איכא להציל העשוק מיד עושקו ולהשיב אבידה לבעליה ופתח פיך לאלם הוא.

ונראה פשוט דלגבי הדיינים כמו שאם באים לפניו למשפט שני בע"ד אסור לדיין להראות הכרה לאחד מהם יותר מהשני וכמבואר בש"ע ר"ס י"ז, כך אסור לדיין להתנהג עם המורשה כמו העורך דין רבני בידידות, שאסור מדינא ד"ולא תכירו פנים במשפט" וכן דין המשנה פ"א דאבות מ"ח, וכן המשך המשנה הנ"ל: "וכשיהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו בעיניך (שניהם) כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאים לכשקיבלו עליהם את הדין", נאמר גם על טוען רבני שבא כמורשה לטעון עבור הבע"ד יש ליזהר בו כמו לבע"ד, וכן נכנס הוא לגדר הדין המובא בש"ע שם מגמרא שבועות לא. "מנין לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלא בת מאה מנה שאומרים לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך וכי", וע"ש ברש"י שלא תגרום לנו לישא לך פנים או יסתמתן דברי שנוגדך וכי וכש"כ בזה כשמייפה טענותיו ומרגיש קרוב לבי"ד לא גרע מלבוש איצטלא יקרה, ולכן אם הטוען רבני עמו בידידות ומרגיש לו קירבה מיוחדת לא יקבל על עצמו משפט כזה.

לקיחת אוכל מה'חדר אוכל לחדרי האירוח

שאלה: אלו הנופשים בבתי הארחה וכדו', אם מותר לקחת מה'חדר אוכל מוצרי אוכל ושתיה לחדרי המלון.

תשובה: תלוי ב'תקנון' של המקום. ואני רגיל להשיב בעניינים אלו מה ששמעתי מממ"ד רבינו הגדול המנחת יצחק זצ"ל: זו שאלה טובה, אך זה לא שאלה לרב... צריך לשאול זאת את מנהלי המקום אם הם מסכימים לזה או לא, וכדבריהם כן יקום.

וכוונה עמוקה יש בזה, להאיר עיני השואל, מה הנך בא לשאול, הרי אתה מרגיש שזה לא כשורה... דממ"נ אם זה מותר לא היית מסתפק... ומתוך הנסיון למדנו שברוב הפעמים שנשאלים בכגון דא, אם מותר לעשות כל

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

ארכיון 'עוז והדר'

מיני התחכמויות והערמות שונות להוציא ממון או להתנהג שלא כשורה - כי כאשר מבהירים לשואל איך הוא בעצמו רואה בזה צד של גזילה אלא שעינו מטעתו - ורצונו להינקות על ידי שיוציא 'היתר' מהרב, - אכן ברוב הפעמים השואל בעצמו תופס טעותו וחוזר בו מיד ממחשבתו. [איברא אין הדברים נאמרים כאשר יש איזה שאלה אמיתית שיש צדדים לכאן ולכאן בדיני ממונות, ופשוט].

התארוח בדירה ושכחו לנתק את מערכת ה'אזעקה' - בירור בד' העיטור בענין אמירה לנכרי בשבת

שאלה: אורחים שהתארוחו בשבת בדירה לכבוד שמחת חתן וכלה [של נכדים], ובבוקר ראו ששכחו לנתק את מכשירי האזעקה של דלת הכניסה, וכעת אינם יכולים לצאת מהבית לתפילה וסעודה כי הדלת מחובר לאזעקה. האם מותר לומר לעכו"ם שינתק החיבור ולפתוח הדלת.

תשובה: מותר לומר לעכו"ם שינתק החיבור ולפתוח הדלת. דנראה דבכה"ג מקרי צורך גדול, הן משום סעודת שבת, והן מחמת שמחת חתן וכלה, ובמקום צער גדול, יש לסמוך שפיר על שיטת העיטור שהביא הרמ"א (ס'ירעו, סעי' ב. ס' שז, סעי' ה) שהתירו אמירה לעכו"ם לצורך סעודת שבת - ואה"נ שהכרעת הפוסקים בזה לחומרא כמש"כ שם המשנ"ב - אך בשעת דחק וצער גדול, וגם הוי צורך סעודת שבת, ושמחת חתן, יש מקום לצדד היתר.

ויותר מזה היה נלענ"ד לומר בזה, דעד כאן לא החמירו בזה הפוסקים שלא לסמוך על שיטת העיטור להתיר אמירה לנכרי במקום מצוה אף לצורך גדול, אלא שלא ינהגו כן בקביעות לכתחילה, אף כשהיה אפשר לעשות כן בענין אחר. ולכן יצאו ביד חזקה לבטל המנהג שעשו כן לכתחילה, להדליק נר בשבת ע"י עכו"ם בבית הכנסת לצורך תפלה ולימוד תורה, או מה שהיה נהוג לעשות כן ביוהכ"פ לפני תפלת נעילה, ובהכי איירי הפרמ"ג (ס' שז א"א, ס"ק ה) והנוב"י (מהד"ק, ס' לג) וכן כל גדולי הפוסקים הנ"ל דנו"נ בזה, דכשמעיינים בדבריהם רואים שהיו נוהגים כן מתחילה לומר לנכרי שידליק בשבת, דסמכו על שיטת העיטור דמתיר אמירה לנכרי במקום מצוה, וכנ"ל, ועל כך התנגדו לנהוג כן, בדאפשר בדרך אחרת, לעשות נרות גדולות מערב שבת ויוהכ"פ.

אבל היכא שאירע אונס באמצע השבת, ויש בזה צורך מצוה וצורך גדול, בכה"ג אפשר דשפיר יסכימו כי יש לסמוך על דברי הרמ"א דסמך בזה על שיטת העיטור להתיר בכה"ג אמירה לנכרי אף במלאכה דאורייתא.

וסיוע לדברינו נראה ממש"כ בביאור הלכה (ס' שלא, סעי' ו) בשם שו"ת כתב סופר לחלק כעין זה, לענין מילה בשבת, דכתב המג"א שם, דאפשר לסמוך על שיטת העיטור, לעשות אף מלאכה דאורייתא על ידי נכרי, כגון לתקן הסכין, וכתב הכת"ס ז"ל דהיינו דוקא בדליכא מוהל אחר שיש לו סכין מתוקן, אבל בדאיכא מוהל אחר שיש לו סכין מתוקן, הגם שאין רצונו להשאילו אין להתיר. ואפילו בדליכא מוהל אחר אין להקל לסמוך לקולא אלא אם כן היה מאתמול הסכין מתוקן, אבל אם פשע ולא הכין מאתמול, גם המג"א בעצמו אינו מתיר לתקן הסכין על ידי נכרי, ע"ש. חזינן מינה כמש"נ, דנחתה לחלק לסמוך עכ"פ על שיטת העיטור בצורך גדול, דוקא היכא דהוי במקרה של אונס, שלא היה אפשר לעשותו בענין אחר, ונסתייעו דבריני.

ולכן נראה דשפיר סמכינן עלה, וברור שאין להשוות מכאן למקרים אחרים וכל מקרה נדון לגופו.

חדש! בדרך רביעי בסט המונומנטרי
מכתלי בית הדין

שו"ת בעניני חוץ משפט, מאת הגאון רבי מנחם מענדל פוטרנץ שליט"א
שנשאלו בבית הדין, ובו מ"ט ההלכות ודברי הפוסקים, ע"ד ססקנת ההלכה.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאצק זי"ע

כ"ב בשבט תרי"ט

ולכן מיאנו להצעתו.

וזהו גם החילוק בין הרה"ק מצאנז לה'אבני נזר' כי ה'דברי חיים' ערך כעין 'טיש' כל יום כידוע, ולכן יכלו כולם לבוא ולדרוש אלקים, כי אחד נתעורר מדברי התורה ששמע ומשנהו ממעשה שהיה או מהנגה מסוימת, אבל אצל ה'אבני נזר' היה הכל "א קשיא א תירוץ", היינו שפיו היה ממלל רק בדברי תורה והיו הקושיות והפירוקים אורחים קבועים בביתו, וזה גרם שרק תלמידי החכמים היו בני ביתו, ואילו המון העם שהיו צמאים לשיחת חולין של תלמידי חכמים לא מצאו מקומם אצלו, וכמו כן תושבי סוסנובצה סירבו מטעם זה שיהא ה'ארץ צב' רבם.

כאמור אלו דברים שמעתי בשם הגר"ז מבריסק, אך היתה עוד סיבה נוספת לכך, לפי שאחר פטירת הרה"ק רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע, לא התחיל ה'אבני נזר' מיד להנהיג אלא לאחר תקופה, ואז כבר התפזרו החסידים בכמה מקומות. עוד טעם לכך מובא בספר 'אביר הרועים' (אות קט) שחמיו הרה"ק רבי מנחם מנדל ה'שרף' מקאצק זי"ע בירכו שאם יהיה רבי לא יהיו לו הרבה חסידים, כדי שלא יבטלו אותו מלימודו, לכן היה ה'אבני נזר' דוחה את הבאים לפניו מפני ברכת חמיו, והיה אומר להם שאם לא יבואו אליו מבטיח הוא להם שיתברכו בפרנסה וכל טוב.

(מפי ספרים וסופרים ויקרא עמ' ט בהערות)

ז"ל שלמד בצוותא עמי בכלל של הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל, כי כאשר בא בקשרי שידוכים עם נכדת הגאון בעל ה'בית הלוי' מבריסק זצ"ל, נסע להתברך בברכת מזל טוב אצל הגאון רבי יצחק זאב מבריסק זצ"ל שקיבלו בסבר פנים יפות. [כידוע שהיה מקרב מאד את קרוביו].

בין הדברים שאלו הגר"ז מדוע לא 'כבש' זקיני ה'אבני נזר' את פולין, כמו ש'כבש' הרה"ק בעל הדברי חיים' מצאנז זי"ע את גאליציה [פירוש לשאלתו, כי הטעם שהרה"ק מצאנז נתפרסם בכל קצוות גאליציה, היתה הן משום גדלותו בתורה, והן בגלל היותו מכהן כאדמו"ר ומנהיג לחסידים, והלא כמו כן היה האבנ"ז גדול בתורה ובד בבד אף התעטר בכתר האדמורות], הוא מותיב לה והוא מפרק לה, על פי מעשה שהיה בידיה: העיר סוסנובצה היתה שרויה תקופת מה ללא רב ומורה, וכיון שידעתי שה'ארץ צב' מתגורר שם והוא הגדול מפולין, ובאותה עת היה מחוסר פרנסה, על כן נסעתי לדבר על ליבם של בני העיר שיאותו להטיל עליו את אדרת הרבנות, "און איך האב גוט גירעדט" [=הצעתי הדברים בטוב טעם], אך לא עלתה בידי להוציא מחשבה זו מן הכח לפועל, והיינו טעמא משום שהבעלי בתים הכירו וידעו שהגרא"צ ואורייתא חד הן, וכיון שכל משאו ומתנו בדברי תורה חששו שלא יוכלו שיוחח אתו בעניני מסחר ושידוכים וכדו',

רבינו הרה"ק מקאצק נולד בשנת תקמ"ז לאביו רבי יהודה לייבוש שהיה נכד להרה"ק דבי דוד היילפרין מאוסטראה בעל ה'דרכי ציון' שהיה מתלמידי הבעש"ט הק' זי"ע. ונודע כחריף ובקי בכל חדרי התורה.

רבותיו היו החוזה הק' מלובלין, היהודי הק' מפשיסחא, והרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זי"ע, ועם הסתלקות רבו האחרון נתמנה כרבם של צדיקי פולין, תחילה נהג בטאמשוב ולאחר מכן התיישב בקאצק. מבין תלמידיו הידועים הרה"ק ה'חידושי הר"ם' מגור, רבי מרדכי יוסף מאיזביצא בעל 'מי השילוח', חתנו ה'אבני נזר' מסוכטשוב, רבי יהודה לייב אייגר מלובלין, הר"ר צדוק הכהן הר"ר העניך מאלכסנדר ועוד הרבה צדיקים מפורסמים זי"ע"א.

דברי תורתו פזורים בספרי תלמידיו ותלמידי תלמידיו ונלקטו בספרים 'אהל תורה', אמת ואמונה', 'עמוד האמת', 'להבות אש' אמת מקאצק תצמח'. נתבקש לישיבה של מעלה ביום כ"ב בשבט תרי"ט, ומנו"כ בקאצק.

מדוע בירך הרה"ק מקאצק את חתנו שאם יהיה רבי לא יהיו לו הרבה חסידים

שח הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל: שמעתי מהאדמו"ר רבי מנחם שלמה מסוכטשוב

הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע

המהר"י - כ"ג שבט תרנ"ד

עולמים וויל נישט איז נישט, און השי"ת וויל נישט (=אם רב לא יהיה, לפחות שיהיה דיין אחד בקהילה גדולה. אבל אצטרך להמשיך עם אותו תירוץ, שאם בורא כל העולמים לא רוצה - זה לא יקרה, והקב"ה לא רוצה).

ואמר וחשב עוד להלן מגיד אין א קהלה, נאר השי"ת וויל דאס אויך נישט (=ואמר וחשב עוד בהמשך, שלכל הפחות יהיה מגיד בקהילה, הרי שהקב"ה גם את זה לא רוצה).

ואמר עוד, עכ"פ ה' לו להיות מלמד באיזה קהלה ולא לחזור על הפתחים, ורק התירוץ כנ"ל, השי"ת לא רצה גם זאת!

ובנו מרן ר' יהושע כספי מעשה זו הוסיף, שתמיד ה' לו קשה על אביו, שהי' מחזיק הרבה משפחות בפרנסה, וגם כמה יושבים היו מאוכלי שולחנו, כיון ידיע והכיר באותו האיש את גודלו בתורה ובצדקות, למה הניח אותו לילך ולחזור על הפתחים, ולמה לא אמר שישב בבעלזא והוא יחזיקו, אבל מוכרח ה' לו לומר גם על זה התירוץ ששמע מאביו, אז דער אייבשיטער וויל נישט איז נישט, וגם זאת לא רצה הבורא כל עולמים.

עד כאן שמעתי מפי זקן הנ"ל, ששמע לספר זאת מרן ר' מפי רבינו מרן ר' יהושע מבעלזא ז"ל (משנה שכיר - חג הסוכות עמ' עט)

לעשות כן כי אם לגדולי הדור המפורסמים, כמובן. והי' איש הנ"ל לבוש בגדים פשוטים כאחד המחזיר על הפתחים.

וכשבא לביתו מבחוץ מלוויית איש הנ"ל, מצא את בנו מרן ר' יהושע ז"ל שהי' עומד בחדר הראשון שמחוץ לחדרו, והי' שואל לבנו: אין לך פלא על מה שלויתי לאיש הזה שהוא למראה עינים איש פשוט מה שאין דרכי לעשות כן לאדם פשוט.

וענה לו בנו ז"ל, דבאמת הי' מעשה פלא בעיניו, אבל לא מילא את לבבו לשואלו על זה, אבל עכשיו שאבא הקדוש עוררני ע"ז, תאוה נפשי לידע טעמא המילתא.

והשיבו אביו ז"ל: תדע בני, שאיש הלזה יודע ומכיר בעל פה כל התורה כולה, ש"ס, בבלי, וירושלמי, ותוספתא, ספרא, וספרי, וכל המדרשים, וכל ספרי הזוהר, וכל ספרי היראים, והי' ראוי להיות רב בכל קהלות היותר גדולות, כמו לעמבערג, וקראקא, וכדומה, והוא בעוה"ר מחזיר על הפתחים, אלא מה, אז דער בורא כל העולמים וויל נישט, איז נישט! (=אבל מה, אם בורא כל העולמים לא רוצה, אז זה לא יקרה!).

ואמר עוד, יא רב נישט רב, אבער וועניגסטען א' דיין אין א גרויסע קהלה. נאר מוז איך מר ווייטער דעם זעלבן תירוץ, אז דער בורא כל

הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זצוק"ל נולד בשנת תקפ"ה בעיר בעלזא, לאביו הרה"ק השר שלום מבעלזא זצוק"ל ולאמו הרבנית מלכה ע"ה.

בהגיעו לפרקו (ב' תמוז תקצ"ט) נשא את הרבנית רבקה מרים ע"ה בת הרה"ק ר' שמואל אשכנזי זצוק"ל לאחר שנתאלמן מזוגתו הראשונה (נפטרה כ"ז אדר תרמ"ג) נשא בזיוו"ש את הרבנית שרה מירל ע"ה בת הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל אשכנזי מבאזיליא זצוק"ל (חתן הרה"ק ר' יוסף דוד מאליק זצוק"ל).

עם פטירת אביו הק' בשנת תרט"ו, מילא את מקומו ברבנות העיר בעלזא. נודע במלחמתו הרמה נגד המשכילים ומהרסי הדת. נלב"ע כ"ג שבט תרנ"ד ומנו"כ בבעלזא.

מה היה הסוד מאחורי התלמיד חכם שכל התורה פרוסה לפניו והיה חוזר על הפתחים

שמעתי מפי זקן אחד מחסידי בעלז, מעשה שאירע בימי הגאון קדוש אלקי רבינו שר שלום מבעלזא זי"ע, שהי' איש אחד אצלו, ואחר שנפטר ממנו ליוה אותו עד לחוץ, מה שלא הי' דרכו

הגה"צ רבי ישראל סלנטר זצ"ל

מייסד תנועת המוסר - בעל 'אור ישראל' - כ"ה בשבט תרמ"ג

הגה"צ רבי ישראל ליפקין בעל אור ישראל מווילנא הנקרא ר' ישראל סאלאנטער ז"ע נולד בו' מרחשון בשנת תק"ע בעיר זאגער לאביו הגה"צ רבי זאב וואלף ליפקין אב"ד גאלדינגן בעיר טלז.

בהיותו בן שלושים מונה לכהן כראש ישיבה בוילנא. לאחר תקופה קצרה יסד בית מדרש, בו למדו קבוצות קבוצות בספרי מוסר שונים, 'מסילת ישרים', 'חובת הלבבות', 'תיקון מדת הנפש' ועוד. רבי ישראל השמיע שיעוריו המוסריים מדי יום ביומו, ונהרו אליו מאות בחורים, גדולי תורה ויראה. ביתו נעשה מרכז ללימוד יראת שמים ואהבת הבריות, טוהר המידות וכבוד הזולת. הזהיר ושקד על ניהול משא ומתן באמונה, על לימוד מקצוע ועל מדות ומשקלות של צדק. בגלל מעשה שהיה עזב את ווילנא ויצא לגור לקובנה אף שם הרביץ תורה ברבים במשך תשע שנים רצופות.

עקב מחלה נסע לגרמניה לדרוש ברופאים וישב שם כמה שנים. כשהוטב לו נסע לממל על הים הבאלטי, ושם הוציא לאור שתי עשרה חוברות בשם 'תבונה' אוסף הלכות ומאמרי מוסר מכמה גדולי התורה.

בימיו האחרונים התגורר בפאריז ופעל שם רבות לחיזוקה של היהדות. בדרכו מפאריז לקובנה התעכב בקניגסברג. ויגע ונאסף אל עמיו והוא בן שבעים ושלוש שנה. תלמידיו הוציאו לאור דברי תורתו ומאמריו בשם 'אור ישראל'.

מדוע ביקש שאם יחלה שלא יחללו עליו שבת

בימיו האחרונים של הגר"י סלנטר זצ"ל, הוא פנה אל מארחו ובקש ממנו, כי אם יחלה לפתע בשבת - לא יחלל עליו את השבת. זאת, משום שבסוגיית הגמ' בסנהדרין (נז, א) נאמר, כי הרועים את בהמותיהם בשדות אחרים, גזלנים הם, ולפיכך אין להצילם מסכנת נפשות.

"מאחר שאנשים תומכים בי, בחושבם, שצדיק הנני", נאנח הצדיק, "אני נהנה מהגזל!" המארח שהחל לחשוש... פנה אל רבי יצחק אלחנן זצ"ל מקובנה, שכמובן הורה לו, שלא להשמע לבקשתו של רבי ישראל...

רבי יעקב קמינצקי זצ"ל שסיפר זאת, מפי בנו של אותו אדם, ציין ש"רצון יראיו יעשה". הגר"ס חלה במוצאי שבת, ונפטר בערב שבת בסופו של אותו שבוע ולא חללו עליו את השבת... (רבי יעקב - עמ' 257).

הגה"ק רבי דוד הלוי מאוסטראה זצ"ל

הט"ז - בעל 'טורי זהב' כ"ו בשבט תכ"ז

הגה"ק רבי דוד הלוי נולד בשנת שמ"ו בעיר וואלדמיר שבגליל וואהלין, לאביו הגאון רבי שמואל הלוי ממנו שאב את רוב חכמתו. וכן למד אצל אחיו הבכור הגה"ק רבי יצחק אב"ד חעלמא.

בגיל צעיר כבר יצא שמו כגאון וצדיק. ורבינו הב"ח ששמע את שמעו לקחו אחר כבוד לחתן לבתו. לימים בשנת ש"ח עבר לכהן כאב"ד בעיר פאטליטשא הסמוכה לראווא. כעבור זמן העתיק את מושבו לעיר הגדולה פראג שם כיהן כרב ואב"ד כעשרים שנה, לאחר מכן קבע את מושבו בק"ק אוסטראה, אולם לדאבון לבו לא ארכו ימי השלווה בה ומחמת גזירות שנת ת"ח ות"ט הוכרח לברוח מעיר לעיר, עד שבשנת ת"י כיהן כאב"ד לבוב שימש כאחד מראשי ועד ארבע ארצות, עד להסתלקותו לגזי מרומים ביום כ"ו בשבט שנת תכ"ז. ומנו"כ בעיר לבוב.

היכן כתוב בט"ז שגבינה ישנה קשה לגוף

סיפר הרה"ק בעל השפע חיים ז"ע: באחד מימי החג כשישבנו בשולחנו של זקיה"ק הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט, התקרב אליו יהודי פלוני והזכיר את עצמו שסובל יסורים מחולי מעיים. שאל אותו הצדיק מה היה סדר אכילתו ביממה האחרונה, סיפר האיש כי אכל בין השאר גבינה ישנה. מיד אמר לו מה פלא איפוא שהנך סובל יסורים, הלא זה מפורש בטורי זהב שגבינה ישנה קשה לגוף.

הרבנים והלומדים שהסבו אל השולחן זקפו עיניהם בתמיהה, היכן מופיע דבר זה בטורי זהב? אבל כשהכיר אותו צדיק בתמיהתם, התחיל להשמיע אנחות והתאונן ברבים על שנתמעטו כ"כ הלבבות, עד שאפילו חשובי תלמידי חכמים עלולים לשכוח שדבר זה מובא בט"ז ביורה דעה סימן ק"א (ראה שם סק"ד בשם רש"ל שהביא מספר המרדכי דגבינה ישנה אינה חשובה כל כך לאכול בה כדי שביעה, שהיא קשה לגוף, עיי"ש).

מספר השפע חיים: באותו מעמד פנה אלי ואמר, "כלום סבור היית שאיני יודע מאומה?" הלא תדע שבימי חורפי בזמנים שהייתי סמוך אל שולחן חותני הרה"ק רבי מרדכי דוב מהאראנסטייפל ז"ע בעל עמק שאלה, שצר צדיק זה עבורי מלמד ת"ח, שהיה תלמיד מובהק של ה"צמח צדק" מליובאוויטש ז"ע, והוא אשר למד ושינן עמדי שו"ע יורה דעה וחושן משפט עם נושאי כלים.

"מכירו הייתי גם לשעבר" הפטיר רבינו ז"ע, אך מכל מקום השתוממתי לשמע דבריו... לא ידעתי מקודם עד היכן הדברים מגיעים, וכמה עמל הוא להסתיר ידיעותיו וגדולתו..."

(לפי האש עמ' קנא)

הגה"צ רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל

בעל העבודת פנים כ"ז שבט תשכ"ט

נולד לאביו הרה"ח רבי צבי הירש ז"ל ולאמו הצדקנית מרת חנה בת הרה"צ רבי מרדכי לידר זצ"ל בצום גדליה תרנ"ה. כל ימיו היה עוסק בתורה ועבודה מתוך קדושה וטהרה. נסתלק לבית עולמו בליל שב"ק ז"ך שבט תשכ"ט.

במלחמת היצר כל העולם כולו הוא חזית - בבית וברחוב ובבית הכנסת

כי תצא למלחמה על איביך וגו' (כא, י).

כתב הגה"צ רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל בספרו עבודת פנים: הנקודה העיקרית שצריך לידע ולהודיע לכל הרוצה להכנס לעבודת השי"ת, שהוא נכנס למלחמה כאיש חיל שהתנדב לעבודת המלך, וזהו המלחמה הגדולה מכל המלחמות, כי לכל המלחמות יש חזית מיוחדת ומי שאינו בחזית אינו במלחמה, אבל כאן כל העולם כולו הוא חזית מסוף העולם ועד סופו, בבית וברחוב ובבית הכנסת בגלוי ובסתר. לכל המלחמות יש זמנים קבועים למלחמה, וזמנים קבועים להפסקה, ומלחמה זו היא כל היום וכל הלילה בלי הפסק רגע. לכל מלחמה לוקחים רק אנשים צעירים, ולא קטנים ולא זקנים, ומלחמה זו היא כל ימי חייו הן בבחורות הן בזקנותו.

כל המלחמות כשמנצחים את האוייב הוא מנוצח. ומלחמה זו, עומד לכנגדו אויב שאף אם נצחו אותו אלף פעמים, הוא חוזר ולוחם, אמנם כן נצחון יש לו ערך בפני עצמו, הגם שמתעורר אח"כ מלחמה חדשה, בכל זה כל זמן שמתגבר על יצרו נשאר זה לעולמי עד, אין עס ווערט נישט פאר-פאלין יעדער תנועה, וואס א יוד טוט קעגן דעם יצר הרע....

(עבודת פנים - מכתב ב')

הרה"ק רבי מנחם נחום טווערסקי זי"ע מרחמסטריווקא - כ"ח שבט תרצ"ו

אני נהנה לראות איך שיהודים מחיים את עצמם

שמעתי בשם הרה"ח ר' חיים הערש אייזנבאך זצ"ל שסיפר שהרה"ק ר' נחום מרחמסטריווקא זצלה"ה בסוף ימיו כשהיה דר בירושלים, היה דרכו במוצש"ק לעמוד ליד החלון שהיה פונה לביהמ"ד, והיה מתבונן על החסידים שהיו מסובים בסעודת מלוה מלכה באותה שעה. ולא ידעו פשר הדבר, מה ראה על ככה, עד שהרהיב ר' חיים הערש לשאול מה דעתו בזה, והשיב הרה"ק ר' נחום: במסיבת מלוה מלכה החסידים שותים כוס חמין ומחיים את נפשם בזה, ונהנה אני לראות איך שיהודים מחיים את עצמם, ולזה היה עומד ומסתכל על המראה הזה, שמחמת רוב אהבת ישראל שבו היה שמח בראות עיניו את המחזה.

(רמיזא באורייתא עמ' צד)

אנשים להיפרד מהם. ביום זה היה נורא מאוד בכמה עיניים, התפלל מנחה גדולה, ומיד אחרי כן ביקש שכאשר יהיה לילה יודיעוהו מיד כדי להתפלל מעריב, ובתחילת הלילה עלה ונתעלה לחיי עד.

אף לאחר פטירתו לא נשתנית צורתו, ודבר זה ידוע ומפורסם באשר כל אנשי החברה קדישא ראו זה עין בעין. סיפר החסיד רבי אלעזר בריזל ז"ל, שעסק באותם ימים בחברא קדישא וזכה להיות נוכח בעת טבילת גופו הקדוש קודם הלוייה, היה זה ביום שישי ערב שבת קודש, פניו להטו ונראה היה כהולך לקבל פני שבת המלכה, צורתו הקדושה לא נשתנתה כלל.

נסתלק לבית עולמו כ"ח שבט תרצ"ו, מנוחתו כבוד באוהל רחמסטריווקא אשר במרומי הר הזיתים.

(מילין קדישין)

רבינו נולד בשנת ת"ר בבית אביו הרה"ק רבי יוחנן מרחמסטריווקא זיע"א, ויקרא שמו על שם סב אביו הקדוש, הרה"ק רבי מנחם נחום מטשערנביל זיע"א.

עוד בחיי אביו הקדוש ועל פי פקודתו, קיבל סמיכה מדודו הרה"ק רבי יצחק מסקווירא זיע"א, מאז התחיל בהנהגת עדת ישורון. עם פטירת אביו בשנת תרנ"ה, מילא מקומו בעיר רחמסטריווקא ביחד עם אחיו הקדושים.

בקיץ תרע"ט, ברח לעיר סמילא מחמת המציק, אחרי כמה חדשים עבר לעיר ניקאלייב, שם גר כששה שנים. בשנת תרפ"ו עלה לארץ הקודש יחד עם בניו הקדושים, והתיישב בעיה"ק ירושלים.

סיפר נכדו האדמו"ר מרחמסטריווקא ירושלים שליט"א, זקיני האריך ימים עד גיל תשעים ושש שנים, ולא נס ליחו עד יומו האחרון, אז הודיע כי הוא עומד להסתלק מהעולם, ושלח לקרוא

חסר מספרי אביר יעקב לפרשת השבוע

לא להונות את גרי הצדק

(הפני מנחם' ח"ב עמוד רסט).

...

את סמיכות הפסוקים (שמות כב ט-כ): 'זָבַח לַאלֹהִים יְחָרֵם בְּלִמְיָ לֵה' לְבָדוֹ. וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', מסביר הרה"ק ה'אביר יעקב' זיע"א שיש בכך רמז שיש לאהוב ולקרב את גרי הצדק, וחלילה שלא להונותם ולומר להם שיזכרו מעשיהם הראשונים, שהיו עובדי עבודה זרה.

ואלו דבריו בספרו 'פתוחי חותם': סמיכות שני פסוקים אלה, דהבא להתגיר מתחילה היה עובד עבודה זרה, וכשבא להתגיר צריכים ישראל להזהר שלא להונותם ולומר להם: אתמול הייתם עובדים עבודה זרה ועכשו באתם לתחת כנפי השכינה, דמום שבך אל תאמר לחברך. דגם אתם כשהייתם במצרים הייתם עובדי עבודה זרה, וזהו 'זבח לאלהים יחרם' ואף על פי כן 'וגר לא תונה', שלא תאמר אתמול היית זובח לאלהים אחרים, שהרי גם אתם גרים הייתם בארץ מצרים והייתם עובדים עבודה זרה בארץ מצרים ולפיכך מום שבך אל תאמר לחברך.

(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

גר צדק פלוני שהיה מודע להרה"ק הפני מנחם מגור זיע"א, הכניס את בנו לברית ימים ספורים לפני חג הפסח, וכיבדו לשמש כסנדק. לאחר הברית הראה לו הרבי פנים שוחקות מאוד והעניק לו מכתב ברכה קצר בו ברכו בברכת מזל טוב ורוב נחת לכל המשפחה עם ברכת יום טוב שמח, וכתב לו שם את הפסוק ממגילת רות (ב יב) 'ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו, והוסיף: 'אשריכם שהצטרפתם בה"י לעם ישראל מלב טהור ובאתם לחסות בצל כנפי השכינה'. בקיימו בהידור את מצוות 'ואהבת את הגר' הוסיף לאחר מכן להגיש לו מעטפה נוספת ובתוכה שטרות כסף, באמרו אליו: הסכום הזה בוודאי יעזור לך כי תצטרך לשכור עזרה לקראת ההכנות לפסח. אין לשער כמה שמחה וקורת רוח גרם לאותו אדם שהרגיש את האהבה השופעת אליו מן הרבי, בהשגיחו על אודותיו מחלונות רצונו הטוב.

ביום המו, ט"ז אדר תשנ"ו, חרב עלי עולמי, סיפר גר צדק אחר שהרבי קרבו ושוחח עמו רבות באנגלית, שפת האם שלו. דמעוית נמסכו במטרות העוז שניתכו אז ארצה. בכיתי ללא הפוגה כאשר נתקיים בי בגירותי מקרא כפשוטו (תהלים כז י) 'כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני'. היה לי רבינו לבית מעון לבוא אליו תמיד, ועתה התייתמתי מאבי ואמי גם יחד

בס"ד

במסילה
העולה בית ה'

מסילת ישרים
לרבי משה חיים לוצאטו זי"ע

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

בס"ד

הבעל שם טוב
כל דעת רבינו הבעל שם טוב זי"ע
מלקט פתוח תלמודו כולל תוספות
כפי דעות עם ביאור נאים ומשובח
כול סקודות המורה סג"ד

לגדת אה
שדש המסירות

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

לילות שישי ושבת זה אור החיים המבואר

אור החיים המשולב
תמצית עשרה ממדורי הביאור 'מאורי אור'
וילקוט מאורי החיים'
ביאור משולב שזור באומנות בית המלכים
'אור תורה' 'עורת חיים'
הנרות, צינים ומקורות
עימוד מרהיב עין

אור החיים המבואר
10 כרכים של מתיקות נצחית:
הביאור המקיף על כל ספר האור החיים" הק'
'מאורי אור' - מאיר עיני הלומד
'מאורי החיים' - מקורות מחדל
ביאור רש"י
עימוד מרהיב עין

חיים של תורה

ארה"ב: 437-0054 (718) | אירופה: 44-20-8806-0176
להשיג בחנויות הספרים המובחרות

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריץ שליט"א

ב"ה, גילוי י"ב

בציעת הפת בשבת

ז. פרטי הלכה בענין "שלם". ומה יעשה כשאין לו שלימות.

א. מצה שנשברה קצת מן הצד, ולמראית העין נראה שלם, יכול לצרפה ללחם משנה. [שו"ת חלקת יעקב או"ח ס"ג, והגרש"ז אויערבאך לא הסכים עם אלו הנוהגים להבהב באש את החלק שנשבר מהמצה, מהגר"ב פרידמן].
ב. חלות שנאפו מדובקים יחד ולאחר האפיה מפרידים אותם זה מזה, גם אם ניכר עליהם שהיו דבוקים קודם לכן, יוצאים בהם ידי חובת לחם משנה. [שו"ת באר משה ח"ו סע"ו, ועיין מה שכתב בשערי תשובה סרע"ד סק"א בדין ניטל חתיכה מהחלה לשם הפרשת חלה האם נחשב לחסר].
ג. אם נשברה החלה לשני חצאים ואין לו חלה אחרת ללחם משנה, יכול לחברם בקיסם [שאינו מוקצה] ונעשה ראוי ללחם משנה, ודווקא אם לא ניכר לאחר החיבור שנשבר כלל. [שו"ע סימן קסח ס"ב]. ואם נשברו כמה חתיכות, נחלקו גדולי הפוסקים אם גם בזה מועיל החיבור. [דעת תורה שם ס"א].
ד. לחם פרוס העטוף בשקית ונראה כשלם, יש אומרים שאין לצרפו ללחם משנה. [ש"ש פ"ה ס"א]. ויש אומרים דאם אין לו לחם אחר, יכול לצרפו ללחם משנה. [פסקי תשובות שם בשם שו"ת משיב דבר להנצי"ב או"ח סכ"א].
ה. אין לו שני לחמים שלמים ללחם משנה, אם יש לו לחם אחד שלם, ולחם אחד פרוס יברך על השלם והפרוס. ואם אין לו אפילו לחם אחד שלם, יברך על שני לחמים פרוסים, או לכל הפחות על שני פרוסות לחם. [ש"ש שם ס"ז].

ו. יש לו רק לחם אחד שלם, מסתפק בשו"ת מנחת יצחק [ח"י סכ"ד] האם יותר טוב לבצוע הלחם לשתיים דיוצאים בזה לחם משנה בשעת הדחק, או שניחיה כך משום מעלת שלם, והכריע להלכה, דאם לא הובא עדיין הלחם לפניו, נכון יותר לבצוע הלחם שלא בפניו לשתיים ולהביאו לפניו כך, ואם הובא כבר לפניו כשהוא שלם יברך עליו כשהוא שלם, ואם יש לו פת הבא בכיסו שלם, ודאי נכון יותר שיצרפה ללחם השלם, ויברך על שניהם.

ח. חלה קפואה.

כתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ו סל"א] דלכתחילה ראוי להחמיר שלא לצרפה ללחם משנה, כיון דלדעת כמה ראשונים צריך לבצוע בכל סעודה על שני הלחמים, ולפחות צריך שיהיו שניהם ראויים לאכילה, מאידך כתב בשו"ת מנחת יצחק [ח"ט סמ"ב] שיכול לצרפה ללחם משנה, ונימוקו עמו, דכיון שנעשה אחר כך ראוי לאכילה, הרי זה נחשב כבר מעכשיו ראוי לאכילה, והוראת הגרש"ז אויערבאך הוא, דאם מאריך בסעודתו יכול לצרפה ללחם משנה לפי שהחלה תהיה ראויה לאכילה בסוף הסעודה. [ה"ד בש"ש שם הע' לט].

ט. חלה שאולה.

א. חלה שאולה, כתב בשו"ת ציץ אליעזר [ח"א סכ"ג] דיכול לצרפה ללחם משנה, מאידך הגרש"ז אויערבאך [בש"ש שם הע' ג] פקפק בזה, דכיון שצריך להחזירה לשכן אין החלה ראויה לו לאכילה.
ב. אולם בישיבות שמניחים על השולחן חלות קטנות כמספר היושבים שם, חלה לכל אחד, וכל אחד עושה לחם משנה על חלתו ועל חלת חבריו, כיון שכל אחד יכול לברור איזה חלה שירצה מבין כולם, אין על שום חלה דין שאול, ויברך על שניהם ואחר כך יטול אחד מהם. [מהגרש"ז א בשולחן שלמה שם הע' ב].

י. לצרף בערב פסח מצת החג ללחם משנה.

ערב פסח שחל בשבת יכול לצרף מצת החג ללחם משנה, הגם שאסור לבצוע לאכלה בו ביום. [ש"ש פ"ה ס"ד בשם החו"א, ובנשמת שבת ח"ב סקס"ה הוסיף דהרי ראוי לאכילת קטן שלא הגיע לגיל חינוך].
יא. חלה שלא הופרש ממנו תרומות ומעשרות או חלה. חלה שלא הופרש ממנו תרומות ומעשרות או שלא הפרישו ממנו חלה, בארץ ישראל היא מוקצה, ואינו מצטרף ללחם משנה. [ש"ש שם ס"ט].

יב. להוציא החלה מהניילון בברכת המוציא.

לכתחילה נכון להוציא החלה מהניילון בשעת הברכה. [שו"ת שבט הקהתי ח"ב סק"ד, ובאורחות רבינו מבעל הקה"י ב-יא כתב שהקה"י היה מכניס המצה לתוך ניילון וצירפו ללח"מ עם החלה בערב פסח שחל בשבת, ומשמע שלא הקפיד להוציא מהניילון, וכ"כ בשו"ת באר משה ח"ו סקל"ד].

א. חיוב לחם משנה.

בכל סעודה של שבת ויום טוב צריך לבצוע על שני לחמים שלמים, זכר למן דכתיב לקטו לחם משנה, וגם הנשים חייבות בלחם משנה כיון שהיו גם כן בנס המן. [שו"ע ומ"ב סימן רעד ס"א].

ב. לשמוע ברכת המוציא מהבוצע.

א. נוהגים המדקדקים שלא לבצוע הלחם משנה עד שיטלו כל המסובים ידיהם וישבו אצל השולחן, כדי שיוציא בעל הבית את כולם ידי חובת לחם משנה, והוא מצוה מן המובחר. [ערוך השולחן שם ס"ד].
ב. ובדיעבד גם אם לא ישבו כולם אצל השולחן, אם כיון המברך להוציאם, וגם הם התכוונו לצאת, יצאו ידי חובת לחם משנה. [שו"ע ומ"ב סימן קסז ס"ג].
ג. הגה"ק מנאסיד זצ"ל סבר, דאין הלחם משנה תלוי בשמיעת ברכת המוציא דבוצע, אלא העיקר הוא שיאכלו מפרוסת המוציא של הבוצע. [ה"ד בהדרת קודש דף י"ט, וראיתו, מהא דדעת כמה פוסקים שלחם משנה מדאורייתא, ולא מסתבר שזה תלוי בברכה שאינה אלא מדרבנן, הו"ד במנהג ישראל תורה שם ס"א, ובנשמת שבת ח"ב סימן זה, וע"ש בסקע"ה שחידש לדינא על פי דבריו, באחד שאיחר לבוא לסעודה שלישיית בבית הכנסת ולא נשאר לחם משנה, שיכול ליטול מפרוסת הרב או האדמו"ר, ולסמוך על הלחם משנה שלו].

ג. לצאת כברכת הבוצע.

א. כתב הקרבן נתנאל [פסחים פ"י אות יו] דכדי להוציא המסובים ידי חובת לחם משנה, צריכים המסובים לצאת גם בברכת המוציא של הבוצע, ולא שיברכו המוציא בעצמם. [וכן נהג החתם סופר הובא בשו"ת באר משה ח"ה סע"ה, וכן משמע מדברי המשנה ברורה שם סק"ב].
ב. מאידך באשל אברהם [בוטשאטש שם ד"ה שתי ככרות] כתב, שאין צריך לצאת בברכת המוציא של המברך, ודי במה שישמעו המסובים ברכת המוציא מהבוצע [גם אם עדיין לא הספיקו ליטול ידיהם] כדי לצאת ידי חובת לחם משנה, וברכת המוציא יברכו בעצמם. [ובש"ש פ"ה ס"ב כתב, דמי שבירך כבר המוציא יזהר שלא יפסיק בענייתו, כדי שלא יהא הפסק בין ברכה לאכילה, ובדיעבד כשענה אמן אין צריך לחזור ולברך, ע"ש בה"ע פג].

ד. הסועד כמה פעמים בשבת האם חייב בלחם משנה.

א. כתב הרמ"א [סימן רצא ס"ד] דאם סועד כמה פעמים ביום, יבצע בכל סעודה על לחם משנה.
ב. וכתב באורחות חיים [ספינקא שם סק"ה], דדווקא בקבע לאכול, אבל אם אוכל קצת פת לחולשא דליבא, אינו צריך לחם משנה. [ולפי זה העלה בשו"ת שבט הקהתי ח"ב סק"ז דאלו שבאים לשולחן רבם אחר ברכת המזון ונוטלים ידיהם שנית כדי לאכול שיריים של רבם, אינם צריכים לחם משנה].

ה. המקדש על מיני מזונות האם צריך לחם משנה.

כתב בקצור שו"ע [ס"ע ס"ז] דגם המקדש על מיני מזונות, יברך על שתי עוגות שלמות, וכתב בשו"ת מנחת יצחק [ח"ג ס"ג], דאין לעשות כן בפרסום, משום הצנע לכת עם אלוקיך, ופוק חזי מאי עמא דבר.

ו. שיעור לחמי משנה.

א. בכף החיים [שם סק"ח] כתב, שיקח ללחם משנה שני לחמים שבכל אחד מהם יש לפחות שיעור כזית.
ב. טוב שיקח ללחם משנה לחם גדול שיהיה בו כדי חלוקה לכל אחד מהמסובים שיוכלו לטעום ממנו, דלכתחילה צריך שישמעו כל המסובים מהלחם משנה. [ש"ש פ"ה ס"ה, ובהערה יד הביא ששמע מהגרש"ז דאלה שמברכים בעצמם ברכת המוציא, וסומכים על הבצוע לצאת ידי חובת לחם משנה, שפיר יכולים לאכול גם מלחם אחר, אם אמנם אינם יכולים לטעום מהלח"מ].
ג. בשו"ת אגרות משה [ח"ה סט"ז] כתב, דטוב שיתן הבצוע לכל אחד מהמסובים כזית שלם מהלחם משנה, ובליל הסדר נכון שיכינו לכולם ג' מצות שלימות. ולדעת הגרש"ז אויערבאך יכול הבצוע לתת למסובים מהלחם משנה גם פחות מכזית, דמה שכתב הרמ"א [סימן קסז ס"א] שצריך הבצוע לתת לכל אחד כזית הוא משום דנכון לאכול מיד לאחר המוציא כזית, אבל אינו מעכב שיהיה הכזית מהלחם משנה דווקא. [ש"ש שם הע' טו, ובשולחן שלמה שם אות ה].

פנינים
מתוך הספר

עברת קודש

ספר זיהרון

ראשית ערסתכם חלה הפרשת חלה

ברכה משלחת

דבר מיוחד מצאנו במצוות הפרשת חלה שנתנה לאשה, שהיא השולחת ברכה בבית. וכפי שכבר הבאנו את דברי חכמינו (ב"ר ס טז), שכל הימים שהיתה שרה קימת היתה ברכה משלחת בעשה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הברכה. כיון שבאת רבקה – הורה. כי באשר ראה יצחק שהיא עושה כמעשה אמו, קוצה חלתה בטהרה וקוצה עסתה בטהרה, מיד – ויבאה יצחק האהלה (בראשית כד טז).

האשה היא עקרו של הבית, כמו שאמרו חכמינו (ב"ר עא ב) על רחל שהיתה עקרו של בית, ועל פן הברכה המשלחת בבית, היא בזכות המצוה המשללת על האשה.

וכך מקבל בפי חכמינו לקרא לאשתו של אדם בשם בית: כך דרשו במסכת יומא (פ"א מ"א) על הפסוק (ויקרא טז ו) 'וכפר בעדו ובעד ביתו' – ביתו זו אשתו, וכך אמר (שבת ק"ח): התנא הקדוש רבי יוסי: "מימי לא קריתי לאשתי אשתי, אלא לאשתי – 'ביתו'".

וכאן המקום להביא את באורו של רבנו המהר"ל מפראג בפרושו 'דרך החיים למסכת אבות (פ"ה מ"ז) לענין זה:

בשונה מהתורה המפרשת מהתבואה שהיא עבודת השדה, מפרשת החלה מהעשה שהיא מלאכת הבית.

ועל פן מתבררת פרנסתו של אדם במצוה זו. כי הברכה משפעת לבית, כמו שאמרו חכמינו (כתובות קג), שהברכה לפי הבית, וכך דיק הכתוב בלשונו ואמר (יהזקאל מד ל) 'וראשית ערסותיכם תתנו לבנות להניח ברכה אל ביתך'.

ובענין האמור בפרשת חלה 'להניח ברכה אל ביתך', יש בידינו פסוק דומה האמור אודות אשת יפת תאר המתרת בזמן מלחמה: 'ובהבאתה אל תוך ביתך' (דברים כא י). על פסוק זה דרש רבנו חיים בן עשר בפרושו 'אור החיים הקדוש לתורה (שם פסוק יא), שדמך הוא על הנשמה המיובאת לשבן בתוך הגוף, שהוא נתיק ומשפן הנשמה. נמצא לפי זה שגופו של האדם נקרא 'בית', בכך נוכל לפרש את הפסוק 'להביא ברכה אל ביתך', שבכך הפרשת חלה להביא ברכה לגופו של האדם עצמו באופן פרטי, מלבד הברכה השורה על הבית כולו.

בדברים האלה כתב גם רבנו עובדיה ספורנו, ופרש (במדבר טו ב) שלכן נסמכה פרשת חלה למעשה המרגלים בפרשת שלח.

כיון שלאחר שחטאו ישראל נזקקו בלם לברכה מיוחדת שהשדה בכל אהל ואהל בישראל, וברכה זו באה להם בקיום מצוות חלה שענינה קדוש מזונו של האדם על ידי הפרשת חלק הראשית לגבוה.

וכמו שמצאנו באלהו הנביא שבזמן שעצר את השמים בגלל חטאי אחאב מלך ישראל ודורו, אמר לו הקדוש ברוך הוא שילך לו לעיר צרפתה אשר בארץ צידון ושם ימצא אשה אלמנה שתכלכלנו, ולא היה לה לאשה כי אם מעט קמח ושמן, ובשכר שנתנה מעט ממזונה לאלהו ברכה 'כד תקמח לא תכלה וצפחת השקנו לא תחסר' (מלכים א' יז יד), וכך היה. כי בעונה קטנה שהיא בחינת ראשית, נתן ה' ברכה לכל השאר, וכך הוא במצוות הפרשת חלה שנותנת ברכה בכל מאכליו של אדם.

לתקן עולם

באור עמק כתב רבנו המהר"ל מפראג (חידושי אגדות קידושין מ). בסוד מצוות הפרשת חלה. אמנם דבריו עמוק למאד, אך עקר הענין הוא שהעולם נחלק לשלושה חלקי המציאות: התחלת כל דבר, עצם היותו, והשלמות המגיעה לבסוף. הפרשת החלה היא שלמות הדבר, כי ההתחלה היא מציאותם של הקמח והמים, הנהיה היא בערוכם וגבולם לעשה, והשלמותו בגטילת החלה.

וכך גם באדם, בריאת העולם עצמו נחשבת כתרומה ומעשרות המתקיימות בשדה קדם היות העשה כולו. לאחר מכן מרכיבים את החלקים וזו היא היות העולם, ולבסוף נשלמה הבריאה בבריאת האדם שהוא חלתו של עולם.

על יצירת האדם נאמר (בראשית ב ז) 'וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה

ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. וכתב רבנו יעקב בעל הטורים (שם), כי ראשי התבות האדם לנפש חיה הם 'חלה', רמז לכך שהאדם הוא חלתו של עולם. ורבנו חיים בן עשר הרחיב בפרושו 'אור החיים הקדוש לתורה (בראשית ב ה) בבאור ענין חלתו של עולם. ותכן דבריו, כי העולם הזה דין חלה יש בו, שלא התר בכיכול להשתמש בזה העולם עד שיפרש ממנו חלה – הוא האדם שהוא חלתו של עולם.

ודין הוא בהפרשת חלה שאין העשה מתחייבת בחלה בעודה קמה, אלא רק כשימתן לחובה מים, ולמדו כן מן הכתוב 'ערסתכם' – בעודה עשה, וישום כך גם באדמת העולם אין חיוב חלה חל טרם ירדו הגשמים, ובזמן זה היו עדין כל הנבראים באדמה בבחינת 'עבור', ולא יצאו עד שהשקה הקדוש ברוך הוא את האדמה במים, בבחינת גבול העשה, ואז נשל ממנה את חלק החלה ויצר את האדם עפר מן האדמה, ובזה נתקנה עשת העולם ויצאו כל הנבראים על מתכנתם ובצביונם.

מכאן זה מוסיף האור החיים ומפרש, כי העפר שממנו נלקח האדם לא היה עפר גר עדין, אלא עפרו של העולם כולו, כי אם היה בורא עולם טיטל רק חלק אחד מן העפר עדין לא היה נתקן שאר עפר העולם, ולכן נשל הבורא עפר מכל העולם כולו. ולאחר שחטא אדם ביום הששי, ודאי היה שרוי בעצבות גדולה על ההפסד העצום שבחטאו, אך דווקא בשעה זו, כשבאה השבת, החלה תשובתו, בדברי חכמינו ז"ל במדרש (ב"ר כב יג), שלאחר שחטא קין שאלו אדם מה נעשה בדינו, ואמר לו שעשה תשובה ונתכפר לו, מיד התחיל אדם הראשון לטפח על פניו ואמר 'כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע!'. מיד עמד אדם הראשון ואמר 'מזמור שיר ליום השבת (תהלים צב א) ונתקבלה תשובתו.

ובליל שבת לאחר תפלת ערבית, באים בלם לביתם ומקדשים על הנין, ובוצעים על שתי חלות לחם, ואם נתבונן כמעשה האדם הראשון נמצא כדגמתו אצלנו, שהיו אמירת 'מזמור שיר ליום השבת, היתה אצלו בבחינת תפלה, ובחינת חלתו של עולם שהיתה בו היא כנגד בציעת הפת.

אשה עיני

העולה מדברים אלה, כי אדם המפריש חלה ומרים תרומה, נעשה בזה תקון לו עצמו ולכל העולם עמו.

ובזה יתבאר מפני מה נתחייבו ישראל בחלה רק משבאו לארץ, על פי דברי המגיד הקדוש רבי אברהם משריסק ז"ל ע"כ בספרו 'מגן אברהם (פר' שלח), שהאדם נקרא בשמו משום שני דברים, ויש לדרש ענין זה לשבח ולהפך. מצד אחד נקרא כן על שם שנברא עפר מן האדמה, שהיא גשמיית ונמוכה מכל הנבראים, ומצד שני נקרא שמו על שם 'אדמה לעליון (ישעיה יד י).

וענין זה נוגע לאדם למעשה ממש, שיש בכחו של האדם לרומם עצמו משפלות הארציית עד לגבוה מרומים. ודבר זה נלמד מפסוקי פרשת חלה, שצאמר 'ראשית ערסתכם חלה, כלומר, שכבר בתחלת היום ישם מגמתו לעבודת בוראו, 'חלה לשון תפלה, שעל ידה; בוא לידי דבקות בה' יתברך. ועל ידי זה 'תרימו תרומה – תרומתו עצמכם עד לבוא יתברך, ככתוב 'שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה (ישעיה מ כו), ראשי תבות 'שמעו', שיקבלו ישראל עליהם על מלכות שמים ועל מצות בפרישות קריאת שמע, וישאו עיניהם להתעלות עד לשמים, בבחינת 'אדמה לעליון'. על העושה כן ממשיך הכתוב ואומר 'בתרומת גרן כן תרימו אתה, גרן אותיות 'גרן', שייכבד את ה' מגורו וירם קולו בתפלתו בכל כח הדבור שנתן בו, ועל ידי זה ירים עצמו לשמים.

עוד מפרש ח'מגן אברהם שם את לשון הכתוב 'תרימו תרומה, כאלו נכתב 'תרומם ו'ה, כי בכח עבודת האדם בעולם הזה, יש בכחו לרומם את האותיות ו'ה שבשם המיוחד, שנתקרו משם 'ו'ה כל זמן שזרעו של עמלק קים, כמו שאמרו חכמינו ז"ל במדרש תנומה (כי תצא יא) על הפסוק 'כי יד על כס י-ה' (שמות ז טז) שאין השם שלם ואין הכסף שלם עד שימחה זרעו של עמלק, כלומר, שנתקרו אותיות ו'ה משם הו'ה, ואות א' מתבת 'כסף', אך בכח עבודת האדם הפרטות במצות הפרשת חלה, יוכל לרומם את אותיות ו'ה בחזרה למקומו, וליחד קודשא בריך הוא ושכינתו, וכאמר, עקר העבודה – בכח התפלה, בראשית היום המושבת אמרה' את כל היום כולו.

מלון יקרון והיה נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מִי־הָרֵא חֹדֶת־הָא

חֹדֶת־הָא דְאִזְרִייתָא
יְסוּד חֲדָשׁ וְנִפְלֵא עַל הַפְּרָשָׁה

בכח עסק התורה יכול האדם לזכות לנשמה גבוהה וקדושה

נשמתם על נפשם והגביהו למדרגות עליונות, וכמו שאמר הבעל שם טוב הקדוש על הרה"ק רבי יצחק מדרוהוביטש ע"ה [אביו של הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ע"ה], שמן השמים נתנו לו בשעת לידתו נשמה שפלה שכמעט ואין בכל הדור נמוכה ממנה, והוא ברוב עבודת הקודש שלו הגביה עצמו למעלת הרשב"י זיע"א.

עוד לקדש עצמו נותנים לו נשמה מצד עולם הכסא [-הבריאה], ואם קידש עצמו עוד יותר נותנים לו לפי מדרגתו נפש רוח ונשמה מעולם האצילות, עד שיזכה למדרגת אדם השלם שממשלתו בתחתונים ובעליונים ובצבא השמים. וידוע על כמה צדיקי עליון שנולדו עם נשמות נמוכות, וזכו במעשיהם הקדושים והגבירו את

וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמַע לְפָנֶיהֶם (כא, א). עיקר ההתעלות מדרגה לדרגה בקנין נשמה גבוהה וקדושה, היא בכח עסק התורה, ועל דרך דאיתא בזוהר (משפטים צד): שהאדם בעת לידתו מקבל נפש טהורה [ששורשה מעולם העשיה], ואם זכה במעשיו נותנים לו רוח מדרגת חיות הקודש [ששורשה מעולם היצירה], ואם הוסיף

מִילְתָּא דְפְּלִיאָה

סימן מן השמים לדעת אם פעל נחת רוח לפניו

לומר 'והיה שם' כוונתו שיהיה שם במחשבה גם כן, שיתרכז במטרתו ולא יהיה לו שום מחשבה אחרת זולת קבלת התורה הקדושה והורדתה לעם ישראל.

וכך אמר דוד המלך ע"ה (תהלים כד ג) 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו', שהרבה אנשים עולים במדרגות הסולם להר ה' ומתעוררים לעבדו כרצונו יתברך, אך עיקר שאלתו מי יזכה לקום במקומו, להישאר ולהחזיק מעמד בקדושה תמידית ולא ליפול ממדרגתו הגבוהה. ועל זה נאמרה תשובתו בצידו 'נקי כפים ובר לבב', רק כשהעליה הינה לשמה מבלי שום כוונה זולת שיהא נחת רוח להבורא ברוך הוא, 'ובר לבב' שאיחד את שתי הלבבות כאחד לעבוד עבודתו השלימה ואז מלאך רע יענה אמן בעל כרחו, והוא יקום במקום קדשו.

בעת עבודת ה' יחשוב שיושב לבדו ואין איש עמו

וזה גם כוונת הציווי למשה רבינו ע"ה קודם מתן תורה 'ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר' (שם לד ג), רמז לכל איש ישראל שיפשוט מעצמו כל הלבוש הגשמי של התפארות והראות מעשיו לבני אדם ויכוון רק לקיים ציווי הבורא יתברך שמו, וכענין שכתוב אצל יוסף הצדיק (בראשית מה א) 'ויאמר הוציאו כל איש מעלי וגו' ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו', כלומר הוציאו כל האנושיות מעליו והיה לו התפשטות הגשמיות וכך לא נזכר בכל מה שעשו לו אחיו. וזאת מוטל על כל איש ישראל לזכור בעבודתו התמידית בין בתורה ובתפילה, בין בשאר מצוות ומעשים טובים, שיחשוב כאילו הוא יושב לבדו ואין איש סביבו, או אז יהיה כוונתו רק לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו ולא בשביל שיכבדוהו בני אדם וכדומה, וכך יוכל להחזיק מעמד ולעבוד את ה' יתברך בהתחדשות תמידית בכל עת.

וּמְרָאָה כְבוֹד ה' פֶּאֶשׁ אֶכְלֵת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כד יז). הנה כל איש ישראל בעבודתו לה' יתברך בתורה ובתפילה ושאר מצוות הרי הוא מביא תענוג ונחת רוח גדול למעלה בשמים, ומפסוק זה לימד הקדושת לוי (ד"ה ומראה) סימן לאדם הרוצה לדעת האם יש לה' יתברך תענוג מעבודתו, יסתכל אם נתעורר תמיד בליבו התלהבות אש קודש רשפי אש שלהבת יה בעבודת ה' ובתפילה ובלימוד תורתו הקדושה, אזי בודאי מוכח שיש לה' יתברך נחת רוח מעבודתו, ולכך מסייעים לו מן השמים ומכניסים מחשבות קדושות לתוך לבו, ולזה אמר הפסוק ומראה כבוד ה', כלומר, הסימן כשירצה האדם לדעת אם רואה כבוד ה' והקדוש ברוך הוא נהנה ממנו, כאש אוכלת, אם לבו בוער כרשפי אש.

המתפלל בהתלהבות גם ביחידות סימן מובהק שהוא גורם נחת רוח בשמים

והוסיף הרה"ק בעל מעגלי צדק מדעעש ע"ה (ד"ה ומראה) נופך מדיליה, שאם מתפלל בהתלהבות ברבים ובציבור אין כל כך ראייה שכן אולי יש בו פניות בשביל התפארות בני אדם, אבל אם כשמתפלל ביחידות בינו לבין קונו אז גם כן בוער כאש ובקרבו ישים אור בו, אז סימן מובהק ומופת חותך שלבו לשמים, וזה נרמז בהמשך הפסוק הנ"ל, ומראה כבוד ה' כאש אוכלת כפירוש הקדושת לוי שאם הוא כאש אוכלת אז הוא מראה כבוד ה' שכוונתו לשמים ומביא נחת רוח למעלה, אולם תנאי בדבר, שהוא מתלהב בין כשהוא בראש ההר - ביחידות, בין אם הוא לעיני בני ישראל - בציבור, שהכל שוה אצלו.

רק המכוון לשם שמים בלבד נשאר בהתחדשותו בעבודת ה' כענין זה אפשר להבין שלאחר כל ההכנות המרובות והמעמד הנשגב והמרומם של מתן תורתנו הקדושה ציוה ה' יתברך למשה רבינו ע"ה 'עלה אלי ההרה והיה שם' (לעיל פסוק יב), וכפל לשונו

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

בית המקדש של מעלה כנגד של מטה או של מטה כנגד של מעלה

ומעלתו של בצלאל שידע לצרף האותיות שנבראו בהן שמים וארץ כדאיתא בגמרא (ברכות נה.), ואף משה רבינו ע"ה אמר עליו 'בצל אל היית', כשגילה בצלאל את סדר עשיית הכלים של המשכן על פי הסדר שנאמר מפי הקב"ה על אף שמשה רבינו אמר לו בסדר הפוך, כי הואיל שנצטווה בעשיית המשכן והיה צריך לכוון את המשכן של מטה כנגד בית המקדש של מעלה, מן השמים אכן זיכוהו בידיעת כוונת הכלים בכדי לכוונם כנגד הכלים של מעלה.

גם בגלות המרה צריך לזכור שבחסדי ה' ניתן לנו אפשרות לעורר הקדושה של מעלה

אמנם מוטל על כל איש ישראל לדעת שאינו דבר שהיה ואינו, אלא גם בדורנו כשלאבוננו אין בית המקדש על מכונו, עדיין צריכים להמשיך בעבודה זו, ולזכור שבזמנים אלו הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו מכוון את בית המקדש של מעלה כנגד בתי המקדש של מטה, ויש אפשרות לכל יחיד מישראל לכוון את בית מקדשו הפרטי אם בלימוד התורה ואם בקיום המצוות בקדושה וטהרה, ובכך לעורר על ידם הקדושה מלמעלה כמאמר הרה"ק רבי דוב בער ע"ה המגיד ממעזריטש (מגיד דבריו ליעקב אות רח) על המשנה (אבות פ"ב מ"א) 'דע מה למעלה ממך', שכל מה שיש למעלה, הינו 'ממך' שהכל תלוי במעשי התחתונים.

הפחד והשמחה בידיעה שכל העולמות תלויים במעשיו וביחוד במעשיו בבתי מדרשות

ומה מאד יחדד לב איש ישראל, חיל ורעדה יאחזהו, ומאידך שמחה וצהלה על פניו, ביודעו ובזוכרו איך שכל העולמות העליונים תלויים במעשיו הטובים ולהיפך ח"ו במעשיו הרעים, וביחוד צריך לזכור ענין זה כשעוסקים בתורה ובתפילה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שבהם גלתה השכינה, שביותר מכוון הקב"ה את בית המקדש של מעלה כנגדם כמו שהבאנו לעיל, ועל ידי ההתעוררות בהם הרי הוא מביא שלימות לו ולכל העולם כולו התלוי ומקבל חיותו מבית המקדש.

לחטוא ושכינה אומרת להם 'כי לא אעלה בקרבך' (להלן לג ג). ולכן יפה דקדק רש"י בלשונו הקדוש לומר 'בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה', שהודיע להם ה' יתברך שאף אם יחטאו ויגלו מארץ ישראל, אף על פי כן יעתיק בית המקדש של מעלה שיהיה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, דהיינו בכל מקום שיתפללו ויעסקו בתורה הקדושה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

הוסיף בנו הרה"ק רבי יששכר דוב זלה"ה מבעלזא נופך מדיליה, כשעל פי דבריו יישב גם לשון רש"י בפרשת ויצא בפסוק (בראשית כח יז) 'וזה שער השמים', שפירש שם שהבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה עכ"ל, כי אצל יעקב אבינו ע"ה עדיין לא היה בית המקדש בנוי, ובזמן שאין הבית מקדש קיים משרה הקב"ה את שכינתו במקום שהצדיקים לומדים ומתפללים, כמו שפירשו בספרים הפסוק בתהלים (עח ט) 'ויטוש משכן שלו' אזי 'אהל שכן באדם', ולכן הוצרך להעתיק את הבית מקדש של מעלה כנגד הבית המקדש של מטה דהיינו מקום ששכב יעקב אבינו ע"ה.

משה ואהרן ע"ה ידעו לכוון עשיית הכלים במשכן שיהיו כנגד כלים של מעלה

על פי דבריו ניתן להבין מה שגילו לנו חז"ל שהראה הקב"ה למשה רבינו ע"ה מנורה של אש ומטבע של אש וכל תבנית המשכן ובית המקדש, כי למעלה בשמים כולם מוכנים במקומם, ומשה רבינו הוצרך לכוון את כל הכלים כנגד הכלים של מעלה. ובזה גם יבואר מה שנשתבח אהרן הכהן ע"ה שלא שינה בהדלקת המנורה, וקושיית המפרשים מפורסמת מה החידוש שלא שינה, וכי זהו שבחו של אהרן, הכהן הגדול מאחיו, שלא שינה מציווי מפורש של הקב"ה. אך על פי דבריו יבואר היטב, שהתורה הקדושה מעידה שזכה אהרן הכהן ע"ה לכוון בהטיבו ובהדלקתו את המנורה שתהיה כנגד המנורה של מעלה, וזהו שבחו שלא שינה.

מעלתו של בצלאל שידע לכוון את כל הכלים כנגד הכלים של מעלה

על דרך זה ניתן גם לבאר גדולתו

הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרה בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי (כג כ). פירש רש"י: בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה. דקדק הרה"ק ר' יהושע מבעלזא ע"ה שבפסוק לעיל (שם טו יז) בשירת הים 'תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידיך', שינה רש"י בלשונו וכתב לפרש שהמקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה, וצריך ביאור האם בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, או ההיפך, שבית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה.

בזמן שישראל על אדמתם בית המקדש של מטה נבנה מול בית המקדש של מעלה

וביאר בדברי קדשו ביאור נפלא, שבאמת בית המקדש של מעלה נבנה למעלה בשמים במקומו הקבוע עוד לפני שנבנה בית המקדש של מטה, וכאשר בנו בני ישראל את בית המקדש של מטה בהר המוריה זכו לכוונו ממש כנגד בית המקדש של מעלה. וכענין זה מירי רש"י בפרשת בשלח, שביאם הקב"ה אל הר נחלתו והיו ישראל שרויין על אדמתן, ואז יבנו בית המקדש למטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה.

בזמן הגלות מכוון בית המקדש של מעלה כנגד בתי כנסיות ומדרשות שבעולם הזה

אולם כאשר חטאו ישראל ויצאו לגלות, והם גולים ממקום למקום וממדינה למדינה, אשר אז אין להם קדושת בית המקדש במקומה הקבוע בהר המוריה, ונשאר רק מעין קדושת בית המקדש בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, וכמו שדרשו בגמרא (מגילה כט.) על הפסוק (יחזקאל יא טז) 'ואהי להם למקדש מעט', אזי ברוב רחמיו וחסדיו של הקב"ה הוא מטלטל את בית המקדש של מעלה ממקומו בכדי שיהיה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, דהיינו בתי הכנסיות ובתי המדרשות שעם ישראל עוסקים בהם בתורה ובתפילה.

והנה בפרשת משפטים מדובר בזמן שיגלו ממקומם, כמו שפירש רש"י: הנה אנכי שולח מלאך, כאן נתבשרו שעתידין

בקשת הקב"ה מהאדם - שמירת האיברים בטהרה

בטהרה ולא יפגמנה חלילה בראיית העין או שאר תאוות הרמוזות בשן. וכמו שמעכתב גאולת נפשו של כל יחיד בפרטות נשמתו, כן גם בכלל ישראל, שע"י הפגם בעינים ובפה וכן בשאר איברים, מתעכבת גאולת השכינה.

וכך עורר בקדשו מרן הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק ע"ה (נועם אלימלך משפטים ד"ה וכי ימכור): **וכי ימכור איש את בתו לאמה** וכו'. על דרך הרמז יש לפרש, דהשכינה נקראת בת כידוע (זוהר יתרו פה:), ואמר הכתוב **כי ימכור איש**, זה הקדוש ברוך הוא שנקרא 'ה' איש מלחמה, **לאמה**, חלילה 'שפחה כי תירש גבירתה' (משלי ל כג). **לא תצא קצאת העבדים** בראשי אברים, פירוש, אם חס וחלילה תקלקל את האברים, שן באכילה, עיניים בראיה ושאר אברים, וגיד האמה בכלל צריך שימור גדול שלא ליתן מקום לאחוז כוחות הטומאה חלילה, ואם חס וחלילה תקלקל ותשחית האברים, אוי איך גרמת גלות השכינה שלא תצא מן הגלות המר.

ישראל, אנא שמרו על הנשמה הקדושה והטהורה שבתוככם, שלא תצא חלילה בשן ועין, שחלילה לא תצא מן העולם לחזור למקומה ממנו חוצבה כשפגומים השן והעין שלה. הלא ידוע כי איברי הגוף הינם כנגד איברי הנשמה המתלבשת בהם, וכשאינו שומר עיניו או שאינו שומר פיו מלכת אחר תאוותיו, הרי שפוגם באיברי הנשמה, וחלילה וחס מגיעה לפני כסא הכבוד באיברים פגומים.

ועל זה אמרה תורה **לא תצא קצאת העבדים**, היזהרו שלא תצא כעבד בשן ועין, דהיינו עיניים פגומות או שיניים פגומות בתאוות האכילה הרמוזות בשן, שהם גורמים פגם לכל הנשמה, כי הם שורש החטאים ומהם נמשכת הטומאה לכל איברי נשמתו.

ראשי איברים פגומים מעכבים גאולת השכינה

כך הוא בפרט אצל כל איש מישראל, שהקב"ה מבקש ממנו שישמור על נשמתו

וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא קצאת העבדים (כא ז). בזוהר הקדוש (משפטים צו:): דרשו: **וכי ימכור איש** זה הקב"ה. **את בתו** זו הנשמה הקדושה. **לאמה** להיות משועבדת תחת הגוף בעולם הזה. **אומר הקב"ה** בבקשה מכם **לא תצא קצאת העבדים** - שכאשר מגיע זמנה לצאת מהעולם ולחזור למקום ממנו חוצבה, שלא תצא מטונפת בעוונות, אלא שתצא לחופשי תהיה נקיה וברורה כדי שישמח בה בוראה וישתבח בה, ויתן לה שכר טוב בעידוני גן עדן, שעינוגים עילאיים כגון אלו לא ניתן להשיג כי אם בנשמה צחה ונקיה.

הזהרו על נשמתכם שלא יפגמו ראשי איברים שלה

מוסיף הרה"ק רבי נתן אדלר ע"ה רבו של מרן החתם סופר ע"ה, כי בדרך זו נפרש גם את דרשת חז"ל (קידושין טז). **לא תצא קצאת העבדים** בשן ועין וראשי איברים שבהם יוצא עבד כנעני, אבל אמה העבריה לא תצא בהם. וזאת מלמדת התורה לעם

עבודת האכילה בקדושה

בכל עת לה' מחליפים דרכם מדרך פשוטי העם, ובעוסקם בגשמיות הם מתקדשים יותר מקדושתם בעבודת ה'.

מעלת קידוש הגשמיות יותר מעסק התורה והתפילה

יסוד הדבר כי בשעה שאדם עוסק בעבודת ה' בתורה ובתפילה אינו צריך להיזהר כל כך מן היצר, כי 'שומר מצוה לא ידע דבר רע' (קהלת ח ה), ואין כח היצר גדול כל כך לפתות אותו ולהסירו מדרך טובה לדרך רעה, אבל כשהאדם יורד ממדרגתו ותאב לאכול אזי עלול היצר להכשילו, ולכן אם הוא מתגבר לשבר תאוותו שלא לאכול ולשתות כבהמה, כי אם לשובע נפשו כדי שיוכל לעבוד ה' יתברך ולהיטיב ליבו בעסק התורה, אזי תגדל מעלת עבודתו ופועל נחת רוח לה' יתברך הרבה יותר מבעסק התורה והתפילה.

מורא רבו מסייע לקדושת האכילה

ומכל מקום גם מי שאינו בדרגת הצדיקים יכול לקדש עצמו באכילתו על ידי התקשרותו לצדיקים, וזה ענין האכילה במחיצת הצדיקים להשפיע קדושה ויראה למסובים על שולחנם, כי כל הנהגה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה.

והיא בבחינת אורח ושביל ליחיד סגולה שבדור, ואמר הרה"ק מרוזין ע"ה שתחילת עבודת האדם היא לעולם בעסק התורה והמצוות, בבחינת 'בכל דרכיך דעהו' (משלי ג ו), בדרך הכבושה לרבים, ואם יתאמץ לעבוד את ה' בכל דרכיו אז יזכה לסיוע מהשמים לעובדו גם בהגבהת הגשמיות, כמו שמסיים הכתוב 'והוא יישר אורחותיך', לעבוד את ה' גם באורחות הצדיקים המקדשים את כל מעשיהם הגשמיים.

הצדיקים מתקדשים באכילתם יותר מבשעת התפילה

עוד זאת יפה כוח הצדיקים, כי בעוד פשוטי העם יפה כוחם בעבודת התפילה יותר מעסקם בצרכים גשמיים, הרי הצדיקים מקדשים עצמם בשעת האכילה יותר מבשעת התורה והתפילה, כדי שלא תסיח הגשמיות את דעתם מדביקות הבורא, ובזה פירש בנועם אלימלך (קרח ד"ה ואמרת) את הפסוק (ישעיה מ לא) 'וקווי ה' יחליפו כוח', שהצדיקים המקוים

אכילה בקדושה היא מדרגת הצדיקים

ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך וגו' (כג כה). ניתנה ליבנו להבינה מהו שפתח בלשון רבים - 'ועבדתם', וסיים בלשון יחיד - 'את לחמך ואת מימך'. ביאר הרה"ק רבי ישראל מרוזין ע"ה שבתחילה אמר 'ועבדתם את ה'' שעבודה זו היא התפילה שהיא עבודה שבלב והיא נחלת הכלל, כי אין לך אדם שאין לו את הזכות להתפלל לה', אבל המשך הפסוק מדבר בעבודת האכילה בקדושה, 'וברך לחמך ומימך' שתהיה האכילה והשתיה כראוי, ובזה הזכיר לשון יחיד, כי לא הכל זוכים למדרגת אכילה בקדושה, אלא רק צדיקים קדושים הם הזוכים שתהיה אכילתם רצויה לפני ה', כמו שכתוב (משלי יג כה) 'צדיק אוכל לשובע נפשו', שכל אכילתו להשביע נפשו בלי הנאת הגוף, רק אכילה בקדושה רוחנית להשביע הנפש.

על ידי עסק התורה זוכים לקידוש הגשמיות

והנה עבודת ה' בתורה ובתפילה היא נחלת כל אדם, בבחינת דרך הכבושה לרבים, אבל עבודת הגבהת המעשים הגשמיים בקדושה אינה שווה לכל נפש,

אֵלֶּזְנֹת

לְשֹׁמְרֵי שֶׁבֶת

פְּרֶשֶׁת אֶשְׁכָּאִים

כס"ד, ג' אלול רפ"א

רְפוּאָה שְׁלֵמָה

וּרְפָא יִרְפָא (כא, ט)

אֶחָד מִתַּלְמִידֵי יְשִׁיבַת וַיִּזְנִיץ קֶבֶל מִחוּשֵׁי רֹאשׁ שְׁנַמְשְׁכוֹ מֵהֶבֶקֶר עַד שְׁעוֹת הַצְּהָרִים. מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ. כָּל הַתְּרוּפוֹת שֶׁקֶבֶל לֹא הוֹעִילוּ מֵאוֹמָה. מִחֲמַת הַכְּאָבִים לֹא הָיָה מִסְגָּל לְלַמֵּד כָּל הַשְּׁבוּעָה, לְפִיכֹךְ לֹא הִתִּיצֵב לְבַחֲיָנָה הַשְּׁבוּעִית, מִחֲשֵׁשׁ שֵׁיכְשֵׁל. בְּלִיל שֶׁבֶת בְּעֵרִיכַת הַשְּׁלֶחֶן, כְּשֶׁנִּגְשׁ לְתֵת לְחַיִּים, שָׁאָלוּ הַרְה"ק ה'דַּמְשֶׁק אֶלְיָעֹזֵר יִזְע"א עַל הַעֲדָרוֹ מֵהַבַּחֲיָנָה, סֵפֶר הַלֵּה עַל מִצְבוֹ. אַחַל לוֹ ה'דַּמְשֶׁק אֶלְיָעֹזֵר: 'שֶׁבֶת הִיא מְלֻזְעָק וּרְפוּאָה קְרִיבָה לְבָא' וְשֹׁלָא תִדַע מִזָּה יוֹתֵר. בְּקוֹמוֹ בְּשֶׁבֶת בִּבְקָר לֹא הִרְגִישׁ יוֹתֵר כְּאָבִים, וַמָּאז לֹא סָבַל מִזָּה (בְּעַל דַּמְשֶׁק אֶלְיָעֹזֵר עֵמוּד רִצָּא).

הַבַּעַל חֵיב בְּרְפוּאָת אִשְׁתּוֹ

פַּעַם כְּשֶׁהָלַךְ הַרְה"ק ה'אֵמְרֵי אִמַּת' זִיע"א לְבַקֵּר חוּלָה בְּשֶׁבֶת אָמַר אִתָּא (שבת י'): 'הַנִּנְכַּס לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה אוֹמֵר שֶׁבֶת הִיא מְלֻזְעָק וּרְפוּאָה קְרִיבָה לְבָא' וְהַפְּרוּשׁ בִּזְוָה, כִּי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֵם הַזּוּג שֶׁל הַשֶּׁבֶת, וְהָרִי הַבַּעַל חֵיב בְּרְפוּאָת הָאִשָּׁה (כְּתוּבוֹת נא). וּמִמֵּילָא בְּשֶׁבֶת בָּאָה רְפוּאָה לְכָל הַחוּלִים (לִיקוּטֵי יְהוּדָה' פְּרִשְׁת בְּרַאשִׁית).

שְׁתֵּי רְפוּאוֹת עַל יְדֵי שֶׁבֶת

עַל הַפְּסוּק בְּפְרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעָה (שְׁמוֹת כֹּא יט): 'רַק שֶׁבֶתוֹ יִתֵּן וּרְפָא יִרְפָּא, פֶּרֶשׁ הַרְה"ק רַבִּי נַחֲמָן מִבְּרֶסֶלַב זִיע"א כִּי יֵשׁ כָּאֵן רַמְזוֹ נִפְלָא לְכַח הַשֶּׁבֶת לְרְפוּאָה שְׁלֵמָה, וְאָלוֹ דְּבָרָיו בְּסַפְרוֹ 'לְקוּטֵי מוֹהֲר"ן' (תוֹרָה נח): וְשֶׁבֶת מְשַׁלַּח הָאֲרוֹתָיו לְכָל הַמְּדַרְגּוֹת, בְּבַחֲיָנַת חַד יְנִיק לְכִמָּה סְטָרִין. וּמִרְפָּא רְפוּאוֹת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאוֹת הַגּוּף, בְּבַחֲיָנַת

'רַק שֶׁבֶתוֹ יִתֵּן וּרְפָא יִרְפָּא', שְׁתֵּי רְפוּאוֹת עַל יְדֵי שֶׁבֶת.

שֶׁרֶשׁ הַמְּדוֹת רַעוֹת: שְׁקָר

מִדְּבַר שְׁקָר תִּרְחַק (כג, ז).

עֵקֶר תּוֹכַחַת מוֹסֵר שֶׁל הַרְה"ק רַבִּי פִּנְחָס מְקוּרִיץ זִיע"א הָיָה בְּעוֹלָם, שִׁירָאוּ לְצִאֵת מִמְּדוֹת רַעוֹת. וְאָמַר שֶׁהַתְּחַלְתָּן שֶׁל מְדוֹת רַעוֹת הֵן גְּאוֹת וְשָׁקֵר, וְהַתְּחַלְתָּן דֵּהַתְּחַלְתָּן הוּא שְׁקָר. וְאָמַר, שֶׁרְגִיל לְצִוּוֹת לְאוֹתָן שְׁמַתְקָרְבִים אֵלָיו בְּתַחֲלַת קִרְבָּתָם עַל שְׁנֵי דְבָרִים: אֶחָד לְהַתְמִיד בְּלַמּוּד, וְשֹׁלָא לְדַבֵּר שְׁקָר. וְאֵם תְּצִיתוֹ וְתַקִּימוֹ שְׁנֵי דְבָרִים אֵלּוּ, אַחַר כֵּן אוֹמֵר לָכֵם מִכָּאֵן וְאֵילָּה. וְאָמַר דָּאֵם לֹא יִצָּא מִשְׁקָר, לֹא יֵדַע בְּאִזְוָה מַעֲמַד הוּא עוֹמֵד. כִּי יוֹכֵל לְהִיטֵי שִׁסְבֵּר שֶׁדְּבַר זֶה שְׁעוֹשָׂה הוּא עֲבוּדַת הַשֵּׁם, אֲבָל בְּאִמַּת הוּא בְּהַפְּרָה. כְּדֹאִיתָא בְּתַנָּא דְּבִי אֶלְיָהוּ (זוֹטָא פ"ג) הַעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ לְכַחַשׁ וְלִשְׁקֵר מוֹסְרִין לוֹ מִלְּאָךְ שְׁמִכְחַשׁ וּמִשְׁקֵר. לְכֹן הַתְּחַלַּת עֲבוּדָה שִׁירָאָה לְצִאֵת מִמְּדָה שֶׁל שְׁקָר, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה לוֹ בְּנִקְל לְצִאֵת מִשְׁאָר מְדוֹת רַעוֹת.

מִי שֶׁרְגִיל בְּשָׁקֵר קִשָּׁה לוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כִּי שְׁקָר פּוֹגֵם בְּאִמָּא שֶׁהוּא בִּינָה, שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה. שְׁמַעְתִּי מִמוֹהֲר"ר בְּנִימִין זָאָב ז"ל: בְּשֶׁבֶת אַחַת הִזְהִירֵנוּ הַרְבֵּי ז"ל עַל הַשְּׁקָר, וְאָמַר, שְׁכָּל הַמְּדוֹת אֵינָם כְּבָדִים לְפִטְרָם כְּמוֹ הַשְּׁקָר. וְכִמָּה פְּעָמִים אָמַר שְׁכָּפְאֵשׁ שׁוֹמֵעַ שְׁקָר הוּא נוֹקֵב בְּאִזְוֵנוֹ. וְהַבְּטִיחַ לְבָנָיו שְׁכָּפְאֵשׁ יִשְׁמְרוּ מֵהַשְּׁקָר יִהְיֶה לָהֶם כָּל טוֹב וְגַם לְהַנְשָׁמָה, וְכָל מִשְׁאֲלוֹתָם יִתֵּן לָהֶם ('אֵמְרֵי פִּנְחָס' שַׁעַר אִמַּת וְאִמּוֹנָה).

הַעֵקֶר לְבַקֵּשׁ אֶת הָאִמַּת

וְכַתֵּב הַרְה"ק ה'שְׁפֶת אִמַּת' זִיע"א (שׁוֹפְטִים תַּרְל"ט): וְהַעֵקֶר לְבַקֵּשׁ אֶת

הָאִמַּת, כְּמוֹ שְׁנֹאֵמַר 'צִדֵּק צִדֵּק תִּרְדֹּף'. וְכֹן גַּם כֹּן בְּשָׁקֵר כְּתִיב 'מִדְּבַר שְׁקָר תִּרְחַק'. וְשְׁמַעְתִּי מִמוֹ"ז ז"ל [הַרְה"ק הַחֲדוּשֵׁי הַרִ"ם זִיע"א] שֶׁהִגִּיד בְּשֵׁם הַרְבַּ מִפְּרִשְׁיִסְחָא ז"ל שֶׁלֹּא מְצִינוּ הַרְחָקָה בְּשׁוּם אִסּוּר בְּתוֹרָה רַק חֻקִּים תִּקְנוּ סִיג, וְזוֹלַת בְּשָׁקֵר, הַתּוֹרָה עֲצָמָה אָמְרָה 'תִּרְחַק', לְהַרְאוֹת חֹמֶר הָאִסּוּר, עַכ"ד. וְכִמוֹ כֵּן מְצִינוּ כָּאֵן בְּאִמַּת 'צִדֵּק צִדֵּק תִּרְדֹּף' מֵה שֶׁלֹּא מְצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר, כִּי הוּא יְסוּד הַכֹּל. וְכַתִּיב 'תִּרְדֹּף', וְהִינּוּ כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְבָא לְגַמְרֵי לְאִמַּתוֹת הָאִמַּת בְּעֵלְמָא דְּשִׁיקְרָא, לְכֹן לְעוֹלָם יֵשׁ לְרַדְף אַחֵר הַצִּדֵּק לִידַע כִּי עֲדוֹן אֵינוֹ מְצַדֵּק כְּרָאוּי. וְכִשְׁרוּדְפִין הַצִּדֵּק בְּעוֹלָם הַזֶּה מְשִׁיגִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְמוֹת בְּעוֹלָם הַבָּא. וְזֵהוּ שְׁנֹאֵמַר 'לִמְעַן תִּחְיֶה וְיִרְשָׁת' שֶׁהוּא רְמֵז לְעוֹלָם הַבָּא עוֹלָם שְׁכָלוֹ חַיִּים.

אִזְהַרְתָּ הַרְחָקָה רַק אֲצַל שְׁקָר

הַרְה"ק רַבִּי יוֹאֵל טֵייטְלְבוּים מִסַּאטְמָאר זִיע"א פֶּרֶשׁ אֶת הַפְּסוּק 'מִדְּבַר שְׁקָר תִּרְחַק', דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹצֵאִים בְּשׁוּם עֲשֵׂה אוֹ לֹא תַעֲשֶׂה מֵהַתְּרִי"ג מִצְוֹת אִזְהַרְתָּ הַרְחָקָה מֵאִתָּה, רַק אֲצַל שְׁקָר.

וְהַסְבִּיר הַרְה"ק דִּהְיָה אִם יִשְׂרָאֵל יַעֲבוֹר עַל עֲבֵרָה הַיּוֹתֵר חֲמוּרָה שֶׁבְּתוֹרָה, כְּחֻלוֹל שֶׁבֶת קִדְשׁ ח"ו וְכִדּוּמָה, הֵן אִמָּנָם שְׁעֵבֶר עַל עֲבֵרָה גְּדוּלָה, עִם כָּל זֶה הָעֲבֵרָה הִיא מְבַדֶּלֶת וּמִפְּרִשְׁת כְּשֶׁהִיא לְעֲצָמָה, לְעַמַּת זֹאת אִם אֶחָד מְרַגֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְדַבֵּר שְׁקָר, מִי יוֹדַע מֵה לְסַמֵּךְ עָלָיו, אוֹלֵי כָּל הַיִּצָּא מִפִּיו שְׁקָר, וּבִידּוֹ לְהַחְרִיב עוֹלְמוֹת, וְאוֹלֵי תִפְלָתוֹ שְׁקָר וְתוֹרָתוֹ שְׁקָר, וְכָל מִצְוָה שְׁעוֹשָׂה הִיא שְׁקָר.

(סֵפֶר סְפִיר וִיהִלּוּם - לְהַרְבֵּ הַגְּאוּן רַבִּי מִנְחָם מִנְדֵל פּוֹמֶרְנִץ שְׁלִיט"א)

חִידוֹן אֵלֶּזְנֹת - נוּשָׂא פְּרִשְׁתֵּי 6 פְּעָמִים בְּפֶסוּק אַחַד?

פְּתוּרֵן הַחִידָה - פְּרִשְׁת חַיֵּי שְׂרָה:

ש. מִי הֵם הָאֵב וּבְנוֹ שְׁמִיתָתָם מוֹזְכָּר בְּפְרִשְׁתָּה?
ת. מִיתָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ (בְּרַאשִׁית כה, ח). וּבְנוֹ יִשְׁמַעֲלַל (בְּרַאשִׁית כה, יז).

שֵׁם הַזּוֹכָה בְּסִידוֹר מִתִּבְתָּא מִנְחָה מַעֲרִיב בְּהוּצַאת "עוֹז וְהַדֵּר":

פְּרִשְׁת חַיֵּי שְׂרָה:
ה' בְּנִימִין גּוֹלָן מִרְכָּסִים.

פְּתוּרֵן הַחִידָה וְכֵן שֵׁם הַזּוֹכָה, יִפּוֹרְסוֹ אִי"ה בְּגִלְיוֹנוֹת הַבָּאִים

הַפּוֹתְרִים נִכְוָה יִכְנָסוּ לְהַגְלֵלָה אִי"ה
עַל סִידוֹר מִתִּבְתָּא מִנְחָה מַעֲרִיב בְּהוּצַאת "עוֹז וְהַדֵּר".
אֵת הַפְּתוּרֵנוֹת יֵשׁ לְשַׁלּוֹחַ אֵלֵינוּ עַד לְיוֹם שְׁנֵי

לְמַסְפַּר פֶּקֶס: 077-470-26-81
אוֹ לְמִייל: magdenot@gmail.com

נֹא לְכַתּוֹב שֵׁם, כְּתוּבַת מְדוּקָה וְטַלְפוֹן.
בְּרֹאשׁ הַדָּף לְצִיין "עֲבוּר חִידוֹן לְנוֹעַר".

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון י"ח

פרשת משפטים | תשפ"ה

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

חיים לא פשוטים ובכלל לא קלים היו לו, ללייבלה. מצאת החמה עד צאת השמה ועד בכלל, וחזור חלילה מדי יום, היה הוא מעמית על שכמו את השק הדחוי, ויוצא לסיבוב בין עיריות וכפרי המחוז, תר אחז מאן דהוא שיתעניין בסחורתו. רוכל היה מאז שהכיר את עצמו, ורוכל נותר.

בערבו של יום, בעודו קורס תחת העול הכבד תרתי משמע, גרר עצמו לייבלה העירה תוך שהוא מונה את המזומנים המעטים ששלשלו לידיו אי אלו לקוחות.

אולם לא איש כלייבלה ישוב הביתה כלעומת שבא. הוא מועיד את פניו אל השטיבל, ביתו השני וכמעט הראשון, שם הוא משתתף מדי יום בשיעור 'עין יעקב' ומסיים בתפילת ערבית יוקדת, שופך את צקון לחשו ומעתיך כי מחר תבוא ההצלחה הנסכפת.

רק כעבור שעה ארוכה, לאחר שהטעיף את מצבריו הרוחניים באי-אלו מטענים והרווה את נפשו הצמאה, הוא משרך רגליו אך בקושי אל ביתו, שם הוא פוגש את נוות ביתו החסודה המקבלת את פניו בחום.

על השלחן הנמוך, המכוער וגדוש החריצים ממתין לו לחם גס, שחור, ולצידו בצל עגלגל. קנקן מים צלולים תורם את חלקו לארוחה הצנועה, והוא נוטל את ידיו וניגש לאכול תוך שהוא פולט אנחה כבדה.

מה יאמר ומה ידבר? אין מה לעשות, תקציבו הדל אינו מאפשר לו לסעוד את ליבו בארוחה מזינה ומגוונת יותר, וכך הוא מוצא את עצמו יום אחר יום פותח את הארוחה בלחם עם בצל, מתקדם למנה המרכזית הכוללת בצל וגם לחם, ומקנה - כמה לא מפתיע, בלחם ובצל.

אך היום, בשונה מכל יום, צופן לו הקרוב משהו מלהיב יותר. הוא חש זאת בעצמותיו וכבר מתחיל להתרגש.

היום לא המתין לו הבצל על השלחן. הלחם לא שלח אליו מבט מזמין. הוא הגניב מבט אל המטבח, מנסה לרחוץ ולנחש ומעלה חרס בידיו. ההפתעה שהיא מכינה לו היום, הניח, משמעותית בהרבה מכפי שהוא חושב.

חלפה שעה קלה, ובטנו כבר מזכירה לו בעדינות כי היא קיימת. עקצוץ פנימי קל רמז לו כי זה שעות ארוכות שלא סעד את ליבו, והוא מחזיק את עצמו בכח, נחוש להמתין בסבלנות לארוחה החגיגית שתיכף תוגש.

המחוז זו קדימה מבלי להתחשב, וקרקורי הרעב מכים בו ללא רחם. 'מה זה יכול להיות?' הוא תוהה, מלקק שפתיים בצפייה, 'מה היא כבר מכינה, שלוקח כל כך הרבה זמן?'

רק כעבור כמה שעות, כמעט קט והוא קרס תחתיו מרוב רעב, הופיעה ובאה אשת החיל ובידה מגש צנוע למראה. על המגש נחו אחר כבוד לחם, בצל וקנקן מים...

'בשביל זה חיכיתי עד עכשיו?!' התסכול שהיה מנת חלקו בעת ההמתנה הארוכה פרץ ממנו עכשיו בשצף קצף, 'הלא את זה יכולת להביא לי לפני כמה וכמה שעות!'

משל נאה זה נשא אחד הצדיקים, כלפי אותם המתירים לעצמם להמתין עד בוש עם תפילתם ואף אינם חשים לזמן התפילה הקצוב ועומד.

ניחא אם היו אלה מגישים לפניו יתברך מנחה שלוחה ומכובדת, תשורה ורוחנית שאין דומה לה ותפילה המשולה לתפילת הקדמונים, מילא. אולם בשביל לגשת ולהתפלל כפי שאנו מתפללים, אך בקושי מצליחים שלא להסיח דעת, בשביל

המשך בעמוד הבא

יושפע שפע הברכה וכו', עיין מזה בכתבי במקום אחר. ובזה יובן 'ועבדתם' לשון רבים, שהם על ידי החומר והצורה, שיהיה הדיבור על ידי כלי הגוף, ומחשבה על ידי הצורה, ולא סגי באחד שהוא המחשבה לבד. והטעם, 'וברך את לחמך ומימך', שיעשו כלים על ידי כלי הדיבור, שבו יושפע שפע הברכה (תולדות יעקב יוסף).

על פי מה דאיתא במסכת ברכות (לד, ב) כשהיה ר' חנינא בן דוסא מתפלל על החולה היה אומר זה יחיה וזה להיפוך, אמרו לו תלמידיו מנין אתה יודע, אמר להם, אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לא יודע אני שהוא מטורף. וכתבו מפרשים שלשון 'שגורה' הוא משמע 'סדורה', ר"ל סדורה בפיו ועדיין לא הוציא אותה משפה ולחוץ רק שהיא סדורה במחשבה שבלב איך יתפלל אותה. וזהו שאמר הכתוב 'וְהִסְרֵתִי מִחֶלְהָ מִקְרָבָךְ', רוצה לומר, בעוד שהתפלה בקרבך קודם שתוציא מפין על דרך שאמר הכתוב (ישעיהו סה, כד): 'טָרַם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה' (שפתי צדיקים).

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלף מעזבו לו עזב תעזבו עמו" (כג, ה).

פירוש, חמור נקרא הגוף, שונאך, הוא שם מושאל ליצר הרע, וזהו רובץ תחת משאו הן בחוליו רחמנא ליצלו, הן בירידת פרנסה, או כל צרה שלא תבוא, עזוב תעזבו, ותעזור לו בתפילתך, וזה מכון למה שדרשו חז"ל (בבא מציעא לב, א) עמו דוקא, היינו שהוא גם כן יתפלל ויחזור בתשובה, לאפוקי כשהוא יושב ואינו פונה עצמו לה' יתברך, אז אתה גם כן פטור כשהוא אינו רוצה (בעל שם טוב).

"ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרת מחרת מחרת מן מקרבך" (כג, כה).

שמעתי מקשין, מאחר שהקדוש ברוך הוא יודע מחשבות האדם וצרכו, אם כן למה צריך האדם בהתפללו להוציא הדיבור, דסגי במחשבה לבד וכו'. ויתירך מוהר"ן שעל ידי הדיבור נעשה כלים שבו

צהר לתיבה

הארת מושגים ומונחים בתפילה

עמידה

על הפסוק (תהלים קו, ל): 'וַיַּעֲמֵד פִּינֶסֶס וַיִּפְלַל' דרשו חז"ל (ברכות ו, ב): 'אין עמידה אלא תפילה'. מכאן לאברהם אבינו שקבע מקום לתפילתו, שהרי נאמר בו (בראשית יט, כז): 'וַיִּשְׁפֹּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם'.

עיקר התפילה, אם כי זכתה לכינויים רבים שנטמנו במהלך הדורות - כמו 'תפילת לחש', 'שמונה עשרה' וכך גם 'עמידה', למעשה נקראת בלשון חז"ל כפשוטה: תפילה. כל שאר החלקים אליהם יש המתייחסים בטעות כחלק מתפילה, הינם למעשה קודמים לה.

בשורות הבאות נתייחס לכינוי האחרון אותו הזכרנו: עמידה, ואשר נקל להבין כי הוא מבוסס על העובדה כי על התפילה להיאמר על ידי האדם כשהוא מעומד.

שמונה דברים מונה הרמב"ם (הלכות תפילה ה, א) בהם חייב המתפלל, וביניהם - עמידה. סעיף לאחר מכן מתייחס הרמב"ם למצבים חריגים בהם אין האדם יכול לעמוד בתפילתו, וקובע מה ההלכה במקרים אלה.

בטעם הדבר נאמרו כמה סיבות.

רבי יהודה החסיד (ספר חסידים י"ח) תולה זאת בעובדה שהתפילות נתקנו כנגד הקרבנות, וכשם שחייב אדם לעמוד על קרבנו בשעה שהוא קרב (ראה תענית כו, א), כך גם בתפילה נדרש האדם לעמוד. מאידך, הט"ז סבור (א"ח צד ס"ק ד) כי "לא הצריכו להתפלל מעומד אלא כדי שתהיה אימת שכינה עליו".

תנוחת הידיים בתפילה

חז"ל מתארים את תנוחת עמידתו של האמורא רבא בתפילתו (שבת י, א): "רבא שדי גלימיה ופכר ידיה, ומצלי [היה משליך קודם התפילה את גלימתו החשובה מעליו, כדי שלא להיראות חשוב, ובנוסף היה פוכר את ידיו וחובק אותן בתנוחה של צער ואימה]". את הנהגתו זו נימק רבא בכך שלפני הקב"ה יש לעמוד כעבד לפני קונו, בהכנעה הראויה. הגמרא (שם) מזכירה את הנהגתו של רב כהנא, אשר שינה את אופן עמידתו בתפילה והנהגתו בענין זה לפי העת והמצב בעולם. בעת צער היה נוהג כרבא, ואילו בעתות שלום היה דווקא מתעטף באדרת נאה כדי להתנאות לפני מלכו של עולם. אכן, מדגיש הבית יוסף (א"ח צה) כי שינוי הנהגתו נגע אך ורק לענין הלבוש, אולם בכל הנוגע להנחת הידיים זו על גב זו - היה רב כהנא נוהג תמיד ללא שינוי כרבא. אכן כך נפסק להלכה (טור וב"י שם), כי יש למתפלל לחבוק את ידו הימנית על זו השמאלית. דגש מיוחד ניתן בפוסקים להימנעות מוחלטת, על כל פנים, מהנחת הידיים על חלציו, הן משום שהוא דרך יוהרה (רמב"ם הלכות תפילה ה, ד) והן כיון שרואה הדבר כאילו עומד המתפלל בקלות ראש (ב"י שם).

מודגש בפוסקים (דרכי משה שם א) כי התנוחה הרצויה היא דוקא באופן בו חובקת יד ימין את שמאל, ולא להיפך, ויש להיזהר בכך ביותר. בטעם הדבר כתב הבית יוסף כי תנוחה זו מורה על כפיית היצר הטוב [המכוון כנגד ימין] את היצר הרע [המכוון כנגד שמאל]. ואילו הרמ"א (דרכי משה שם) כי בכך מורה המתפלל על הכנעת מידת הדין למידת הרחמים.

המגן אברהם (א"ח צה, א) הביא הנהגות שונות בדין זה, וכתב בשם האריז"ל: "שיכניעו זרועותיהם על לבם ימנית על שמאלית... שיהא הפרק האמצעי משתי זרועות נגד פני המתפלל, והרמ"ק ז"ל היה אומר לכוף האגודל בתוך פית יד".

התפילה, ככה אדיר של חיבור לא-ל היושב במרומים וזמן מיוחד של התייחדות כל יהודי עם קונו, אביו שבשמים, מקבלת משנה תוקף וכן עצום שבעתיים כשהיא נעשית במנין, יחדיו עם יהודים שנוספים שהתגבשו והתלכדו למקשה אחת שכולה שבח והודיה, תפילה ותחנונים להש"ת.

לא בכדי מעידים חז"ל (ברכות ו, א) כי עשרה המתפללים - שכינה עמהם, ולא זו בלבד שהיא שורה במקום אלא שהיא עוד מקדימה וממתינה להם. נשווה בנפשנו - הקב"ה יורד עד אלינו, ממתין לתפילתנו ואוזניו כרויות לשמוע את שיחנו!

בפרשתנו אנו מוצאים את ההבטחה האלקית (כג, כה): "וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹקֵיכֶם וְנָבְרָךְ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֶת מִימְךָ וְהִסְרִיתִי מִחַלְה מִקְרָבְךָ", ופירוש מיוחד ומתוק מדבש מצאנו לכך בספר הקדוש מאור ושמש.

עד כדי כך נחשבו דבריו הקדושים בעיני צדיקי הדורות, שהגיע הדבר לכדי הוראה מפורשת מאת הרה"ק החלקת 'יהושע' מביאלא ז"ע לבני החבורות, כי יעסקו בבתי המאור ושמש הללו ויתבוננו בהם דרך קבע, בחבורה ובכבוד ראש.

אם כי לא מדובר במשפטים ספורים, אולם ראוי ונכון להעמיק בדברים ולו רק בשל העובדה שהם מהווים פנינת חמד רוחנית, מקור בלתי נדלה לחיזוק בעיני התפילה בכלל והתפילה במנין בפרט. הנה לנו דבריו הקדושים, הלוהטים כגחלת ומשלהבים נשמת כל איש ישראלי:

"ונראה בזה, דהתורה הקדושה למלמד אותנו איך לעבוד את הש"ת... עיקר עבודתו ה', הוא, שישתתף האדם עם הציבור בכל הענייני העבודה, הן בתורה והן בתפלה. ולא בד בבד, כמו שאמרו חז"ל (ברכות סג, ב): 'הָרַב אֶל הַבְּדִים' (ירמיהו נ, לו) - חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שעוסקים בתורה בד בבד", רק צריך שישתתף עם הציבור. ובפרט בשעת התפלה, צריך כל אדם לזיזוהר מאד מאד להתפלל עם הציבור יחד."

כאן באה הבטחה מפורשת מפי איש האלקים: "ואם מתפלל עם הציבור - יהיה מובטח שפרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום ברווחה, וברכה תהיה מצויה במעשי ידיו. ועל ידי תפלת ציבור, יכולים לבטל כל הגזירות קשות ורעות רחמנא ליצלן".

רבנו מוסיף ומלמד אותנו כי ההבטחה והבטחה המיוחדת הזו טמונה ממש כאן, בפרשה, וכך הוא כותב: "וזהו פירוש הפסוק 'וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹקֵיכֶם', פירוש לשון רבים, ואיזוהי עבודה שהיא בלב - הווי אומר זו תפלה (תענית ב, א). ואמר הכותב - אם תעבדו ביחד את ה' אלקיכם, דהיינו שתתפללו יחד עם הציבור - 'וְנָבְרָךְ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֶת מִימְךָ', פירוש, שיברך את פרנסתך, שתהיה לך פרנסה טובה ורחבה. גם 'וְנָבְרָךְ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֶת מִימְךָ' קאי על התורה, אם תתפללו עם הציבור - תשיגו השגות התורה."

נכנס פעם הרה"ק ר' שמחה יששכר בער מציעשנוב ז"ע לבית המדרש, לאחר שעת התפילה, ומצא שם אברך בן עלייה עומד ומתחטא לפני קונו בדביקות יתירה בתפילה.

'הייתכן הדבר' תמה הרבי ופנה אליו בגערה, 'להתפלל ביחידות וללא מנין?' האברך לא נותר ללא מענה. 'גם ר' חנה מקאלאשיץ, שאר בשרו של הרבי, מתפלל לעתים ביחידות' טען מנגד.

נענה הרבי כמעט בקפידה, נש משלו ויאמר. 'הדרך המובילה לשינאווא, אל אבי הגדול הרה"ק משינאווא ז"ע, לא היתה סוגה בשושנים. אדרבה, על החסידים המכתימים רגליהם להסתופף בצל הרבי היה לעבור כמה וכמה תחנונים, וזו יותר מאתגרת מרעותה, על מנת להגיע לשינאווא בסופו של דבר.'

ראשית היו עולים על הרכבת המובילה לעיר טרענטש, שם הועידו פניהם אל הנהר הגדול הסמוך לעיר והצטופפו בתת-תנאים על ספינה שעתעביר אותם לגדה שממול. לאחר חציית הנהר, נדרש מהם לשכור עגלה מקרטעת ועלוכה - בהתאם לתקציב הדל אותו נשאו בצקלונם ובצירוף כמה וכמה חסידים על מנת לחסוך בהוצאות, ולהיטלטל בה עד שינאווא הרחוקה כברת דרך מהנהר.

'המצב היה שונה בתכלית' המשך הרבי, 'כשהיה מופיע על גדת הנהר גביר אדיר ונגיד חשוב כמו ר' משה ווקסלר מטורנא'. הלה ידוע היה כאוהב ותומך רבנו, בעל ממון אשר עסקיו חובקים עולם ויכולותיו הכספיות עולות על כל דמיון.

ר' משה יכול היה לשכור לבדו כרכרה רחבת ידיים ונעימה לשיבה, לנסוע בה בשלווה עד שינאווא מבלי להזדקק לחברתם של אחרים או לנשיאתם בנטל התשלום.

'הרבי מקאלאשיץ' הטעים הרבי, 'הינו כאותו גביר, אשר אינו זקוק לחברתם של אחרים על מנת להגיע למחוז חפצו. אך עבור פשוטי עם כערכנו, אין די בכך. אנו מוכרחים להמתין עד שיתאספו יהודים נוספים, לצרף אום ל'מסע' התפילה ורק כך נוכל להשיג את המטרה הנעלית!'

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד קודם

זה להמתין עד בוש?

"ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (כג, יט), מצווה עלינו התורה הקדושה בפרשה. ואימתי זוכה יהודי לקיים מצווה זו? על כך נאמר בחז"ל (תלמוד ירושלמי ביכורים פ"א א'): "אין מביאין ביכורים קודם לעצרת".

נחשוב על זה.

יהודי יוצא לפרדס, מביט סביב ורווה נחת. הוא רואה תאנה שביכרה, ניגש אליה ומלטף אותה בחביבה, מעניק לה את הכבוד הראוי וכורך עליה גמי, מייחד אותה למצוה.

נו, כעת לירושלים? ממש לא. עליו להמתין, לפעמים חודשים ארוכים, עד שיבוא הזמן הראוי לקיום המצווה. או אז הוא ימלא טנא ובו תאנה זו לצד רעותיה האחרות משבעת המינים, יעטר אותן כראוי ויעלה אותן לירושלים ברינה.

אולם למרות העיכוב המדובר, מבהירה לנו התורה למען הסר ספק: "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך". גם כשמגושגת מנחה שכזו, לאחר פרק זמן משמעותי ואף שכך ציוותה התורה, היא אמורה להיות 'ראשית ביכורים', משהו מיוחד במינו.

על אחת כמה וכמה כשמדובר במצווה אותה אשר חובה עלינו לקיים מוקדם ככל האפשר, כזרזים המקדימים למצוות. ניחא אם היינו מקיימים אותה, גם אם באיחור, אך לכל הפחות כמנחה נאה ומהודרת וכראשית ביכורים, גם זה היה 'בדיעבד', אך לכל פחות היה בזה משהו. אולם לצאת קרח מכאן ומכאן? להתאחר, ועדיין לאחוז בדרגה הפשוטה בה אנו אווזים בתפילה? אי וואבוי!

קרבת אלוקים
לאורם של גדולי הדורות

התורה כדרכו, אולם רגע קט טרם פתח את הגמרא חדרה לאוזנו יבבה החרישית, בכי חנוק וקורע לב שהתפשט בחלל.

לא נדרש יותר ממבט קל כדי להבין מיהו הבוכה.

'רבנו של עולם' נשא הלה תחינתו לפני אביו שבשמים, 'הלא יודע הנך כי כל חשקי לעסוק בתורתך הקדושה, לדבוק בה ללא שיור ולהבינה כפאות, ואכן לשם כך בחרתי בעילוי הנודע כחברותא, למען נוכל להתעלות יחדיו.'

'האם רק בגלל כישרונותי הדלים' קולו עלה בזעקה, 'לא אוכה לך?'

כך המשיך הנער להתחנן, לשפוף שיח דומע לפני היושב במרומים, ולימים התברר כי אכן פילסה לה תפילתו התמה דרך למעלה, השמימה, ופעלה את פעולתה לא רק עבורו - כי אם עבור כל כלל ישראל שזכה לאורו.

'איני יכול לגלות לכם מי הוא אותו תלמיד' אמר הרב מפוניבז', 'אשר למותר לציין כי תיכף לאחר מכן ניגשתי והצעת לי לחבור שוב לחברותא.'

'אולם זאת אומר לכם, כי הוא צמח והיה לגדול הדור ממש' המשך וגילה, 'עד כדי כך שאף אני, בבואי להכין שיעור, איני ניגש לסוגיא טרם שלמדתי את חידושי בענין!'

סיים הרב מפוניבז' את הסיפור המפעים וירד ממקומו בהיכל הישיבה, מועיד את פעמיו לביתו כשהוא מלווה באחד מחשובי תלמידיו, אשר לימים נודע בתורה של רחובות ואחד מגדולי הדור בעצמו - הגאון ר' שמחה הכהן קוק זצ"ל.

'לא אוותר לרב ולא אניה לו להיכנס לביתו' הודיע התלמיד במפתיע בהגיעם לבית הרב, תוך שהוא נועץ את רגלו בין הדלת למשקוף ומבהיר כי כוונתו רצינית ביותר, 'עד שיגלה לי מי הוא אותו גדול הדור!'

כשראה הרב כי תלמידו נחוש בדעתו ואינו מותיר לו ברירה, נאלץ לגלות את אוזנו בדבר זהותו העלומה של אותו גדול.

כעבור כמה עשורים, כשתלמיד פלוני חזר על אותו תרגיל כלפי רבו ר' שמחה, לא יכול היה לכבוש עמו את הסוד, וכך נודע לכלל ישראל סודו המיוחד של התלמיד חלש הכישרונות שהפך לגאון עולם, בעל התפילה הזכה ששינתה את חייו, הלא הוא הגה"ק ר' אלתן וסרמן זצ"ל הי"ד.

מעשה מפעים סיפר הרה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א, אשר יש בו כדי ללמדנו עד היכן מגיע כוחה של תפילה מעומק לב. את המעשה סיפר לראשונה הגאון ר' יוסף שלמה כהנמן - הרב מפוניבז' זצ"ל, וככל שהשתלשלו הדברים וחלפו הדורות כך התפתחה העלילה וחשפה טפח אחר טפח אודות הסיפור המופלא.

היה זה בימי חורפו של הרב מפוניבז', בעוד מסתופף בין כתי הישיבה הרמה בעיירה מיר ועושה לילות כימים בעמל התורה, בחשק ובהתלהבות שאין דומה להם.

לצד שקדנותו הנודעת ויראתו הקודמת לחכמתו, שאיפותיו הרוחניות הכבירות והעובדה שהנער הצעיר בו לכל ענייני העולם ועשה תורתו קבע וכל השאר אף לא עראי, עוד נודע בשערים כעילוי בעל כשרונות נדירים, זכרון מופלא ותפיסה חדה ביותר.

ביום מן הימים הוצע לנער העילוי ללמוד בחברותא עם אחד משקדני הישיבה, בן עלייה אשר כל מגמתו היתה בתורה, והוא אכן נעתר לכך בשמחה והחל לצלול יחד עמו בעומקה של סוגיא.

דא עקא, מהר מאד התברר לרב כי בכל הנוגע ליעומקה של סוגיא, קיים הבדל כלל לא דק בין העומק אליו הוא צולל - לבין זה אליו מגיע החברותא אך בקושי. אם כי היה החברותא בעל חשק עז ורצון טהור לקנות את קנייני התורה והיה עמל על כך ללא שיעור, אולם בכל הנוגע לכישרונות - הוא היה בינוני ומטה. רחוק מאד וכלל לא השוואה לכישרונותיו של העילוי הנודע.

לא נותרה לו אפוא כל ברירה, וכעבור תקופה קצרה הוא ניגש אל החברותא, ברגישות ובעדינות המתבקשים, והודיע לו כי דרכיהם נפרדות. הוא חושב שהחיבור הזה מונע משניהם גם יחד להתעלות איש בדרכו, ולפיכך הוא נפרד ממנו על אף הצער שבדבר.

השיחה הלא-נעימה הזו התקיימה ביום שישי, וכבר ליל שבת קודש התרחש ההמשך הבלתי צפוי והמרגש כל כך.

העילוי מפוניבז' נכנס לבית המדרש, ברצותו להקדיש את שעות ילל שבת לעמל

מילתא חדת"א

פני תפילה מלקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

ההתקשרות לאבות

מכלל ההכנה לתפילה להתקשר בכח האבות הקדושים אשר תקנו לנו את שלשת התפילות, וביותר בעת רצון וקבלת התפילות הוא הזמן להזכיר כחם של האבות, וכמו שכתב בקדשת לוי (ליקוטים ד"ה ואני תפילתי) וְאֲנִי תַפְלִיתִי רָמְזוּ לְמַדְתּוֹ שֶׁל אֲבֵרָהּ אֲבִינִי, כִּי תַפְלָה לְשׁוֹן הַתְּחַבְּרוּת מֵתוֹךְ אֲהַבָּה, וְזוֹ הִיא מִדְתּוֹ שֶׁל אֲבֵרָהּ זָרַע אֲבֵרָהּ אֲהַבָּה (ישעיה מא ח), 'עַת רָצוֹן' רָמְזוּ לְיִצְחָק אֲבִינוֹ שְׁמִדְתּוֹ הוּא הִרְאָה, כִּי הַעוֹבֵד מִרְאֵה דָרְכּוֹ לְעַמְד מְרַחֵק וְאֵין לוֹ קֶרֶבָה כִּי אִם בְּעַת רָצוֹן, בְּאֵמַת יִשְׁעָךְ זֶהוּ מִדַּת יַעֲקֹב שְׁנֵאֲמַר בּוֹ (מִיכָה ז כ) 'תִּתֵּן אֶתְּךָ לְיַעֲקֹב'.

פתחו לי פתח

עקר התחלת כל דבר הוא להכין עצמו כדי לזכות לקדשה היורדת מן השמים, כמו שפרש בפנים יפות (פר' צו) שהתורה נמשלה לאש כפתוב (ירמיה כג ט) 'הלוא כה דברי פאש', וכמו שבעבודת הקרבנות היתה המצוה להקדים תחלה אש מן ההדיוט כדי שתרד עליה אש מן השמים, כך גם בעבודת האדם כפי מה שמעורר עצמו מלמטה כך זוכה לתוספת התעוררות משמים, וכמו שאמרו (שהש"ר ה ב פתחו לי פתח כהדה של מחט וכו', וכיון שאדם פותח ומביא אש מן ההדיוט, מסייעים אותו באש של מעלה - אש אוכלה אש.

מצות אנשים מלמדה

כל דבר שבקדשה צריך להקדים לפניו הכנה ויגיעה, בבחינת 'דע את אלהי אביך ועבדהו' (דה"א א' כח ט), להיות עבודת ה' מתוך ידיעה, ולא לקיים המצוות בדרך רגילות כמצות אנשים מלמדה, וזהו שגזרנו בלשון הכתוב ובקשיתם משם את ה' אלקיך ומצאתה כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, וזהו ענין הדרשה האמור כאן, שיהיה האדם דורש ומבקש ומשתוקק להכין עצמו להיות ראוי לעבודת ה', ועל ידי זה יזכה שיהיה ה' מצוי לו בכל זמן שיבקש קרבנו, כי תהיה הדרשה שלמה בכל לב ונפש.

ואכן זו הדרך בתפילה, חז"ל (ברכות ד:) תקנו לבקש קדם התפלה 'אדני שפתי תפתח', כי לא כל אדם זוכה להתפלל כראוי לפני ה', וצריך לבקש שנהיה ראויים להתפלל לפניו. ובהו פרש הפנים יפות את לשון הכתוב (דברים ד ט) ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאתה כי תדרשנו, שבתפילה צריך לבקש סיוע מה' יתברך שתהיה התפלה שגורה בפניו, ואז אפשר להתפלל באופן שתתקבל התפלה כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. ועל פי זה יש לפרש הכתוב (ישעיה סה כד) 'והיה טרם יקראו ואני אענה', שקדם קריאתם בתפילה הקדוש ברוך הוא עונה על תפלתם שקדם התפלה, שמבקשים להיות ראויים להתפלל לפניו, ואחרי שנגענו להיות ראויים אזי הם עומדים להתפלל לפניו.

ר' משה חיים אפרים מסדליקוב בעל 'דגל מחנה אפרים' ז"ע את לשון הפסוק (כג, כה): 'ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרת י מחלה מקרבך'.

פסוק זה בא לתרץ קושיא עתיקה זו - כיצד ייתכן שיעשה לחמו של האדם, היינו פרנסתו, וכיצד יתברכו מימיו? הלא היא התורה המשולה למים, אם יעסוק כה הרבה בעבודה שבלב זו תפילה?

על כך משיבה התורה הקדושה - אם אתה תעשה את חובתך בעבודת התפילה: 'ועבדתם את ה' אלקיכם', אזי הקב"ה ידאג ליתר הדברים, הוא קיים כן: 'וברך את לחמך ואת מימך', הלא הם הפרנסה והתורה.

חכמינו ז"ל מעידים (ברכות ל, ב) אודות החסידים הראשונים, אשר נהגו לשהות שעה קודם התפילה, להתפלל במשך שעה ולשהות בנוסף שעה לאחר התפילה. תמהה הגמרא: 'וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום לתפילה. תורתן היאך משתמרת ומלאכתן אימתי נעשית?' אלא מתרצת הגמרא: 'מתוך שחסידיהם הן, תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת'. על פי דברי חז"ל אלה מבאר הר"ק

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בעניי תפילה

מועד לאמירת 'משיב הרוח'

או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת". על אף המשמעות הנראית לעין מתוך הפסוק - לפיה השור הפוך להיות מועד דווקא במידה ונגח בשלשה ימים בזה אחר זה, לדעת התנא רבי מאיר, אם נגח השור שלש פעמים ברצף, באותו יום, כל שכן שהוא מועד בכך. הגמרא (בבא קמא כד, א) מבארת זאת כך: 'ריחק גיחותיו חיוב, קירב גיחותיו לא כל שכן?'.

מכאן מוכיח המהר"ם מרוטנבורג את שיטתו האמורה, כי אם לאחר שלשים יום של אמירת 'משיב הרוח', בהם יש תשעים תפילות (וכבר העירו הפוסקים שאין זה מדויק, שהרי יש תפילות מוסף הנוספות לחשבון זה, ואכמ"ל), על אחת כמה וכמה שההרגל נטבע באדם אם אומר זאת תשעים פעם ברצף.

הלכה היא כי חובה לחזור לראש התפילה במידה ושכח להזכיר גבורות גשמים, ואף אם מסופק שמה שכח, אולם במידה וחלפו שלשים יום מעת תחילת אמירת 'משיב הרוח' אין צריך לחזור אם מסופק, כיון שמוחזק שלא שכח כיון שהתרגל לאומר.

בטור בהלכות תפילה הובא פסק הלכה מעניין בענין זה, וזו לשונו (או"ח קיד): 'וזהר"ם מרוטנבורק [מהר"ם מרוטנבורג] היה רגיל לומר בשמיני עצרת ברכת 'אתה גבור' תשעים פעמים עד 'משיב הרוח ומוריד הגשם', כנגד שלשים יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום, ועכשיו אם היה מסופק אין צריך לחזור'. זאת על סמך הנאמר בפרשתנו (כא, ט): 'ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועיד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש

מאמין באמונתם ח"ו. בהתאם לכך, אף במידה והוא מתפלל בתוך בית הכנסת, אין לו להתפלל לכיוון אחר. ומאידך, אף אם מתפלל מחוץ לבית הכנסת, במידה והוא פונה לכיוון אליו פונים שאר המתפללים אין בכך חיסרון.

לעומת זאת, רבנו יצחק הזקן סבור (תור"י שם בשמו) כי שורש האיסור נעוץ בשני הטעמים הבאים - העובדה שהוא מתפלל מחוץ לבית הכנסת, וזאת שהוא מפנה את גבו לבית הכנסת, לפיכך, לדעה זו - אף אם פונה לאותו כיוון של שאר המתפללים יהיה אסור הדבר כל עוד הוא נמצא מחוץ לבית הכנסת. וכך גם לאידך גיסא - אם מתפלל בתוך בית הכנסת, אזי אין כלל הבדל לאיזה צד הוא מתפלל.

נידון בפני עצמו דנו, בנוגע לאדם המתפלל אחורי בית הכנסת, אך במקום המוקף מחיצות ומחובר לבית הכנסת, כדוגמת העזרות ושאר חדרי בית הכנסת הסמוכים לו - האם נחשב הדבר כביכול הוא מחובר לבמבנה בית הכנסת ובכך מצטרף לשאר המתפללים שבפנים, או שמא לא.

רבנו האי גאון (הובא בבית יוסף או"ח צ) סבור כי אין נחשב מקום שבו חלק מבית הכנסת, ולכן אל לו לאדם להתפלל במקום שבו הוא אינו מפנה את פניו כלפי הכיוון אליו פונה בית הכנסת. ואילו הרמב"ם חולק על כך ונוקט להלכה (הובא בב"י שם בשם תשובות הרמב"ם) כי מקום המוקף מחיצות ומחובר לבית הכנסת נחשב כבית הכנסת לענין זה, ומותר להתפלל בו לאיזה כיוון שיחפוץ.

בנוגע לאיסור לעבור מאחורי בית הכנסת מסייג אביי וקובע כדלהלן. ראשית, האיסור חל אך ורק במידה ואין כניסה נוספת לבית הכנסת, שהרי במידה ויש כזו - ניתן להניח כי העובר מאחורי בית הכנסת מתעתד להיכנס דרך הכניסה האחרת.

בנוסף, אם אותו אדם סוחב משא על כתפיו, הוא מניח תפילין או שניכר כי הוא אף לדרכו, אין תקף איסור זה. זאת כיון שאם מתקיים אחד התנאים האמורים, עצם העובדה שאין הוא נכנס להתפלל בבית הכנסת - אין בה כדי להעיד על כפירתו בתפילת הציבור, אלא ניתן לתלות זאת בסיבה אחרת.

לגבי האיסור להתפלל אחורי בית הכנסת, מגבילה הגמרא איסור זה וקובעת כי הוא חל רק אם אין המתפלל ניצב כלפי אותו כיוון אליו מתפללים השאר, אולם במידה וכן - הרי הדבר מוכיח כי הוא כוונתו להתפלל לאותו א-ל אליו מתפללים כולם, ובוודאי שאין בכך משום סממן כלשהו לכפירה.

עיון יסודי יותר בגדר וטעם האיסור, מהווה נידון רחב בראשונים אשר לו השלכה הלכתית ונפקא מינה לדינא. לדעת רש"י (עיי"ש ובתור"י בשמו), שלש נתונים גורמים לאיסור - העובדה שהוא מתפלל מחוץ לבית הכנסת, הכיוון אליו הוא מתפלל המנוגד לכיוון אליו פונים שאר המתפללים, ותנוחתו עם אחוריו כלפי בית הכנסת. כל שלושת האיסורים יסודם אחד - העובדה שהוא חלוק משאר המתפללים ומראה בכך כביכול אינו

לשכנני תדרשו

פולמוס, דרישה וחקירה בנושא התפילה

מצאנו בחז"ל אזהרה חמורה ביותר ולצידה ביטוי חריף בנוגע לעובר על אזהרה זו (ברכות ו, ב): "אמר רב הונא, כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע". כך גם ציווה האמורא רבא את בניו (שם ה, ב): "ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל".

עד כדי כך חמור הדבר, שמספרת הגמרא אודות אדם שניצב מאחורי בית הכנסת, ועבר לצידו אליהו הנביא אשר התגלה לעיניו לו בדמותו של סוחר ערבי. גער בו אליהו: 'וכי ישנן חלילה שתי רשויות - שהינך פונה לכיוון אחר? תיכף שלף אליהו חרב והרגו.

טעם האיסור, ביסודו ועל פניו, נעוץ בכך שמיקום האדם מאחורי בית הכנסת מורה כביכול על כפירה מצד האדם ח"ו, שהרי הוא מראה עצמו כמתפלל לכיוון שונה משאר המתפללים, או לחילופין שהוא מדיר רגליו מלהתפלל בבית הכנסת.

על אף האמור, כבר בסוגיית גמרא מצאנו שסייגו חז"ל את האיסור והגבילו אותו וכמה היבטים, וכך גם הוקדשה לענין ייעה נרחבת בדברי הפוסקים, המנדיירים את האיסור במדויק ומבררים אותו לאשורו. על כך בהרחבה, במאמר הבא.

נפתח בהגבלות שהובאו בגמרא.

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

אם כי כוונת התורה, על פי פשוטו של מקרא בפסוק (כא, ב): "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי" היא 'במידה ותקנה עבד עברי', אולם האור החיים מפרש זאת בדרך דרש באופן אחר, וזו לשונו: "אולי שִׁכְנִין לומר שאם יהיה לַפְּנִי לְקִנּוּת עֶבֶד פְּנֵעִי וְעַבֵּד עֲבָרִי, יְקִידִים הַעֲבָרִי. וְזֶה שִׁיעוּר הַכְּתוּב, כִּי תִרְצֶה לְקִנּוּת עֶבֶד תִּקְדִּים לְקִנּוּת עֲבָרִי, וְלֹא תֵאמַר אֲקַנְהָ עֶבֶד שְׂאֵעָבֹד בּוֹ עַד עוֹלָם, וְלֹא אֲקַנְהָ עֶבֶד שְׂאֲחָר שֶׁשׁ שָׁנִים אֲשַׁלְחֶנּוּ".

למעשה מקור הדברים במדרש (מכילתא דרשב"י כאן, וכן בספרי פרשת ראה): "מנין כשתהא קונה לא תהא קונה אלא עבד עברי, תלמוד לומר 'כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי'".

יסוד דומה מצאנו בתשובות הרמ"א (סי' ט) ובתשב"ץ (ח"ג סי' קנא) שכתבו כי אף במקרה בו נכרי מוזיל את מחירו של חפץ מסוים, חל חיוב להעדיף ולרכוש דווקא אצל יהודי, מחמת ציווי התורה (ויקרא כה, יד): "או קנה מִיַּד עַמִּיתְךָ".

בענין זה האריכו האחרונים (חתם סופר חו"מ סו"ס עט, תשובות תועפות ראם או"ח סי' כב ועוד) ודנו, לאור דברי התוספות (עבודה זרה כ, א ד"ה ר"מ) שדווקא בהבדל מועט במחיר יש לבכר את היהודי, אולם במידה והפער משמעותי יותר אין חיוב לקנות אצל היהודי. המהר"ם שיק העלה להלכה, כי במידה ומדובר בתגר הקונה ומוכר למחייטו - אין מוטל עליו חיוב להעדיף לרכוש אצל יהודי ולספוג את הפער במחיר על חשבונו, אולם אם הרכישה אצל היהודי מהווה רק טרחה גדולה יותר - חובה גמורה היא לקנות דווקא אצל היהודי.

נהגת כאחרון המופקדים ועשית לעג וקלס מבריאותך בתקופה זו". הלה לא הבין. 'לא אמרת, דוקטור, שאורח חיים בריא אינו בשבילי בתקופה זו?' 'ציינתי בפניך שאינך זקוק ללעוס עלים ולחיות על נבטים בשביל להחלים, אך מכאן ועד הפקרות מוחלטת ואורח חיים כמו שלך?! שומו שמים!' 'המנוח שמר על אורח חייו ציין מאן-דהו בהלוויה בעגמומיות צינית, 'ובדיקו זה מה שמנע ממנו את אורך חייו'.

האם הכל נדרש מאתנו?

פרשתנו פותחת בציווי אלקי מפי הגבורה למשה רבנו (כא, א): "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לַפְּנֵיהֶם", ומכאן והלאה אנו לומדים דינים, הלכות ומצוות הנוגעות במישירן לכל יהודי באשר הוא במישורים שונים בחיים, בעיקר בתחום שבין אדם לחברו.

רבנו האור החיים מתייחס בפירושו ללשון 'אֲשֶׁר תִּשִׂים לַפְּנֵיהֶם', ואלו דבריו: "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לַפְּנֵיהֶם בְּתוֹרַת שְׁהֵם חוֹבֵת גְּבֵרָא, לְדַעַת אֵת אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ, וְזוֹלַת זֶה אֵינֶם בְּנֵי בְרִית הַתּוֹרָה. הַמִּשְׁלַל בְּזֶה, אִם לֹא יָדַע שְׂאֵסוֹר לֶאֱכֹל טְרֵיפָה הֲרִי הוּא אוֹכְלָהּ, וְכֵן הַדָּם וְחֵלֶב, וּבְמִצְוֹת עֶשֶׂה פֶסַח מִצֵּה וּמִרֹר, שְׁבִיתַת יָמִים הַמְּקוֹדְשִׁים, הֵן אֵלֶּה יִתְחַיֵּב לְדַעַתָּם".

"וַיֵּשׁ בְּחִינָה אַחֲרָת, כְּמוֹ שֶׁתֵּאמַר דִּינֵי טוֹעֵן וְנִטְעֵן, הַלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחוּדֵשׁ, הַלְכוֹת קִרְבָּנוֹת וְכִדּוּמָה. הָאֲמַת כִּי חוֹבֵת יְדִיעַת הַתּוֹרָה לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא יִגְרַע מִצְדִּיק עֵינֹו אִם יִחַסֵּר יְדִיעַתָּם, כֵּל שֵׁשׁ בִּישְׂרָאֵל גְּדוֹלִים שֵׁיִשְׁפֹּטוּ וְיִקְדְּשׁוּ וְיֹרֵדוּ מִשְׁפָּטִים לְיִשְׂרָאֵל. וְנִתְחַכֵּם ה' לומר כאן 'אֲשֶׁר תִּשִׂים לַפְּנֵיהֶם', לומר כי דִּינֵים אֵלוֹ יִתְחַיֵּבוּ בְּשִׁמְעָתָם כֵּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, שְׁזוֹלַת זֶה אֵין הַקּוֹנֶה מִכִּיר בְּשַׁעַת הַקִּנּוּן לְדַעַת אֵת אֲשֶׁר יִקְנֶה, וְגַם אֵין הַנִּקְנֶה יוֹדֵעַ כִּי ה' שֶׁחֲרָדוֹ אַחַר שֶׁשׁ שָׁנִים לְתוֹבֵעַ הַתּוֹבֵעַ, וְגַם הַשּׂוֹפְטִים לֹא יָדַעוּ כֵּל קוֹנֶה עֶבֶד הַלְוִיָּעוֹ כִּי חַיִּב לְשַׁלְּחוֹ. וְלִזֶּה אָמַר 'אֲשֶׁר תִּשִׂים לַפְּנֵיהֶם', כִּי מִשְׁפָּט זֶה הוּא מִהֶמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צְרִיכִין לְשׁוֹם כּוֹלָם".

בדבריו אלה, כך נראה על פניו, קובע האור החיים הקדוש כי ישנם חלקים בתורה המיועדים יותר לרבנים ומורי הוראה, ופחות להמון העם. הוי אומר - ישנם הבדלי מעמדות מסוימים הנגזרים מדרגתו הרוחנית ושיעור קומתו הרוחנית של האדם, ועל פיהן נקבע עד כמה ובאיזו מידה שייך כל חלק בתורה הקדושה אליו באופן אישי.

אולם לעומת זאת, בסוף הפרשה נאמר (כג, יג): "וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ", וכאן עומד האור החיים דווקא על הדגשת הכתוב: "וּבְכָל". וזו לשונו: "טעם אומרו 'וּבְכָל' וגו' תשמרו' ולא אמר 'וְכָל אֲשֶׁר וגו' תשמרו', יְכַיֵּן לומר על דרך אומרים 'ל' (מכות כג, ב) כִּי מִנּוּן מִצְוֹת עֶשֶׂה הֵם רמ"ח, כְּנֶגֶד רמ"ח אַבְרָהִים שֶׁל אָדָם, וּשְׁסִ"ה לֹא תַעֲשֶׂה הֵם כְּנֶגֶד שְׁסִ"ה גִּידֵיו (וזה"ק ח"א קע, ב). והוא מה שרמזו שלא יאמר אדם אֲקִיָּים כִּי וְכָךְ מִצְוֹת וְיִסְפְּקוּ לְשִׁמְרָתִי, לִזֶּה אָמַר 'וּבְכָל אֲשֶׁר' וגו', פִּירוּשׁ, בְּכָל הַמִּצְוֹת תִּהְיוּ נִשְׁמְרִים, וּבְחֲסֵרוֹן אַחַד מֵהֶם תִּחַסֵּר הַשְּׁמִירָה לְאוֹתוֹ אֲבָר הַמְּכֹוֹן לָהּ".

שולחן שבת עם האור החיים

הרופא הביט נכחו, דפדף באוגדן הדפים שבידיו והמהם, הברות שפשוטן נהיר למלומדים ופרופסורים בלבד יצאו מפיו לסירוגין, ורק כעבור דקות מספר הוא הואיל להתייחס לעובדה ששוכב כאן פציינט ולצידו משפחה, והם ממתנינים במתח למוצא פיו.

מבט לא ברור מעל המשקף הממוקם אי שם בשליש החתון של החוטם. 'ודאי שמעת על החיידק שמסתובב כעת', ספק קביעה - ספק שאלה.

הוא לא המתין לתגובה.

'אז זהו, נדבקת. ולא עכשיו, אלא לפני כמה שבועות, והנגיף התפשט זה מכבר והספיק לעשות שמות בגופך', ציין בטון יבש, מונוטוני. 'מה שאתה חווה כעת הינו הסימפטום בלבד, התסמינים המופיעים בשלב המאוחר, בו - למעשה, לעולם הרפואה אין מה להציע'.

'רק מה, יש כרגע טיפול ניסיוני' המשיך הדוקטור, הפעם בנימה קלה של אופטימיות, 'יקרה במיוחד וכמובן שאינה כלולה בסל התרופות'.

הנהגונים נמרצים מסביב הבהירו לו כי בהחלט יש על מה לדבר.

כאן החלה הרצאה ארוכה, מתישה למדי ועמוסת נתונים והנחיות. על המטופל לקחת תמחיל מורכב ומסוים מאד של תרופות, חלקן בבוקר וחלקן בערב, ולכל אחת מהן גלוות הוראות קפדניות והנחיות ברורות ומדויקות.

'וחסה? ונבטים?' המבט המתחנן, המאויים-משהו, הבהיר לרופא כי הפציינט אינו חובב, בלשון המעטה, את אורח החיים הבריא שתפס תאוצה לאחרונה. לא, הוא לא ממש מכור לשיקויי בריאות ועלים בלתי-נהירים, אינו נמנה על כוססי הזרעונים ואת הלחם שלו הוא אוהב לבן, סוכרתי, פחמימה טהורה.

'עזוב' הניף ידו בביטול, 'הטיפול נקודתי ומתמקד בבעיה הנוכחית'.

שמע המטופל, והפנינים. יותר מדי.

אך עזב הדוקטור את המקום, והיד הושתה כמו באוטומט לעבר הטלפון. 'שני מגשים, עם יתים ופטריות. ותוסיף גם קולה'. רגע לאחר מכן הוא תפס את עצמו, ותיכף התקשר לתקן את ההזמנה: 'בעצם, שלשה מגשים'.

'הרופא מאשר' קרץ באושר לבני המשפחה, מתעלם במוצהר מהמבטים הביקורתיים, הרחמניים, הבזים לחולשתו.

לביקור הבא אצל הרופא הוא כבר הגיע שליו יותר, בשרני בהרבה.

'מה יהיה?!' הדוקטור הביט בצילומים ובתוצאות הבדיקות ולא הבין מה קרה. איפה טעה. 'נטלת את התרופות בזמן? לפי ההוראות המדויקות שהנחיתי אותך?'

'מה השאלה, ודאי!'

'ואורח חיים בריא, שמרת כמובן' הבליע הרופא קביעה מובנת מאליה.

'תגדיר אורח חיים בריא?'

השאלה לא מצאה חן בעיניו. בכלל לא.

'תגיד לי ששמרת' הפציר בפציינט במבט שהפך ממתחנן למזרה אימים. 'בבקשה תגיד לי שלא השתטית, שלא

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

אלו דברי רבנו, עמוד התורה, המטלטלים כל נפש וממחישים באופן יוצא דופן את אהבת וחשק התורה בה אמור כל יהודי לחוש (דברים כו, ח): **"שֵׁם ה' בְּנֵי אָדָם מְרִיָּשִׁין בְּמִתְקוֹת וְעֲרִיבוֹת טוֹב הַתּוֹרָה, הֵיוּ מְשִׁתְּגִיעִים וּמְתַלְהִטִים אַחֲרֶיהָ, וְלֹא יִחְשַׁב בְּעֵינֵיהֶם מְלֵא עוֹלָם כֶּסֶף וְזָהָב לְמֵאוֹמָה, כִּי הַתּוֹרָה כּוֹלֶלֶת כָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁבְּעוֹלָם."**

נאה היה דורש רבנו, ונאה מקיים. בחייו ייצג נאמנה את הכיסופים, הכמיהה, ההשתוקקות והצמא הבלתי-פוסק לכל דבר תורה, לכל שעה של קורת רוח בעומקה של סוגיא.

מלבד האוצר הבלום אותו הותיר לנו רבנו בספריו - הן 'אור החיים' על התורה והן שאר ספריו, היווה רבנו סמל ומופת בעצמו, דוגמה מהו עמל התורה באמת ובתמים.

כבר מקטנותו כיוון רבנו מעלה, אל המדרגות הנשגבות ביותר ואל רום הפסגה הרוחנית, תוך שהוא מרבה חיילים בתורה ועושה הכל כדי לזכך נשמתו באור החיים. כך מעיד רבנו בעצמו (הקדמה לספרו חפץ ה'): "כי ארכו לי הימים מיום היותי בן י"ג שנים עד היום, והן היום ידעתי כי ידיעתי מכרחת לדעת חכמה ותבונה".

עד כדי כך בערה בקרבו השלהבת היוקדת של אהבת התורה, שלמרות עובדת היותו נכנע בטבעו ומעביר על מידותיו כנגד כל צורריו ורודפיו, כשפגעו הרדיפות המרות עבר ביכולתו ללמוד כאוות נפשו - לא אבה רבנו להבליג על כך.

במרו לבו התבטא: **"לְבִי לְפִי עַל דְּבַר זֶה, מְעִי מְעִי עַל אֲשֶׁר מִנְעוּ בְּנֵי עוֹלָה אוֹתוֹנוּ מֵעֲסוֹק בְּתוֹרַת א-ל חַי, וְלֹא הַתְקַרְרָה דַעְתוֹ עַד שֶׁנִּקַּט בְּלִשׁוֹן חֲרִיפָה בִּיּוֹתֵר: "וְעַל זֶה יִקּוּם יִקּוּם בְּהַתְעוֹרְרוֹת הַתְּבוּנָה הַדִּינִים".**

הערת המערכת

בעלון לפרשת ויצא סופר אודות רבנו, אשר הוכיח מאן-דהוא שלא בירך על המים ובעקבות כך יבש מעיינו, ולאחר שהלה התחזק בענין זה חזר המעיין לנבוע ולפכות כמקדם.

אודות מעשה זה קיבלנו תגובה שיש בה כדי להוסיף נופך מיוחד לסיפור.

שמו של היהודי המדובר היה 'ישועה', ובשעה שהתנה עמו רבנו שיקפיד לברך 'שהכל' ואז יחזרו מעיינותיו לנבוע, הטיב לבאר לו את עומק הענין. הלא נאמר (ישעיהו יב, א): **"וְשִׂאֲבָתֶם מִיַּם בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה"**, והיינו כי יחזור מעיינו של 'ישועה' - אם רק יקיים 'בששון', ראשי תיבות: 'שני ברכות שהכל ובורא נפשות', ודפח"ח.

יישר כח לא. מועלמי על התגובה המעשירה והמחכימה.

תָּאוֹת לְבוֹ נִתְּתָ לּוֹ. אֲךָ לֹא עָמָה, כִּי עָמָה אֵין לוֹ עוֹד בְּעוֹלָם [שהרי מילא תפקידו והשלים ייעודו בזה העולם], **אֲלֵא וְעֵבְדוּ לְעוֹלָם, לְעוֹלָם הַבָּא יִבְחַר בּוֹ ה' מֵהַמְּלָאכִים לְהִיּוֹת לוֹ לְעַבְדֵּי נְאֻמוֹ.**

אם כי מעלה זו אינה שייכת בדרגתם של מרבית בני האדם, אולם יש כאן מה ללמוד ולהפיק לקח ומוסר, גם לאנשים פשוטי ערך כמותנו.

אודות הדין (ש"י"ע או"ח קפ ובמשנ"ב ס"ק יא) כי יש לכסות את הסכין בשעת ברכת המזון, ובטעם הדבר כתבו האחרונים בין השאר שהוא משום מעשה שהיה באותו אדם שבהגיעו לברכת 'בונה ירושלים' דקר את עצמו מרוב צער, תמה פעם אחד מגדולי הדורות - מה לנו ולדין זה, הלא איננו בדרגה זו ואף לא קרובים אליה, ואם כן לכאורה אין החשש קיים לגבינו?

על כך השיב, כי נועד המנהג במטרה לעורר בנו את התשוקה והגעגוע, הידיעה שיכול להיות כזה דבר, כי קיים רגש כזה וחיבור רוחני כה עז לבית המקדש.

כך גם כאן, עלינו לשים לב לדברים ולהתבונן בהם, ולו רק כדי לקבל מעט השגות. להתבטא לאורם של יחידי הסגולה שזכו להעפיל לפסגות רוחניות כבירות אלה ולקנא בהם, פשוט כך - קנאת סופרים.

עלינו להכיר במציאות נעלית זו, לשאוף להגיע לכך. ואם בזכות כך רק נזכה להתעלות מעט, להתרומם טפח וטפחיים מעל המציאות החומרית שסביבנו ולהקדיש רגע של מחשבה לתכלית חיינו וייעודנו בעולם, והיה זה שכרנו.

"יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה וְאִם בְּגִבּוֹרֵת שְׁמוֹנֵי שָׁנָה" (תהלים צ, ה - ו): **"וְאִם אָמַר יֹאמְרֵי הָעָבֵד בּוֹמִירוֹתָיו עַל הָעוֹבְדָה הַמוֹכֶרֶת, הַקּוֹדֶרֶת מִשְׁהוֹ. אֲךָ יַעֲשֶׂה אָדָם שְׂאִין דִּי לוֹ בַּכֶּךְ? זֶה הַמְשִׁתְּקוֹק לְהַמְשִׁיד לַחַיּוֹת, לְהַתְקִיִּים עוֹד וְעוֹד בְּעוֹלְמוֹ שֶׁל הַבוֹרָא יִתְבַּרךְ וְלַעֲבָדוֹ מִתּוֹךְ אֲהַבַת אֲמַת וִירֵאת הַרוֹמְמוֹת?**

על כך משיב האור החיים הקדוש במתק שפתי, ובדבריו על לשון הכתוב (כא, ה - ו): **"וְאִם אָמַר יֹאמְרֵי הָעָבֵד אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדֹנָי אֶת אֲשֵׁתִי וְאֶת בְּנֵי לֹא אֶצְאָה חֶפְשִׁי... וְעֵבְדוּ לְעוֹלָם" מִלְּמַדְנוּ רַבְּנּוּ אֶת הַדְּרָךְ בִּהּ יוֹכֵל הָאָדָם אֲכֵן לַעֲשׂוֹת כֵּן, לִזְכוֹת לִכְךָ.**

וזו לשון קדשו של רבנו: **"כָּאֵן הַדְּוִיעַ הַכְּתוּב עֲבוֹדַת הָעָבֵד, יִשְׂרָאֵל הַמְתַּלְהֵב לְעַבְדוֹת קוֹנוֹ, וְאֵף אַחַר שֶׁאֶפְסוּ כּוֹחוֹתָיו מִתְּאוֹנָה תְּאוֹנָה לְעַבְדֵי הָאֲדוֹן. וְזֶהוּ אֲמָרוֹ 'אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדֹנָי אֶת אֲשֵׁתִי וְאֶת בְּנֵי, שֶׁהֵם הַנְּשִׂמָה וְהַמְצוּוֹת שְׁעוֹשֶׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵינוֹ רוֹצֵה לְצַאת מֵהָעוֹלָם הַזֶּה לְחֶפְשִׁי כְּמִתִּים [ע"י שבת ל, א שְׂכִיּוֹן שְׁמַת הָאָדָם נַעֲשֶׂה חֶפְשִׁי מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמְצוּוֹת]. וְזֶה יוֹרָה עַל הַחֶשֶׁק וְהַתְּאוֹנָה בְּהָאֲדוֹן".**

במידה והאדם מזדכך, מתעלה ומתדבק בא-ל חי, הרי הוא מעפיל לדרגה נשגבת בה כל כולו נכסף ומשתוקק לעבוד את בוראו, לא רק שלא על מנת לקבל פרס אלא הרבה מעבר לכך - הוא אינו חפץ כלל להגיע לעולם הגמול ולקבל שכר על מעשיו. טוב לו כאן - בעבודת עבד קדושה ומרוממת זו!

ממשיך רבנו ומספר אודות ההבטחה האלקית: **"לְאִישׁ כְּפֹה מִבְּטִיחַ הָאֲדוֹן כִּי לוֹ יִקְרָא עָבֵד ה', וְיִמְלֵא תְּאוֹתוֹ**

גם אתם זכותם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או בנדרים פלוס - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

התפילה שהחזירה את בני לחיים

רציתי לשתף את הקוראים בעוצמתה של תפילה בציונו של הצדיק, רבנו חיים בן עטר זצ"ל, בעל ה"אור החיים" הקדוש.

בערב פסח בשנה שעברה, בני שיחיה עבר תאונת אופנוע קשה מאוד. הוא פונה לבית החולים כשהוא מחוסר הכרה, עם פגיעות חמורות: שברים ברוב חלקי גופו, חור בריאה ושברים בצלעות. מצבו היה קריטי, והדאגה ליוותה אותנו בכל רגע.

במשך שבועיים הוא היה מורדם ומונשם. הרופאים נאלצו לבצע ניתוח להחדרת צינור נשימה דרך הגרון, מאחר שלא היה ניתן להנשים אותו בדרך אחרת. הימים חלפו באיטיות בלתי נסבלת, ותחושת חוסר האונים התעצמה. בית החולים הפך לביתנו, עייפים ומודאגים, מייחלים לישועה.

אני גר בעיר במרכז הארץ, שרוב תושביה אינם שומרי תורה ומצוות. עם זאת, בכל יום שיש מתכנסים בבית הכנסת שבשכונתנו כמעט שני מניינים של אברכים, שלומדים יחד בתורתו של האור החיים הקדוש. ה' זיכה אותי להיות שותף בהחזקת אחד האברכים שם.

כששיתפתי את ראש הכולל במצבו של בני, הוא יעץ לי להצטרף לנסיעה לציונו של האור החיים הקדוש בהר הזיתים יחד עם אחד האברכים. שתכנן לנסוע לשם. הוא הבטיח לי: "במקום הקדוש הזה התפילות מתקבלות, ובעזרת ה' תראה ישועה גדולה".

לצער, כיום שתכננתי לנסוע לא הצלחתי להשתחרר מהמחויבויות - גם בגלל מצבו של בני בבית החולים וגם בגלל עיסוקי בחנות. ביקשתי מהאברך שכבר נסע באותו יום שיתפלל בשמי על בני בציון הקדוש.

וכך היה. האברך נסע מוקדם בבוקר והתפלל מעומק הלב, ובשעות הצהריים עדכן אותי שהוא הזכיר את בני בתפילתו. והנה, באותו יום אחר הצהריים קרה נס שלא יאמן: בני פקח את עיניו ואמר: "מה זה המכשירים האלה עליי? תנתק אותם".

הוא דיבר בצורה צלולה לחלוטין, להפתעת הרופאים, שהזיירו אותנו מראש שאם בכלל יתעורר, הוא יסבול מכאבים קשים וממצב של ערפול.

עבורנו היה רומם שזכות הצדיק והתפילה בציונו חוללו את הנס.

כיום, בני עדיין עובר טיפולים ונדרש לשיקום ארוך, אבל העיקר הוא שה' יתברך החזיר אותנו אלינו והעיר אותנו מהתרדמת בזכות התפילה והקשר לצדיק.

אני מסיים בתודה לה' יתברך על הניסים הגלויים שעשה עמנו, ומתפלל שזוכה תמיד להיות מחוברים לצדיק האור החיים הקדוש, שזכותו תגן עלינו ועל כל עם ישראל.

מתיבתא אור החיים

משמע במסכת שמחות (ברייתות מאבל רבתי פ"ג) שאמרו 'שישים זו היא מיתת כל אדם'. ובדברי הראשונים מבואר שגרסו כן גם בדברי הגמרא במועד קטן 'שישים מיתת כל אדם', וכן נקטו הרבה מן המפרשים כדברי רבינו. ובהגהות **יעב"ץ** (מו"ק שם) כתב שגם לפי הגירסא שאמרו 'מיתה בידי שמים' אין הכוונה כמו בשאר מקומות למיתה בתורת עונש, אלא הכוונה למיתה טבעית, ולא אמרו 'מיתת כל אדם' כיון שיש הרבה יוצאים מן הכלל ומתים אחר שישים. וכן מבואר עוד באבות (פ"ה מ"א) שאמרו 'בן שישים לזקנה' וברע"ב (שם) הביא דברי הגמרא במועד קטן שלמדו מן הכתוב 'תבא בכלח אלי קבר' 'בכלח' בגמטריה שישים. ובתוספות יום טוב (שם) הקשה מדברי הגמרא 'שישים' הוא מיתה בידי שמים, ותירץ שדברי המשנה הם לפי פשט הכתוב שישים הוא מיתת כל אדם.

ובהלולא דרבי (ד) מדפי הספר) תירץ דברי רבינו לפי דבריו לעיל שפירש מה שנאמר 'ובשביעית' לומר שפעמים עובד אף בשביעית אם נמכר באמצע השנה עיין שם. ואף כאן יש לפרש שאף שעיקר שנות חיי האדם הם שישים, אבל ברוב הפעמים ישלים את עבודת ימי חייו גם בתוך העשר השביעי.

בעשר שנים השביעית יצא לחפשי העבד על דרך אומרנו (תהלים פח) **'במתים חפשי'**. והנה מה שכתב רבינו: בן שישים שנה הוא זמנו של אדם. מקור דבריו בדברי הגמרא במועד קטן (כח:): שאמרו שם מת בחמשים שנה זו היא מיתת כרת וכו' ששים זו היא מיתה בידי שמים אמר מר זוטרא מאי קרא דכתיב (איוב ה כו) 'תבוא בכלח אלי קבר', 'בכלח' בגמטריה שיתין הוו, ע"כ. והקשו המפרשים שבדברי הגמרא שם מבואר שמיתה בגיל שישים היא מיתה בידי שמים ואם כן אינה מיתת כל אדם.

אמנם דברי רבינו מבוארים לדעת היש מפרשים המובא בתוספות (שם ד"ה ומיתה) שכוונת הגמרא היא מחמישים עד שישים, ו'שישים' עצמו אינו בכלל, ולפי זה 'שישים' הוא מיתת כל אדם. וכן

כתב רבינו (שמות כא ד): **עוד נראה לפרש הפרשה דרך רמז כי תצוה התורה להאדם לשום לפניו בתמידות כל הדברים האלה בין עיניו והוא אומר אשר תשים לפנייהם שתמיד ישים האדם ענין זה לפניו. והוא כי תקנה עבד עברי הלא ידעת כי האדם נחלק לשנים חלק אחד רוחני והוא העיקר וחלק אחד גשמי שברא ה' לנשמה לשמשה שבאמצעותו מקיים כמה מצות אשר צוה ה' ולו יקרא שם עבד כי אינו אלא שמש לנפש שבשבילה יקרא אדם כמו שאמר הכתוב (שמות ל) **'על בשר אדם לא' וגו' שזה יגיד כי לא הבשר יקרא אדם, וכך אמר 'אדם אתם'** (יחזקאל לד) **אתם קרויים אדם ולא אומות העולם** (ב"מ קיד). שאין להם נפש רוחנית, ולזה תצוה התורה להאדם כי תקנה עבד עברי פירוש עברי עובר כי אינו קיים לעד כי מי גבר יחיה ולא יראה**

מות על דרך 'כצל עובר' (תהלים קמד), **וזמן קביעתו הוא עד ס' שנה על דרך אומרנו** (איוב ה) **'תבא בכלח אלי קבר'**, ואמרו **בש"ס** (מו"ק כח). כי בן ס' שנה הוא זמנו של אדם ללכת כחושבן בכלח שאז הוא אומר גדיש, וזה הוא אומר שש שנים פירוש כל ימיו הם שישים, והגם שאמר שש יש חשבון שיכלול כללות א' וכאן כולל העשירי, ובשביעית פירוש

בדברי רבנו בפרשה מציאנו התייחסות לאדם הגורם לחברו לחטוא - עד שחמור מעשהו כשל החוטא עצמו והוא נענש על כך. היכן כותב זאת רבינו?
(א) פרק כא פסוק לד. (ב) פרק כב פסוק ה. (ג) פרק כב פסוק י.
תשובה מגליון קודם: פרק טו פסוק יא.

מצא חיים
חידה שבועית בעיון
דברי האור החיים

שם החוכה בעליון
פר וישב:
הרב אלישע חן,
בני ברק
שם החוכה בעליון
פר מקץ:
הרב משה אשר
אליאט, חיפה

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m228039999@gmail.com
או בפקס 02-5385689 או 'נדרים פלוס' - באר ישראל
על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדיקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים' ושם הפרשה. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.
בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מחברים להיום
לשמיעת שיטורים ודרשות
חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

טעה ובירך על חלב בתוך שש שעות מאכילת בשר ונוצר לפני שטעם

הפוסקים, דהיינו שכבר בירך ברכה אחרונה על הבשר וגם רחץ פיו, ובפרט אם גם כבר עברה שעה מעת אכילת הבשר (ראו: שו"ע ורמ"א סימן פט סעיף א). שבאופנים אלו מצאנו שנחלקו האחרונים האם אסור לו לטעום מהחלב למרות שתימצא ברכו לבטלה, או שמא, אף שלכתחילה מחמירים שלא לאכול חלבי באותו זמן, כדיעבד שכבר בירך ומפני חומר ברכה לבטלה, עליו לטעום קצת מהחלב וכדלהלן.

עצה לטעום ולפלוט

יש מי שרצה לתת עצה שיטעם מהחלב ואחר כך יפלוט, אולם נראה שאין זו עצה נכונה, וזאת מכיון שטעימת מאכל כזה אסור מיד מפני אינה נחשבת אכילה כלל, ומכך שגם אינה מצריכה ברכה, כדאייתא בברכות (ד). 'מטעמת אינה צריכה ברכה'. ואף שלעניין מאכלות אסורות אף טעימה אסורה גם בפולט לאתה, עיין בשו"ת הריב"ש שכתב (סימן רפח). ועיין ט"ז יו"ד סימן צח סק"ב ופמ"ג (ס), שאין ללמוד מכך שטעימה נחשבת אכילה, אלא שבדבר אסור אסור גם לטעום טעם אסור כדי שלא יבא לבלוע מעט ויבא לידי אסור דאורייתא, אבל לענין ברכה מאחר שאין הטעימה בגדר אכילה והנאה זו אינה מצריכה ברכה, וממילא גם אם יטעם ויפלוט לא יצא מידי חשש ברכה לבטלה.

דעת רבי אברהם אלקלעי

בספר זכור לאברהם (אלקלעי, ח"א יו"ד אות ב, עמוד קפח): מעיד שבדידה הוי עובדא לאחר המשך בעמי' ב'

על שעת הלימוד הקבועה עם החברותא מדי ערב, יעקב אינו מוותר בכל מחיר. כך היה גם באותו יום בו סדר יומו השתבש לחלוטין עקב כמה מטלות שונות שהצטברו ליום אחד, אולם אל בית המדרש הגיע בשעה הקבועה; בזריזות הכין לעצמו כוס קפה עם חלב והתיישב ללמוד עם החברותא בנחת. לאחר שכבר בירך ברכת שהכל ועמד להכניס לפיו את כוס הקפה, נוצר לפתע כי באותו יום אכל את ארוחת הצהריים הבשרית באיחור רב, כך שעדיין לא עברו עליו שש שעות המתנה, ועתה הוא מסתפק מה עליו לעשות; האם יטעם מהקפה וזאת כדי שלא תהיה ברכתו בטלה, או שיש, למרות שהברכה תהיה לבטלה, אין לו להתקפה מהחלב כיון שטרם עברו שש שעות מאכילת הבשר:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

בראשית הנידון יש להקדים מה שהעלה השדי חמד (ה"ד עמוד תשפו, מערכת בשר וחלב ס"ק יב), כי באופנים שלכל הדעות הוא אסור באכילת מאכל מדרבנן, כגון שאכל בשר ועדיין לא בירך עליו ברכה אחרונה, או כאשר מרגיש שעדיין יש חוטי בשר בין שיניו, בזה הדבר ברור שאין לו לטעום מהחלב כל ששכר בירך על החלב, שאין לו לעבור איסור דרבנן של אכילת בשר בחלב ולא נתבשר יחד ב'קום ועושה', אפילו לא מפני חשש ברכה לבטלה שנעשתה בלי כוונה. [ולהכרעת השו"ע (או"ח סימן רטו סעיף ד) הוא גם איסור דאורייתא]. ולכן כשיש לדון הוא רק באופן שעצם איסור אכילת החלב תלויה במחלוקת הראשונים

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

שמן שנשאר לילה

השארתי שמן במחבת במשך הלילה ללא כיסוי, האם יש בכך בעיה של משקים מגולים:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

האיסור לשתות משקים מגולין הוא מפני הסכנה שחששו חז"ל שמא נחש שמה מהם והטיל בהם ארס.¹ כיום שאין נחשים מצויים בינינו אין איסור לשתות מעיקר הדין, אמנם הרבה פוסקים כתבו שראוי להיזהר גם בזמן הזה,² אולם בשמן אין איסור כלל.³

שכח לשים סוכר בקפה

אדם שהכין כוס קפה ושכח להכניס סוכר, לאחר שבירך 'שהכל' וטעם הרגיש שלא שם סוכר, האם לאחר שמוסיף את הסוכר צריך לברך שוב כיון שלא כיוון בברכה על הסוכר שהכניס עתה:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אינו צריך לחזור ולברך.⁴

לחלוץ נעל ימין קודם לפני ברכת כהנים

כאשר הכהנים חולצים נעליהם לפני שעולים לדוכן, האם ראוי לחלוץ את נעל ימין קודם כיון שזו לצורך מצוה:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

יש בזה דעות באחרונים, יש אומרים שאכן יש לחלוץ של ימין תחילה כיון שההלליה היא לצורך מצווה,⁵ ויש אומרים שלא מצאנו בפוסקים בחלק בכך ואין לזוז מפסק השו"ע.⁶

לווה לחם מקמח לבן ורוצה להחזיר לחם מקמח מלא

שכן שלושה משכנו לחם פשוט מקמח לבן, ובמקרה יש בביתו לחם מקמח מלא שאין בו צורך, האם יכול להחזירו תמורת ההלוואה או שיש בזה איסור ריבית:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

יש בזה איסור ריבית,⁷ ובמקום שאין ברירה, העצה היא שיחזיר למלווה את דמי הלחם בכסף, ולאחר מכן ימכור לו את הלחם היקר בהנחה בדמי הכסף שהעביר לו. אך חייב לעשות זאת בשתי פעולות על מנת לסיים את החזר ההלוואה, ורק אחר כך למכור לו לחם, ובתנאי שהדבר לא ייעשה בדרך הערמה, [= כלומר, שהברירה תהיה בידי המלווה להחליט אם לקנות את הלחם מהקמח מלא אם לא, ולא שיהיה מוכרח לקנות].

1 במשנה (תרומות פ"ח פ"ד) שלשה משקין אסורים משום גילוי המים והיין והחלב ושאר כל המשקים ומתירם. איסור משקים מגולים הוא לא דווקא אם עבר עליהם לילה בגילוי אלא הוא הדין אם היו מגולים ביום. (כפ. תהלים י"ד פ"ב סוף פסוק).
2 בשולחן ערוך (ס"ו סק"א) כתב שבזמן הזה אין לחוש ובפתיחת תשובה (פסקא) הביא בשם הש"ה (נפש) שכתב שמכל מקום שומר נפשו ירחק מזה. וכן בהנהגת החסיד הגר"א כתוב ג"כ שהיה נזהר מאד בדבר זה, וכן מובא בספר מעשה רב (פ"ג) שהגר"א היה נזהר מאד בדבר ואמר שמי שנוהר בתכלית החומרות בגלוי כל המשקים ומים לשתיה בכל זמן לא יבא לו מחשבה וזה בתפילה ע"ש. גם החיד"א כתב (שו"ת ברכת א"ת ג) שנתנו בארץ ישראל להישרם מהו ורואי לכלי ירא לנשנו להיחזר מלשות משקין מגולים שעבר עליהם הלילה גם בזמנינו שאין הנחשים מצויים. גם בדרכי תשובה שמים מגולים כל הלילה יש בהם סכנה אף במקום שאין מצוי בו נחשים.
3 ראה בפרשיה (ס"ו סק"א) שהר"ף הורא"ש כתבו ומנו מצוה שיש בו משום גילוי, אבל הבית תמה עליון דבמראה מוצי' מעובדא דרב וזאת רובא פפא דבציר לית בו משום גילוי וכתב דמטעם זה השיטתו הטהור, והטעם הוא מפני שאין דרך נחש לשתות.
4 שהיה בשעת הברכה בירך על דעת שיש שם סוכר ורצה לשתות עם סוכר, וכן יש לומר שהייתה דעתו לשתות משקה מתוק ושם א"י היה מתוק הוא ויסיף סוכר. וראה עוד מה שכתב בספיקי תשובות (פ"ה ט"ו) שמה שצריך לברך בנמך אפילו על טפל זהו דווקא כשהטפל ניכר לעצמו

השאייר ארונית פתוחה ונגנב הכסף אחד שזוכר כשהוא בבית המדרש לאחר כניסת השבת שהשאייר בכיס מכנסיו חבילת שטרות כסף, וביקש מחברו שמחזיק 'ארונית' בבית המדרש להכניס שם את השטרות, הביא לו בשמחה את המפתחות הארונית והניח שם את השטרות. במהלך השבת האברך נתן את המפתחות להוציא להכניס לארונית, והילד השאייר את הארונית פתוחה, והכסף נעלם. האם הוא חייב מדין שומר שפשע בשמירתו, או שכלל לא קיבל שמירה.
תשובת מורינו הרב שליט"א:
אינו חייב, מאחר ולא קיבל על עצמו חיובי שומרים.⁸

טעות בברכת שבע ברכות
בשמחה שבע ברכות מי שהתכבד לברך ברכת 'שמח השמים' סיים בטעות 'משמח חתן עם הכלה' במקום 'כלה' אחד הנוכחים אמר שמאחר והחליף ואמר את הנוסח של סיום הברכה הברכה אחריתא, כעת יחליפו את סיום הברכה אחריתא 'יברך משמח חתן וכלה', האם יצאוי ידי חובה, והאם זה נכון לשנות את הנוסח: תשובת מורינו הרב שליט"א:
לענין לשנות בברכה שהביעתי פשיטא שאין לשנות ממטבע טעבוע חכמים לברכה זו ושנאמרו בזה הרבין טעמים.⁹ אך אין צריך לחזור ולברך.¹⁰

חתן על כלה' (שעה קב ה), ועוד, מפני שהבתולה יש לה צער בתולים. ה. באגרא דבי הלולוי' (מסכת ג' שמחת בין עולם את א') פירש, שברכת 'שמח השמים' מורה על היחוד הראשון בשעת החופה שהוא בפרהסיא, ואין היחוד בשלימות, לכן מברכים משמח חתן וכלה, והברכה האחרונה מורה על היחוד שמכאן ואילך שהוא בצנעא, שהיחוד הוא בשלימות, לכן מברכים משמח חתן עם הכלה. ו. עוד פירש (שם מערכת ב' הפתחת יצחק א"ת ז'), שברכת 'משמח חתן וכלה' נאמרת על זיווג הנשואים בעולם הנשואים כמו שאמרו חז"ל (פסחים ג.) 'ארבעים יום קודם יצירת הולד יוצאת בת קול ומכריזה בת פלוני לפלוני', וברכת 'משמח חתן עם הכלה', נאמרת על הזיווג של הגופים שטולדיים בניו לעבודת ה'. ז. בסידור רש"י פירש, שהברכה נאמרת על הכלה, והכלה שחלקה מקבלת מן החתן ההשפעה שנשפע לו ממעלה, ולכן מסיימיה משמח חתן בתחילה ואח"כ וכלה, כמו שא"כ לעיתים לבוא שיתחיל הכלה למעלה ממורגית החתן, כמו שנאמר (פסחים ז') 'אשת חיל עטרת בעלה', או 'משמח חתן עם הכלה' לפני שמן הכלה יבא אור שפע שמהה לא החתן.
10 וכ"פ הר"ג"ש אלישיב (אפיקורוס פ"ח הערה ז' אשתי האיש אביתאי א"כ סי' תאל"ה). שסוף סוף יש כאן הוכחת חתן וכלה ומה שרש"י ביאר (במכות ב) את הדגשת השינוי ביניהם הוא רק לכתחילה, ואף שכתב רש"י שבברכת שמח השמים לפיכך אין לתחובם בה שמח חתן עם הכלה, ולפ"ז אם אמר משמח חתן עם הכלה הוי משנה מטבע, זהו רק לכתחילה, ויש מופסוקי שזמניו שאמרו שצריך לחזור, וספק ברכות להקל (הליכות העור פ"ח ע"ב פ"ח ס"ז).

לעברו ארבע שעות ממת שאכל בשר בימות החורף, שכת ובירך על גבינה ונזכר בעודו בפיו, והקל בלוע מעט כדי שלא תהא ברכתה לבטלה, והיינו טעמא משום שאם אמנם שהש"ע (י"ד סימן פט ט"א) פסק שיש להתמתן שש שעות בין בשר לחלב, הרי יש חולקים שדי בסילוק העורה וברכת המזון, וכפי שהובא ברמ"א (שם) שעל פי זה נהגו באשכנז להתמתן שעה אחת בלבד. [ולדינא כתב הרמ"א (שם) שמן הראוי להנהיג להתמתן שש שעות, וכן נהגו בזמן הזה]. וצריך עוד את דעת הפרי חדש (סימן פ"ט סק"ו) שבימות החורף די להתמתן מסעודה לסעודה ואפילו שאינו עולה רק ארבע שעות בקירוב, ואף שכל האחרונים חלקו עליו, מכל מקום בנידון זה כדי להיגבש מברכה לבטלה כולם יודו שיש להתיר בלוע מעט.

וכתב על כך הש"ד חמד (שם) שבוודאי לא התיר רבי אברהם אלקלעי איסור בשר בחלב דרבנן כדי שלא לעבור על איסור ברכה לבטלה, אלא רק מצד שמכך על שיטת הפרי חדש שאין איסור דרבנן לאחר ארבע שעות. ובייביע אומר (ח"ב י"ד סימן ה' סק"ה) העיר שבזכור לאברהם התיר בעיקר על סמך שיטת הראשונים שדי בסילוק סעודה וכלל אין צריכים הרחקת שעות.

איסור ברכה לבטלה מן התורה או מדרבנן

והנה נחלקו הראשונים בעיקר איסור ברכה לבטלה, אם איסור זה הוא איסור תורה או שאינו אלא מדרבנן: א. דעת הרמב"ם וסיעתו שהאיסור הוא מן התורה, וכן פסק בשולחן ערוך (או"ח סימן רטו סעיף ד), ונלמד מהפסוק (שמות ו' 1) 'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא' (ברכות לג.) ב. דעת התוספות (ר"ה לג. ד"ה הא) וסיעתם שאיסור זה הוא רק דרבנן והפסוק אינו אלא אסמכתא בעלמא (מש"ב שם סק"ב).

ובשו"ת יביע אומר (שם סק"א) כתב מתחילה כי לכאורה ההכרעה בנידון זה תלויה במחלוקת ראשונים זו; כי אם איסור ברכה לבטלה הוא מדרבנן, אז כן כל שהאיסור בשר בחלב הוא מדרבנן, כגון שלא בדרך ביטול, הרי שעליו לטעום מעט מהחלב, כיון שאיסור דרבנן נדחה מפני איסור תורה. אבל לדעת התוספות וסיעתם הואיל וגם איסור ברכה לבטלה אינו אלא מדרבנן, אדרבה יותר נכון שלא לעבור על אכילת החלב אחר בשר, מפני שהוא עושה מעשה, מה שאין כן על איסור ברכה לבטלה שכבר בירך אינו עושה מעשה, ושב ואל תעשה עדיף, ויאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מבלי לטעום.

אך לאחר מכן כתב שנואה לומר שאף לדעת התוספות שאיסור ברכה לבטלה הוא מדרבנן יש לטעום קצת בכדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, וזאת מכיון שדעת התוספות (חולק קה.) שאין צורך להתמתן אחר אכילת בשר ל' שעות, אלא אף אצלם מותר לאכול חלב כל ששולחן בירך, ומאחר שדעת הרבה פוסקים להקל אף לכתחילה, אף על פי שאנו נוהגים כדברי הרמב"ם וסיעתו כמו שפסק בשו"ע (י"ד סימן פ"ט סק"א), מכל מקום במקום איסור ברכה לבטלה אפשר להקל לטעום, דהוי ליה פסק וודאי, ואין ספק (איסור אכילת חלב אחר בשר) מוציא מידי ודאי (איסור ברכה לבטלה), והגם שהש"ע פסק להתמתן שש שעות, אכילת לגבי ספק ברכתו להקל שיש בו איסור חמור של הוצאת שם שמים לבטלה, יש לצרף גם שיטת ראשונים שלא נפסקו בשו"ע.

ועוד כתב (שם סק"ב) שהגם שיש לומר שאיסור ברכה לבטלה כבר נעשה בשוגג, ואילו אכילת חלב אחר בשר הוא עושה עכשיו במתכוון ובקום ועשה, חילוק זה אינו וכמו שהוכיח שם מדיון מי שבירך על המאכל לפני ההבדלה, ובפרט שאיסור ברכה לבטלה לדעת הרמב"ם והשו"ע הוא דאורייתא.

ואכן, ומסקנת הגר"ע יוסף (שם ס"ק י"ג) שמותר לטעום קצת ממאכלי החלב, בכדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. וכתב עוד שכמו כן המברך על אוכל ביום תענית שיוכל לטעום קצת מפני הברכה, (ראה שערי תשובה סימן תקסח סק"א שמביא בזה מחלוקת), וכ"ש במי שבירך על בשר בשבוע שחל בו תשעה באב, שיש בו לטעום קצת, ואילו שאין איסור מותר מנהג. וכל זה כשומעין על מאכל שהיה אותו מצד עצמו אלא שאלו לאכלו יחד בשר עם חלב, אבל המברך על מאכל האסור מצד עצמו, אפילו אינו אלא איסור מדרבנן, אינו רשאי לברך על דבר איסור, ובלאו הכי כבר יצאה ברכה לבטלה, ולכן אין לו לטעום כלום, אלא יאמר בשמכ"ל.

בשו"ת גנוז יוסף (סימן ז' כתב בשם חותנו מחבר ספר פרי השדה, שאם עדיין יש לו בשר בין השיניים שאסור לו מדינא אכילת חלב, בוודאי אסור לו לעבור על איסור דרבנן בקום ועשה, ולגבי חשש ברכה לבטלה ישמור על הסוברים שברך ברכה אין בזה איסור תורה אלא מדרבנן, אך אם כבר אין לו בשר בין השיניים (וכבר נשתלק מסתמיה) וכעת רק מצד המנהג צריך להתמתן שש שעות, כמו שכתב הרמ"א (סימן פ"ט סק"א) שיש אומרים שמעיקר הדין די בסילוק סעודה, אם כן כדי שלא יעבור על איסור ברכה לבטלה [אף בדרך ברכה שאסור ע"פ מדרבנן] מוטב שיטעם קצת חלב כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, כי עדיף לעבור על איסור מצד מנהג מאשר על איסור דרבנן, אמנם לא יטעם אלא כל שהוא.

מבואר מדבריו כי באופן שאסור לו מעיקר הדין אפילו שהוא רק מדרבנן כגון שיש לו בשר בין השיניים, בוודאי לא יאכל חלב בקום ועשה אף שהוא עובר על ברכה לבטלה, ומשמע שלדעת המחבר שפסק שצריך המתנת שש שעות מעיקר הדין, אין להקל אף כשטעה ובירך על חלב עד סוף שש שעות, ולא הקהל אלפי הרמ"א שפסק שמעיקר הדין די בסילוק סעודה דהיינו ברכה אחרונה על חבשו, וזהו לאחוריה שלא כמו שכתב ביביע אומר שלדעת המחבר מאחר שברכה לבטלה הוא איסור תורה, עליו לעבור את האיסור דרבנן בקום ועשה שלא לעבור האיסור תורה, ובטעם הדבר ראה להלן בדברי הפני לוי.

אמנם העיון יש לומר שדבריו אינם שלא כהכרעת היביע אומר, כי היביע אומר כתב שהנמשכים אחרי הכרעת השו"ע אינם מוטלים למצוי את דעת שאר כל הפוסקים, וכאן יש פוסקים רבים שמותר לאכול לאחר הסעודה, ועוד כתב כי לדעת הרמב"ם והשו"ע ברכה לבטלה היא איסור דאורייתא, ולכן מצד אחד הקל באיסור לאכול חלב מיד אחר הסעודה, ומצד שני החמיר באיסור ברכה לבטלה, ולכן כתב שיש לאכול מעט שלא לברך לבטלה. אבל הגנוז יוסף דן בדעת האשכנזים שאינם ממשכים אחר דעת השו"ע, ולכן ברכה לבטלה אינה מוכרעת כאיסור דאורייתא, וגם לא כתב שהנמשכים אחרי השו"ע פוסקים כדיו וודאי שיש להתמתן שש שעות, ואפשר שגם הוא מודה שיש לחוש לדעת שאר כל הפוסקים לגבי שלא להיכשל באיסור ברכה לבטלה שהיא איסור דאורייתא לשיטת הנמשכים אחר דעת השו"ע.

טעימה לא תועיל להינצל מחשש ברכה לבטלה

בשו"ת לבושי מרדכי (מהר"ח י"ד סימן קס"ו) כתב בתחילה להחמיר שער סוף שש שעות מאכילת הבשר אף אם טעה ובירך על חלב אין לו לטעום מהתלה כלום, אלא ימנע, וכן כבוד מלכותו לעולם ועד.

וביאר טעמו שאין לברך על אכילת חלב אחר בשר שהדבר דומה למאכלות אסורות, ופסק בשו"ע (או"ח סימן קצ"ט סעיף א) שאם אכל דבר איסור, אף על פי שאינו אסור מדרבנן, אינו מברך עליו כל בתחילה ולא בסוף, ואם כן לא יעיל לו כלום מה שיטעם, והלא ממה נפש בין אם יטעם ובין אם לא יטעם תהיה הברכה לבטלה, שהרי אין מברכים על האיסור, ומה לו להוסיף איסור על איסור ולאכול גם דבר אסור.

אמנם שוב סיים (שם סק"ב) את התשובה, ולענין הלכה מצא בספר ברכת הבית (כלל י"ט) שכתב שיש לבשר, כי חז"ל לא גזרו איסור באופן שאם יאכל יציל עצמו מאיסור ברכה לבטלה, וכתב שכל שכן בנידון שלפניו שאיסור בשר בחלב הוא תרי דרבנן, עיי"ש.

וביביע אומר (שם סק"ט) גם תמה על ניזון האחרונים להתיר בכמה מקומות לאכול כדי להינצל

לאיסור ברכה לבטלה, והרי בלאו הכי מאחר ובירך על מה שאסור לו לאכול כבר יצאה ברכתו לבטלה, וכתב חלקק שבדבר שהוא איסור מצד עצמו בטל ממנו דין ברכה, אבל בשר וחלב לא אחד חייב בברכה, והגם שנתע מחמת שאכל בשר אסור לו לאכול חלב, סוף סוף על חלב צריכים לברך, ואדרבה אם כעת לא יאכל את החלב תצא הברכה לבטלה, ושוב כתב להוכיח מהבית יוסף שביים כיפור שהאכילה אסורה לכל, האוכל נחשב כחפצא דאיסורא.

דעת הפני לוי

הלום ראיית בשו"ת פני לוי (סימן יב, לוקני א"ב ד' רוח"א) שכתב אף הוא לאסור, וכתב שם וזה לשונו: על דבר שאלתו באחד שאכל בשר ולאחר חצי שעה שכת וברך על גבינה, איך יעשה, יאכל את הגבינה, יעבור על איסור בשר בחלב, לא יאכל יעבור על איסור ברכה לבטלה.

הנה במס' שבת (ד.) מסיק הש"ס שהדביק פת בתנור התירו לו לרדותו קודם שיבוא לידי איסור סקילה, הרי שאיסור דרבנן נדחה מפני איסור דאורייתא אפילו בקום ועשה, וא"כ הוא הדין לשיטת הסוברים דאיסור ברכה לבטלה הוא מדרבנן, ויעבור על איסור בשר בחלב דרבנן, משלא יאכל ויעבור על איסור ברכה לבטלה שהוא דאורייתא, אך לשיטת הסוברים דאיסור ברכה לבטלה הוי רק מדרבנן פשיטא דאסור לו לאכול לעבור על איסור בשר בחלב, ואף אם נחזיק דאיסור ברכה לבטלה הוי חמור יותר, דהא עדיפא מזה כתב בספר תוספת שבת (סימן רנד סק"א) דהייא שיעבור באפייחה רק איסור עשה כגון בין השמשות, לא התירו לו לרדותו מקודם, וא"כ כ"ש היא שיהא רק איסור דרבנן.

אמנם באמת אף להסוברים דהאיסור ברכה לבטלה הוא דאורייתא, ג"כ דעתי נוטה לאסור לו לאכול, דהנה המג"א (סימן רנד סק"ב) הקשה משם ספר קיקיון דיונה, למה לא העמידו דבריהם כאן אף במקום כרת כמו באיזמל, ועי' בהגהות רעק"א ז"ל שתי' משום שהאיסור דאורייתא, דהיינו האפייחה, והאיסור דרבנן דהיינו רדייה בשניהם הוא משום איסור שבת, מש"כ באיזמל שהאיסור דאורייתא והדרבנן שני איסורים נפרדים הם כבה"ג העמידו דבריהם אף במקום כרת עיי"ש, ומעתה הכי נמי שהאיסור דאורייתא והדרבנן שני איסורים נפרדים הם, כבה"ג העמידו דבריהם אף במקום כרת עיי"ש, ומעתה הכא נמי שהאיסור דאורייתא שהוא ברכה לבטלה, והאיסור דרבנן בשר בחלב שני איסורים נפרדים הם העמידו דבריהם אף במקום כרת, וכל שכן באיסור לאו לחודא, וא"כ לכולי עלמא אסור לאכול את הגבינה.

אמנם כל הטרור הזה הוא רק לדעת מעלתו שבאכילת הגבינה ינצל מהאיסור ברכה לבטלה, אך לדעתי הוא ברור דאף אם יאכל את הגבינה ג"כ לא ינצל כלל מהאיסור ברכה לבטלה ולא (מש)תירשי ליה מידי, וא"כ אין כאן מקום שאלה, והטעם כי הנה דעת הרמב"ם שעל אכילת איסור אין מברכין לא בתחילה ולא בסוף, לא שגא שוגג ולא שגא מידי, לא שגא איסור דאורייתא ולא שגא איסור דרבנן, וכן פסק בשולחן ערוך (סימן קצ"ט סעיף א, ועי' בט"ז שם), והנה הא פשיטא ואין צריך לפנים בכלל איסור בשוגג שהדין שאין צריך לברך, אם בירך הוי ברכתו לבטלה, מאחר שלא היה עליו החיוב לברך, ומעתה בנידון דידן אף אם יאכל את הגבינה יעבור גם כן על איסור ברכה לבטלה, דהא הוא איסור דרבנן, עכ"ל.

הנה מבואר בדברי הפני לוי כי מתחילה כתב כסברת היביע אומר, שלפי הרמב"ם שאיסור ברכה לבטלה הוא איסור תורה, הרי שאיסור דרבנן נדחה מפניו אפילו בקום ועשה ולכן יש לו לטעום מהגבינה, אלא ששוב דחה סברא זו על פי יישוב רעק"א, מאחר שבשני איסורים נפרדים לא נאמר דין זה והעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום כרת, ואין לו לעבור על איסור דרבנן בקום ועשה ולא יאכל מהגבינה.

אלא שהוסיף שאליבא דאמת עיקר הנידון אם יטעם או לא אינו נכון לדעתו, וזאת מכיון שאם אוכל גבינה בזמן שאסור לו לאכול חלבי, אין לו לברך כמו שאין לברך על מאכלות אסורות, ובלאו הכי כבר יצאה הברכה לבטלה.

ולא סבר ליישוב שכתב היביע אומר שיש לדחות ולומר שמאכל חלבי בזמן שהוא אסור בחלב אינו דומה למאכלות אסורות, שבהם האיסור הוא מצד עצמו והוא מאכל שבשום אופן אין לאכול, ולפיכך אסור לברך עליו, לעומת זאת הגבינה הלא אינה אסורה מצד עצמה, אלא דוקא כאשר נתערבה עם בשר, ואם כן כל שעדיין לא נתערבה בבשר, רק שמצד הגבירא אסור באכילתו, מאלן יימר הדין לברך עליו.

ובזה ניחא גם מה שהביא שם בפני לוי מעיקרי הד"ט (מובא בשערי תשובה סימן תקס"ח סק"א) אודות אחד שנדר להתענות, ושכת ובירך על פרי אחד, שידעת הנתפח בכסף (סימן ו') שיאכל פחות מכזית, והטל אורות משיג עליו, דהרי גם חצי שיעור אסור מהתורה, ומסיק שלא יאכל כלל, ואין לחוש לאיסור ברכה לבטלה שהוא מדרבנן, דיש לומר שמאחר שהמאכל מצד עצמו אינו אסור רק שנדר להתענות, אם כן בוודאי צריך לברך עליו ואם יטעם ינצל מאיסור ברכה לבטלה.

ועיין בשו"ת שבת הלוי (ח"א סימן רה, הבערות לשי"ע או"ח סימן רז) שכתב שהמברך על איזה מאכל ולאחר הברכה נתעורר לו איזה חשש איסור, ואפילו חשש איזה חשש לה מקור יהיה איזה שהיה, אינו מחוייב להכניס עצמו לאיסור ולא יחשוש על ברכה לבטלה, ולדבריו גם בענייננו מאחר שיש חומרא שלא לאכול חלבי עד שש שעות, אינו מחוייב לטעום מעט כדי שלא להיכשל בברכה לבטלה, להלכה:

בשו"ת במה (ח"ד סימן כ"ד) ובתשובת והנהגות (ח"ב סימן שפט) הכריעו שאם כשבירך על החלב כבר עברה אחת מאכילת השבת, יוכל לסמוך על דעת האשכנזים שהביא הרמ"א שמעיקר הדין היה די להתמתן שעה אחת וכמו שכתב בגנוז יוסף, ויטעם קצת מהחלב. וכן היא הכרעת לבושי מרדכי וברכת הבית, מהטעם שרבנן לא העמידו גזירתם במקום חשש ברכה לבטלה.

אכן, להנהיג כדעת השו"ע נראה מדברי הפוסקים שאין להם להקל עד שש שעות גם בטעה ובירך, אף שלדעתו איסור ברכה לבטלה הוא איסור תורה, מכל מקום אין לעבור אפילו על איסור דרבנן בקום ועשה, שיש לחוש שהעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום כרת כששניהם איסורים נפרדים, וכמ"ש בפני לוי ע"פ רעק"א.

ברם, ביביע אומר כתב לחדש להקל גם לבני ספרד שנוהגים כדעת השו"ע, וזאת מאחר שהכרעת הלכה של המחבר איננה וודאית, ולכן עדיין יש לחוש גם לשיטת הראשונים שהביא הרמ"א שדי בסילוק סעודה, וכיון שאיסור בשר וחלב הוא דרבנן ואחר שנהגו לחלקו הפוסקים האם יש איסור, ואילו איסור ברכה לבטלה הוא דאורייתא לדעת השו"ע, ולדבריו גם בני ספרד הנוהגים כדעת השו"ע יאכלו ימנע, וכן פסק בספר זכור לאברהם שהובא בדבריו בפוסקים.

ומכל מקום, לבני אשכנז הנוהגים כהרמ"א אפשר להקל אחר שעה לטעום מהגבינה וכמו שכתבו אחרונים רבים, וגם המחמיר ואינו טועם יש לו על מי לסמוך, כיון שלכא הדין יתכן שכבר יצאה הברכה לבטלה שהרי אין מברכים על מאכל שאסור לאכול וכמו שכתב הפני לוי. ועוד שבשבת הלוי כתב שאפילו במקום חומרא הלכתית שיש לה עיקר, מותר שלא לטעום הגם שהברכה תצא לבטלה.

ודע עוד כי כל האמור הוא דוקא אם בירך על גבינה לאחר אכילת בשר, אבל אם אכל תבשיל של בשר וכדו' ורוצה כעת לאכול גבינה, שאנו מחמירים שלא לאכול לגבינה אחר תבשיל של בשר כמו שפסק הרמ"א (סימן פ"ט סק"א), וטעה ובירך, בזה לשיטת המחבר רשאי לאכול הגבינה לכתחילה לאחר נטילת ידיו כמו שכתב שם, ואף להרמ"א יהיה מותר, כי מה שכתב שם שאין לשנות ולפרוץ גדר הוא רק לענין לכתחילה.

תשלום מנוי למקווה
בהזולה לצורך בנייתו

מחסור המקוואות ברמת בית שמש ד הביאה את שמעון העסקן לחפוס יוזמה ולקפוץ למים - תרתי משמע - ולפעול בקידום העניין, על מנת להרבות בטהרה אשר כידוע מצדיקים סגולת הטבילה ובפרט קודם הפילה. לאחר שאיתר מקום מתאים החל במצרות לקדם את בניית המקווה אולם מהר מאוד גילה כי הבנייה דורשת משאבים גדולים, והקושיה מפורסמת 'כסף מנולן'; דוד ידידו שראה את מצוקתו, הציע בפניו רעיון כיצד להשיג את המימון הנדרש מהציבור בדרך קלה: 'הנה בשכונה מתגוררים מאות אברכים החפצים מאוד בבניית המקווה, בטוחני שכאשר המקווה יפתח את שעריה יבואו כולם בהמוניהם לרוכש מנוי למקווה, ועל כן עצמי, שתרכיזו היום על מבצע, שכל התורם כעת לבניית המקווה 1500 שקל, יקבל זכות מנוי למשך שנתיים במחיר זול בהרבה ממחיר המנוי לאחר פתיחת המקווה. שמעון שעוסק בדמי ציבור מתוך רצון שמים יודוע כמזדקק מופלג בהלכה, פנה מיד למורה הוראה לשאול, האם הדבר מותר ואין בכך חשש ריבית בהצעת מסוג זה:

תשובה: בשולחן ערוך (סי קט) מבואר דבשכירות בתוך מותר לפרש ב' מחירים, מחיר זול למי ששוכר נכה מראש, ומחיר יקר למי שמשלם בעוד כל חודש, ובסברת היתר להזיל עבור ההקדמה במאר הט"ז דאין בזה הקדמה צמיד כשמשלם נקנה לו השכירות, ומוסיף מ"ח בין הרשב"א בעל התוס' לבין הרשב"א, האם בהיתר הוא גם באופן כשמקדש לו את השכורות לפני שמגיע לדור בחצר תוס' סוכרים דאין היתר רק אם נכנס מיד לדור בחצר ואם הבית מושכר כעת לאחר או שעדין לא גמר את בנייתו ומוזיל בשכירות בשביל ההקדמה הוי אגר נטר,

והרשב"א אבר צמנו ובשכירות קרקע זוכה מיד בקרקע אנו"ש שאין דר בה מיד מותר ואין חשש ריבית בקניית הכסף להשי"ך הוכיח הרמב"ם והסו"ר והמחבר סוכרים כהרשב"א דבדקעה בכל גונוי אין חשש ריבית דנקנת לו מיד, אלא שיש לדון דחלק מתשלום מנוי המקווה הוא על שכירות הקרקע, וחלקו הוא על התפעול השוטף של המקום מים חימום, ניקיון זה הוי כשכירות פועל דאין היתר להזיל בשביל הקדמה משום שאין זכיה ע"י התשלום בפעולת הפועל, אמנם בסי' בעו' בסעיף ח' נפסק דהשוכר רת הפועל בימות החורף לעשות עמו בימי הקיץ בדינו ליום, ומקדיש לו שכרו ושכרו בימות הקיץ חלע אסור אבל אם אמר לו עשה עמי מלאכה מהיום ועד יום פלוני בדינו לייס-מותר והסברא בדמקרה שהפועל מושכר למלאכה אחת ארוכה כל השכירות הוא פועל אחת ומיד כשמתחיל במלאכה הוי זה זמן המתאים לתשלום ואין פה אגר נטר, (הראשונים ביאור ההיתר הוא אף במקרה שכל יום ויום הוי שכירות בפני עצמו דאין פה נראה כריבית),

העולה לדינא:

במידה וההזולה לפני שיש מקום שעליו יחול שכירות הבתים אם עדין לא התחילו בבניה נראה דאסור משום ריבית דכך מקח אבל אם כבר יש מקום ונתקלו בקשיים לסיים את הפעלת המקווה כדבעי אם מי שחונתם כעת על מנוי יכול כבר להתחיל להשתמש במקווה פשיטא להתיר דגם מחמת שכירות הפועלים מותר אבל אם יש כעת היתר כך על שכירות המקווה אף שאינו גמור וכפסק השי"ך אבל שכירות הפועלים עדין לא מתחילה נחלקו פוסקי זמננו האם כוון ומחמת השכרות קרקעות שחלה מיד אין פה אגר נטר ומותר, או דבתשלום זה יש ב' חלקים ובחלק של שכירות פועלים יש חשש ריבית ונראה דלדינא במקום שיש צורך מצוה בשגון שאין מקוה אחרת באזור אלא במקום מותרת יתכן להקל גם משום ריבית דרבנן לצורך מצוה דנפרק בשו"ע סי' קס"ט ע"פ י"ח דמותר.

מנחם (הערות על ליקוטי מהר"ח) [אך לא מצאתיו שם] בטעם שלא הטריחו חז"ל ללכת יותר מדי' מילין בשביל תפלה בציבור, כי מחמת הטריחא מרובה יתבטל זמננו השמחה של מצוה בתפלה, ע"כ.

ולפי"ז י"ל שהכל לפי האדם ואם ע"י שימתין הרבה למנין ישתבש לו כל סדר יומו וגם התפלה עצמה לא תהיה כדבעי ובשמחה, יש להקל שא"צ להתמין כ"כ [ובפרט שמדובר באקראי בעלמא ואינו מרגיל עצמו בזה], אך יש לשקול הדברים ולכוון בלבו לשם שמים וכל הלבבות דורש ה'.

איסור להקדים תפלתו לתפלת הציבור:

יש להדגיש שבכל אופן שאינו ממתין ונעמד להתפלל בביה"כ ביחידות, יש להזיזו מדינא דגמי [ברכות נח:] ונפסק בשו"ע (סי' צ"ט) שאם אדם עומד עם הציבור יש איסור להקדים תפלתו קודם לתפלת הציבור. והטעם משום שמבזה את הציבור [אורחות חיים סי' סט והובא במשנ"ב, אך בשו"ע ר"ע ע"פ ר"ר המבא בב"י כתב מפני שתפלת הרבים היא רצויה יותר לפני המקום]. וא"כ אם יש עשרה אנשים השוהים בביה"כ, אך מאיזה סיבה עדיין אינם נעמדים להתפלל, אסור לו להתפלל שם. ובפשוטו מסתבר שאם אנשים הנמצאים שם כבר התפללו או אין עתידים להתפלל כאן, אין חשש, והדבר מצוי בטבילאלך שיש הרבה מניינים.

ונחלקו [מג"א ומאמר מרדכי] אם מותר לצאת מביה"כ ולהתפלל קודם הציבור [משנ"ב סק"ה].

אופני היתר בד"ן זה: אם הוא אנוס או חולה (ב"ה). אם עובר זמן תפלה [ולא יספיק אפי' לילך לביתו להתפלל שם (נ"ח)]. אם עובר אם גלוי אנוסו לכל [ש"ת ד' אליהו סי' ז].

אופני היתר לצאת מביה"כ [ולהתפלל בביתו או בחדר אחר קודם הציבור]: אם ממהר לצאת לדרך (בי"ח). בשביל שיעור קבוע ללימוד התורה [משנ"ב בדרך אפרש ע"פ מא"מ, אך לכאורה דעת השו"ע הרב לאסור]. אם הוא חלוש ותש כוחו, השו"ע הרב (סו"א) אוסר להדי', אך בדיעת המשנ"ב (סק"ה) יל"ע.

עוד יש להדגיש שבכל אופן אפי' אם מתפלל לעצמו ביחידות, יראה לפחות לשמוע קדיש וקדושה מהציבור, כי זהו חוב נפרד לעצם החיוב של התפלה בציבור כמ"ש הפוסקים ואכה"ל בזה.

תפלה בציבור השתדלות או חובה:

לסיום הענין: יש לציין שבשו"ע (סי' צ"ט) כתב רק בלשון 'שתדל' האדם להתפלל בציבור, ומשמע שאינו חובה גמורה אלא הידור מצוה מן המובחר (כמ"ש בשו"ת ד' אליהו סי' ז), אך על בשו"ת אגרות משה (ח"ב סי' כז), וש"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ו) שביארו להיפך שישתדל היינו לחומרא עיין שם, ובתורת חיים (סופר, סי' צ"ד) ביאר דקאי על התפלה בביה"כ דווקא ולא די שיתפלל בביתו עם מנין.

ולהלכה כבר נחלקו האחרונים אם תפלה בציבור היא רק הידור מצוה או חיוב גמורה (ע"י באחרונים הנ"ל וע"י מג"א טוס סק"ב, אגרות משה ח"ג סי' ז), ובמנחת יצחק (שם) האריך בזה ומסיק בזה"ל: דאף אם נאמר דהא דאם תפלה בציבור הוי מצוה גמורה מדרבנן תלי באשלי רברבא, אבל הכרעת הפוסקים המובהקים דהוי מצוה גמורה, ע"כ. ובלשון האומ"ם (ה"ל תפלה פ"ח ה"א) דייקו האחרונים לכאן ולכאן, ואכה"ל.

ומ"מ הא גופא כל הנידון דידן הנ"ל, מהו הגדר של 'השתדלות' שיש לעשות כדי להתפלל במנין.

וכל זה לדינא, אמרנו, אבל יש לידע שאפ"ל אם אין תפלה בציבור חובה גמורה, מ"מ חשובה היא מאד, ואמרו חז"ל (ברכות ו. ע"פ פ"י הטור סי' צ"ט) שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בציבור [ובאמת כל הדין שכתבו הפוסקים שיש לאדם להשתדל להתפלל עם הציבור, הוא משום זה שתהא תפלתו נשמעת, כמבואר ברמב"ם (ה"ל תפלה פ"ח ה"א) ובמשנ"ב (צ"ט סק"ה ע"פ ב"י) ונבאר בהרחבה באגרות משה (ח"ב סי' כז) עיין שם], ועוד מבואר בחז"ל (תענית ח. זוה"ק ויחי ר"ד). שאפ"ל אם האדם לא כיוון לבו בתפלתו ואינו ראוי לפי מעשיו שתענה תפלתו, אם מתפלל בציבור נשמעת תפלתו משא"כ כשמתפלל ביחיד.

העולה לדינא:

אם אין מנין בביה"כ ובעוד כחצי שעה בודאי יגיע עשירי, יש להמתין. אך במקום ספק שאין בודאי שיתקיים מנין א"צ להמתין כלל. [ובדבר הלצה יש לדון לגבי מה שמקובל (אני יודע מקור) מהבעל שם טוב שאם יש תשע אנשים בודאי יבוא עשירי, האם משום הא נחשב לודאי א ספק].

וכן במקום הפסד ממון או חולשה או טירחא גדולה או הולך לדבר מצוה א"צ להמתין [ובפרט אם אינו מתבטל בקביעות מתפלה בציבור אלא במקרה], (אך אם ע"י שילך יתבטל המנין חמיר טפ"י).

יש מצוה גדולה וזיכוי הרבים לחזור אחר עשרה אנשים להשלים המנין.

במאמר הקודם ביארנו הדין באדם שהגיע לביה"כ וראה שלא יתקיים מנין בקרוב, כמה זמן חובד להתמין בשביל תפלה בציבור, וביארנו שבפשוטו עליו להתמין כחצי שעה לערך. וכאן במאמר זה יתבאר נידון דומה, וגם יתבאר עוד פרטי דינים בכללות הענין.

כמה זמן צריך להתמין לעשירי:

כמו"כ יש לדון בכל הנ"ל במאמר הקודם גם לגבי מעשים שבכל יום שיש ט' אנשים בביה"כ ומחכים לעשירי להשלים המנין, ובפשוטו הדין הוא יש להתמין כשיעור הנתבאר במאמר הקודם [אם בודאי יבוא עשירי לאחר זמן זה (ראה להלן)], עיין שם. [ויצוין שאפ"ל אין בודאי שיבוא עשירי מ"מ מצוה יש לחזר אחר עשרה, ע"י משנ"ב סו"ס נ"ה בהרחבה].

ונראה שבנידון זה חמיר טפי משאלה הנ"ל במאמר הקודם לגבי יחיד המתמין למנין, כי שם עכ"פ בודאי יתקיים המנין רק הוא לא ישתתף בזה, משא"כ כאן שהוא לעשות ולחזר שיתקיים מנין אנשים שיתפללו, יש בזה זיכוי הרבים וקידוש השם גדול, ובוהו יש יותר חיוב להשלים המנין, ע"י שו"ת רעק"א (ח"א סי' י) ושו"ת די אליהו (סי' י), וע"י גם בשו"ע נה סעי' כא-כב.

אופנים שאין צריך להתמין (באמת יש הרבה אופנים שפטור מתפלה בציבור, אך נציע כאן רק ארץ מהם):

במקום ספק: יש להדגיש שבכל אופן, כל החיוב להתמין או ללכת למנין הוא רק באופן שבודאי יתקיים מנין בזמן הנקבע, אבל במקום ספק אם יתקיים מנין אין צריך להתמין כלל, כמו שכתב במשנה ברורה (קסג סק"ג, צב סק"ז) לגבי נטילת ידיים, וכ"כ להדי' בקצות השולחן (סי' י"ג סי' ג') גם לגבי תפלה בציבור.

חלוש: אם הוא חלוש ותש כוחו אין צריך להתמין ופטור מתפלה בציבור (משנ"ב סי' ס' סק"ט) ומבואר בגמ' והר"ב ברכות ז' סו"ב). [וראה להלן שלפעמים גם ככה"כ מותר לו רק להתפלל בביתו אבל אם כבר בא לביה"כ אסור לו להקדים תפלתו קודם הציבור].

במקום הפסד ממון: אין צריך להתמין ופטור מתפלה בציבור [אך לא במקום מניעת ריוח] (משנ"ב שם ע"י). וע"ע במגן אברהם (סי' תרע"ט ס"ק ב') שכתב: באמת כמה פעמים שהוא טרוד בעסקיו א"צ לילך לביה"כ.

ועוד מבואר בשו"ע (סעי' ז' הנ"ל ומשנ"ב סק"ג) שאפ"ל היוצא לדבר רשות, אם לא יוכל להגיע למחוז חפצו אחר התפלה בציבור א"צ להתמין.

[ובאמת יש להבין הטעם דפטור, הדנה השו"ע הרב (סי' צ"ט) כתב לבאר הדין שיש להתמין בעיר ולא לצאת עד שיתפלל בציבור, כי למרות שתפלה בציבור מצוה מדבריהם היא גדולה ממצות עשה של תורה הואיל ומקדישין בה ה' ברבים, שהרי מותר לעבור על מצות עשה של תורה ולשחרר עבדו כדי להשלימו לעשה (ויש לציין שלכאורה לפי חילוק המבואר בשו"ת רעק"א ח"א סי' יג הנ"ל אין מכאן ראיה לחיוב היחיד להצטרף למנין). וא"כ יש להבין למה עכ"ז אם לא יוכל להגיע למחוז חפצו פטור. וראה מש"כ המג"א (סק"א הובא בא"ר סק"ב) דמשום יוצא לדרך' לא הטיחו כל כך, ורק כשהולך בעירו לאיזה עסקים חייב, ע"כ. ועדיין צ"ב].

לצורך מצוה: במשנה ברורה (שם סק"ג ע"פ שו"ע ה"ו) כתב שרק בהולך לדבר רשות אין לצאת מעיר שיש שם עשרה מתפללין. וע"י גם בשו"ע הרב (סי' ע"ג ע"פ רמ"א סי' ה') לגבי מי שתורתו אומנתו ש"אצ לבטל לימודו עבור תפלה בציבור כי תלמודו תורה נכגד כולם [אך אלא יגדיל עצמו בזה] [אך כ"כ באג"מ ח"ב סי' כז ועוד שבזמננו אין היתר זה]. וע"י גם משנה ברורה (סק"ד) שאם יש לו שיעור קבוע לתלמוד תורה אצל אחד, אפשר שומת לו לצאת מביה"כ ויתפלל בביתו.

[וע"י מה שמצדד בשו"ת בית יצחק (סי' לה) שאין צריך לבטל ההליכה לצורך חסוריה בשביל ביטול מצוה דרבנן, ע"פ דעת ה"א (רמ"א א"ח רמח סי"ד) שגם ההליכה לצרכי חסורה ופרנסה נחשבת לדבר מצוה, משום דגדול הנהגה מייגיע כפ (ברכות ה).] ויתכן דהוי אפי' מצוה דאורייתא (ע"פ רש"י ב"מ ד"ה ה' בית ייחם), ולדידך דבר רשות נחשב רק לצורך טיול בעלמא [אך ע"ש מה שמפקפק בזה, וע"י גם רש"י סוכה כה. ד"ה כ' דרך]. וכ"כ באג"מ רבה (סי' צ' סק"ב) כאן לגבי תפלה בציבור, דלא מיקרי רשות אלא כשהולך לטייל, אבל לסחורה וכיוצא בו הוא מצוה.

במקום טירחא: מעיקר הדין אם יש טירחא דברב דבר פטור מתפלה בציבור, וכמו שנתבאר שפטור חז"ל ללכת יותר ממיל. וראה מה שכתב באגרות משה (א"ח ח"ב סי' כז) וז"ל: מכיון שטירחא מרובה כהליכה יותר ממיל פטור, הרי יש לדמות גם שאר טירחות שזומנן לאדם לומר שהוא כטירחא דיותר ממיל, אבל כיון דיצטרך בעצמו לדון זה, שיש דבר שהוא טירחא לזה ולא לזה, לכן אמר השו"ע 'שתדל אדם' דהכונה הוא שלא יקל לדמות כל טירחא לטירחא דיותר ממיל, אלא יחמיר בהרבה פעמים שלא יהיה לו ברור שהוא טירחא גדולה, דצריך שידון בכבוד ראש על זה. עכ"ל.

וראה גם בגמ' (ברכות ז' סו"ב): אמר ליה 'לכנפי למר עשרה וליצלי', אמר ליה 'טירחא לי מלתא'.

וע"י בספר חיי משה (א"ח סי' צ"ט) שמביא בשם (דברי) [זכרון]

מתי מתחיל חובת קידוש ביום השבת

חובת הקידוש

א. חובת הקידוש אינו חל רק לאחר תפילת שחרית, וי"א שחובת הקידוש היא דווקא לאחר תפילת מוסף (א"ר בשם נחלת צבי), אך בשתייה מותר קודם שמגיע זמן חובת הקידוש, וכן מותר בטעימה בתנאי שחלש לבו כיון שאסור לטעום קודם התפילה, אך לאחר התפילה שיש כבר חובת קידוש אסור בטעימה קודם שיקדש.

ב. הטועם קודם התפילה אפילו שאוכל פת יותר מכביצה כגון שהוא לרפואה, מסקנת האחרונים למעשה שאינו צריך לקדש, כיון שעדיין לא הגיע זמן סעודה, ואין קידוש אלא סמוך לסעודה, ומה שהתירו לו לאכול הוא רק משום שחלש ליבו, אבל לאו משום שהוא זמן סעודה אצלו, והוא דלא כביה"ל (סי' רפ"ט ד"ה חובת).

טעימה לפני תפילת מוסף

ג. הלהכה נקטו שמוטר לטעום קודם שהתפלל מוסף אף למי שאינו חלוש לבו, אבל סעודת קבע שהוא אכילת פת יותר מכביצה אסור לאכול לפני מוסף (שו"ע סי' רפ"ו), שמא ימשך בסעודתו וישכח להתפלל (ט"ו), ואם חלש לבו מותר לאכול אפילו פת יותר מכביצה עד שתיישב דעתו (מ"ב סק"ט).

ד. הטעימה מותרת דוקא ע"י קידוש, משום שלאחר תפילת שחרית כבר נתחייב בקידוש ואפילו שתיית מים אסורה בלא קידוש, והקידוש צריך להיות בכל הלכותיה, כגון קידוש במקום סעודה, ולשתות מלא ולגמיו, וגם לשומעים איכא מצוה מן המובחר שיטעמו וכו' (מ"ב סק"ז), אך למי שחלש לבו התירו לטעום קודם תפילת מוסף אף בלי קידוש, באופן שאין לו יין לקדש ולא שאר דבר שאפשר לקדש עליו (מ"ב סק"ט). ה. הלהכה פסקינן שאין נפק"מ לגבי הטעימה בין קודם קריאת התורה לאחר קריאתה, שמיד אחרי תפילת שחרית מותר לקדש, אולם מצינו בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מ) שכתב שקריאת התורה שייך לשחרית, ולשיטתו עדיף לקדש אחרי קריאתה שאז מסיימים תפילת שחרית.

ו. כתבו הפוסקים המקדש קודם מוסף יחזור ויקדש פעם שניה אחר תפילת מוסף, כדי לצאת כל השיטות, מפני שיש סוברים שאינו חל חיוב קידוש אלא לאחר תפילת מוסף, א"כ מה שקידש לפני תפילת שחרית לא יצא ידי חובתו (כה"ח סק"ו).

נשים וקטנים

ז. גם נשים חייבות בקידוש היום בכל הלכותיה, ובכללם איסור טעימה קודם קידוש, משום שבכל דיני שבת איש ואשה שווים הם (מ"ב סי' רפ"ט סק"ו), וכן אינו חל חובת הקידוש עליהן אלא לאחר התפילה, אך לפני התפילה מותרים הם לשתות ולטעום בלי שמיעת קידוש, מפני שהם חלושי כח (כה"ח סי' רפ"ו סק"ל).

ח. וכל זה רק בנשים שמתפללות כמו האנשים, שעליהן לא חל חובת קידוש אלא לאחר התפילה, אבל הנשים שיוצאים ידי חובת התפילה באמירת איזה שבח ובקשה כגון ברכת השחר וכדו' וזה התפילה שלהן, ואינם מתפללות תפילת שחרית, חל עליהן חובת קידוש מיד אחרי שאמרו ברכת השחר וכדו', ואסור להן אז לאכול ולשתות קודם קידוש (פרמ"ג בא"י סי' רפ"ט סק"ד, וכה"ח שם).

ט. קטנים מותרים לאכול קודם קידוש, אפילו שכבר התפללו, שהוא כל שכן מליל שבת שקידוש היא מדאורייתא ומתירים אז לקטנים לאכול קודם קידוש, בוודאי שהם מותרים לאכול קודם קידוש בשבת ביום שקידוש היא רק מדרבנן, ואפילו מנהג אין כאן לחנכם שלא יאכלו קודם קידוש, כיון שהוא זמן רב לענותם שלא לטעום ולאכול, משא"כ בליל שבת שהוא זמן מועט המנהג לחנכם שלא יאכלו קודם קידוש.

ערב קבלן במתנה

שמחת בר המצווה נערכה באולם שמחות ברוב פאר והדר, כשבפאתי האולם נערמים בזה אחר זה ספרי ה'דרשה געשאנק' שהביאו עמם האורחים, קרובים וידידים שהגיעו לכבוד ולשמח. כאשר הגיע לאולם דוד החתן - אחי אביו, נזכר ששכח לקנות מתנה לחתן, הוא נכנס ואיחל את ברכותיו לחתן הבר מצווה ותוך כדי שהוא לוחץ את ידו בחביבות, התנצל על כך שלא הספיק לקנות מתנה, אולם הבטיח כי בעתיד הקרוב ישלח לו את מתנה, תוך שהוא נוקב בשם של ספרים מכובד;

אחיו הגדול של החתן ששמע הבטחה מפורשת זו יוצאת מפי הדוד, הגיב מיד ואמר לאחיו בנוכחות הדוד: 'אתה יכול להתייאש מהמתנה, גם לי הוא אמר כך ולא נתן עד היום', מששמע זאת בחור הבר מצווה, שאול שאל את דודו: 'וכי כיצד אוכל להיות סמוך ובטוח כי אכן תיתן לי את המתנה', ואף גם זאת הוסיף וביקש: 'רוצה אני שתביא לי ערב על הבטחתך, כך אוכל להיות בטוח שאקבל את סט הספרים המובטח'. במקום נוצרה אי נעימות, והסבא שרצה לחלץ את בנו ונכדו מהמצב הלא נעים אליו נקלעו אליו, נענה ואמר כי הוא מוכן ומזומן להיות ערב על כך, ולא סתם 'ערב' אלא 'ערב קבלן'. כעת שואל הסב האם באמירתו הוא התחייב ונעשה ערב:

תשובה: א. בגמרא גיטין (ט"ז): אתמר ערב כתובה דברי הכל לא משתעבד מאי טעמא מצוה קעביד ולא מידי חסריה, [שהמלווה שבמקרה של כתובה היא האשה, לא נחסרה כלום בכך שנישאת, כי רוצה להינשא, בשונה ממלווה רגיל שמוציא ממון].

ובתוספות (ד"ה מצוה) מסביר שבכדי שלא יהי' ערב צריך שיהי' ב' הטעמים גם מצוה וגם לא מידי חסריה, ורבינו ירוחם (נ"ט"ו ח"א) למד בדברי התוס' שאם אדם אמר לחבירו שיתן לו מתנה והביא אדם אחר להיות ערב, הערבות חלה מכיון שאין במתנה מלוא וכל שאין בו ב' תנאים גם מצוה וגם לאו מידי חסריה זה לא ערבות חלה, ומסיים רבינו ירוחם ויש חלקים שסוברים שאם לא מידי חסריה זה לא ערבות, וכתב בסברא ראשונה עיקר.

ב. הרמ"א (סימן קט"ו) הביא את ב' השיטות, ובסמ"ע (סק"י) מסביר את שיטת הרבינו ירוחם שמכריע בסברא ראשונה, משום שבזמן שאומר שיתן מתנה נחשב לזמן מתן מעות, וחולק על העיר שושן שסובר שלא מתחייב מכיון שהמקבל מתנה לא מידי חסריה.

והש"ך (סי' ס"ד) סובר שהערבות לא חלה, אומנם הש"ך מסכים שאם היה קנין זה יועיל, ומחדש בכונת תוס' שצריך שני תנאים שלא יועיל זה אפילו אם היה קנין, אך באופן של מתנה שיש רק את הריעותא של לאו מידי חסריה, זה כמו ערב לאחר מתן מעות ולכן אם היה קנין זה יועיל, ומוכיח כן, שהרי הרמב"ם בהלכות מלוה (פכ"ה ה"ו) כתב שערב של כתובה אף על פי שקנו מידו פטור וכו', משמע שאפי' בקנין לא יועיל. כי יש שתי ריעותות, אבל במתנה שיש רק ריעותא אחת מועיל עם קנין, אבל בלי קנין סובר הש"ך שאין ערבות.

ג. ויש להוסיף שבערב של כתובה כותב הרמב"ם (מלוה פכ"ה ה"ו) שאפי' שעשו קנין לא מועיל כי זה מצוה ולא מידי חסריה והראב"ד משיג עליו וסובר שזה שבוש, ומסביר המגיד משנה שהראב"ד סובר שדואי מועיל קנין, וטעם מחלוקתם היא, שהרמב"ם סובר שאסמכתא לא קניא אפי' בקנין, וערבות שזה אסמכתא מועיל אפי' בלי קנין, כי יש הנאה שמוצא מעות על פיו. ואפי' לאחר מתן מעות שאמנם כבר הוציא מעות לפני הערבות עדיין סובר הרמב"ם שמועיל ערבות עם קנין, כי יש כאן קצת הנאה, ומסביר בספר 'מעשה חושב', שערבות של כתובה יש בה ריעותא מאוד גדולה כי יש צד שכלל לא יצטרך לשלם כתובה, והיינו אם האשה תמות לפני הבעל, ולכן זה אסמכתא מאוד גדולה, והראב"ד סובר שקנין קונה אפי' באסמכתא ולכן אין ריעותא בכך באופן שעשה קנין. ויוצא שאם היה ערב במתנה עם קנין נראה לכו"ע מועיל ואינו דומה לכתובה.

ד. ויש עוד צד לדון בו שהגמרא בבבא בתרא (קע"ד) מביאה מעשה בבנו של משה בן עזרי שהיה עני מרוד ואביו משה בן עזרי היה ערב על כתובתו של בנו והוא היה עשיר גדול ואביו הצייע שיגידו לבן שיגרש את אשתו ויתחייב לשלם לה כתובתה, ומהיות שהוא עני ואין לו לשלם האשה תיפנה לערב ותקבל כתובתה, ואח"כ יחזיר הדין את גרושתו וכך יהיה בידם כסף למחיתת ושולת הגמרא, איך יגבו מהאב הרי למדנו שערב לכתובה לא משתעבד, ומתרת באחד מהתירוצים שאף אם ערב רגיל לא משתעבד, אבל אבא עבור בנו משתעבד וכמו שכותב רבינו גרשום מפני חיבת בנו משתעבד.

ה. וכתב הרמב"ם (מלוה פכ"ה ה"ו ואישות פ"ז ה"ט) שהאב נעשה ערב על כתובת בנו דוקא בקנין, וזהו לשיטתו שערב בכתובה שחתם אפי' בקנין לא מהני, ובכתובת בנו כן מועיל להתחייב כשעשה קנין ולשיטתו שערב לכתבה מועיל בקנין, וכן נפסק בשו"ע (אה"ע"ז סי' ק"ב ס"ו): מי ערב לכלתו עבור כתובה בנו מתחייב בקנין, והרמ"א מביא את החולקים שערב לכלתו משתעבד אפילו בלא קנין.

ו. ואם כן נראה לחדש שאם נעשה ערב על מתנה, שכמו שכתבנו לעיל שיש בו יותר טעם להתחייב מערב לכתובה, וא"כ אם מועיל לשיטת הרמ"א ערב לכתובה אפי' בלי קנין, כך גם יועיל גם כשאב ערב למתנה אפי' בלי קנין, אך למחבר יועיל רק אם ערב בקנין.

ז. ובדין זה מביא רעק"א (על הגליון בשו"ע אה"ע"ז שם) שבתשובת מבי"ט (ח"א סי' יט) כותב שדוקא אב לבנו נעשה ערב באופן זה אבל לא שאר קרובים, אך מציין למה שיכתב בשו"ע (ח"ו"מ סי' ר) ששם מביא תשובות אחרונות שחולקים, כגון תשובות רש"ך (ח"א סי' לד) ותשובות פני משה (ח"ו"מ סי' לו). וכן כתב בשבות יעקב (ח"א סי' קיא) שכולם סוברים שגם שאר קרובים משתעבדים בכתובה כמו אב, וא"כ גם במתנה יועיל ערב אם הוא קרוב.

העולה לדינא:

נחלקו הפוסקים באב שנעשה ערב עבור בנו למתנה: דעת השולחן ערוך שנעשה ערב למתנה רק עם קנין, ולכן בנידון דידן, אין הסב חייב לשלם על התחייבות בנו רק אם היה קנין. אולם לדעת הרמ"א, מועילה הערבות במתנה גם ללא קנין, ולכן חייב הסב לשלם מדין ערב על התחייבות בנו אפילו התערב בלי קנין.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com